

FOLKLORISMI

Sovellettu menneisyys osana nykypäivän suomalaisuutta

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Historian ja etnologian laitos

Etnologia

Kevät 2008

Pilvi Hämeenaho

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
1.1. Tutkimuskohteena suomalainen mennyt	4
1.2. Kansankulttuurin tutkimus, perinteen tutkimus	5
1.3. Folklorismi – perinne uusiokäytössä	8
1.4. Uusi perinne, nyt entistä ehompi?	10
2. Tutkija, aineisto ja tutkimuksen rakenne	
2.1. Tutkijan paikka	12
2.2. Lähdeaineistot	14
<i>Kentällä talomuseon pihalla</i>	15
<i>Kirjallinen kenttä</i>	17
<i>Arkistoaineistot</i>	19
2.3. Tutkimuksen rakenne	20
2.4. Folklorismi tutkimuskohteena	21
3. Kulttuuri muuttuvana prosessina	23
3.1. Kulttuurin pysyvä perusta, aina liikkeessä	24
3.2. Muutos kulttuurin voimavarana	27
3.3. Kuusi kuuluu joulun, pääsiäiseen määmi	30
3.4. Ajat muuttuvat, perinteet muuttuvat	33
4. Folklorismi – sovellettu perinne	37
4.1. Sovellettu perinne sijoittuu tieteenalan kaanoniin	38
4.2. Perinteen uusi elämä	40
4.3. Menneen kaipaus, ajallisuuden ahdistus	44
4.4. Markkinavoimien puristuksissa	47
4.5. Sopeutuva perinne	50
5. Perinteen säilyttäminen muuttuvassa maailmassa	52
5.1. Kulttuurin muuttuvat kuvat	54
5.2. Museoitu muutos ja pysyvyys	57

5.3. Kotiseututyö: aktiivista sopeutumista ja perinteiden vaalimista	61
5.4. Perinnetietous ja kestävä kehitystyö	63
6. Mennyt turistikohteena	68
6.1. Tekijät ja kokijat perinnebisneksen kentällä	70
6.2. Matkakohde: sovellettu mennyt	73
6.3. Perinteen elvyttämisen harhapoluilla	76
6.4. ”Second life to dead sites and dying economics”	80
7. Päivä kotiseutumuseossa	84
7.1. Museoitu paikallisuus	85
7.2. Talonpoikaismuseo Yli-Kirra	87
7.3. Paikallisuus ulkopaikkakuntalaisen silmin	90
7.4. Perinne elää ja kehittyy	93
7.5. Paikallisperinne museossa	97
8. Kohti kulttuurisesti kannattavaa perinteen soveltamista	
8.1. Folklorismi ja kulttuurinen muutos	100
8.2. Folklorismi perinteen uutena elämänä	102
8.3. Kestävä kulttuurinen kehitys	104
8.4. Kulttuurin kuvat menneen ja tulevaisuuden välittäjinä	105
Lähteet	107
Liitteet	117

1. Johdanto

Kulttuurimme rakentuu eri aikojen kerrostumista, joissa sekoittuvat muualta tulleet tavat, vaikutteet sekä yhteiskunnallisten muutosten tuomat elintapojen muutokset. Mennyt on osa nykyisyyttämme, perinteet elävät osana tämän päivän suomalaisuutta. Työssäni tarkastelen perinnettä ja sen saamia uusia muotoja osana tämän päivän kulttuuriamme. Keskeinen tutkimuskohteeni on folklorismi eli sovellettu perinne. Työssäni folklorismi näyttäytyy kulttuurisena ilmiönä, jonka merkitykset rakentuvat keskustelussa perinteiden roolista sekä menneen ilmiöiden käyttämisestä tämän päivän tarpeisiin ja joka saa konkreettiset muotonsa erityisesti matkailun ja elämyksellisyyttä tarjoavan museotoiminnan piirissä. Folklorismin tarkastelun kautta hahmotan perinteen paikkaa nykypäivän suomalaisuudessa.

Lähestyn aiheitani kansatieteellisen tutkimuksen metodein ja kysymyksenasettelujen kautta. Rajaan tutkimukseni kohteena olevan perinteen erityisesti aineelliseen kulttuuriin, johon liittyvät myös menneen konkreettisiin symboleihin yhdistetyt arvomäärittelyt sekä mielikuvat menneisyyden luonteesta ja muodosta. Folklore on kiinteästi aineelliseen ja sosiaaliseen ympäristöönsä sidottua kulttuurista viestintää, ja vaikka tarkastelenkin perinteen soveltamista yleisesti osana tämän päivän suomalaista kulttuuria, nousevat esiin myös paikallisuus ja perinteiden paikalliset yhteydet. (Vrt. Lehtipuro 2003, 19.) Esimerkikseni, jonka kautta arvioin perinteiden soveltamista ja tuotteistamista, olen nostanut paikalliskulttuurin ylläpitämiseen ja elvyttämiseen liittyvän tapahtuman, Punkalaitumen ”Kaikkien aikojen maatalousnäyttelyn”.

Tutkimukseni laajempaan kontekstina on kulttuurien tutkimuksessa käytävä keskustelu menneen hyväksikäyttämisestä ja jatkuvasta uudelleen tulkinnasta. Monitieteinen keskustelu, jossa perinne ja folklorismi saavat määrittelynsä, toimii keskeisenä tutkimuskenttänäni. Jyväskylän yliopiston etnologian opiskelijana olen suuntautunut nimenomaan kansatieteelliseen kulttuurien tutkimukseen. Työssäni en tarkastelekaan folklorismia tieteensisäisessä keskustelussa muodostuvana diskurssina, vaan konkreettisia muotoja saavana, kulttuuriimme kuuluvana ja sitä muokkaavana ilmiönä. Tämän ilmiön kuvaa rakennan kirjallisen lähdeaineiston sekä laadullisten arkisto- ja havainnointiaineistojen vuoropuheluna.

1.1. Tutkimuskohteena suomalainen mennyt

Mennyt rakentuu ajassa kulttuurisen muutoksen sekä aktiivisen soveltamisen kautta. Tarkastelen näitä muutosprosesseja tutkimalla perinteen saamia uusia muotoja, jotka avaavat näkökulmia menneisyyteen, mutta erityisesti menneen paikkaan ja merkitykseen nykyisyydessä. Jos perinne edustaa alkuperäistä ja aitoa kulttuurista lähtökohdtaa, on folkloristinen sovellettu perinne nykyaikaa. Se on muutosta ja muuntumista, menneen hyväksikäyttöä tämän päivän tarpeisiin. (Laaksonen 1974, 158.) Ilmiöinä kulttuuriset sovellukset eivät ole uutta tai ainoastaan nykypäivään liittyviä, mutta monesti muokattu perinne on jätetty kansankulttuurin tutkimuksessa huomiotta. Sovelletun perinteen nostaminen tutkimuksen kohteeksi edellyttää kulttuurin muuttumisen huomioimista, sovellusten tunnistamista ja määrittelyä sekä muutosprosessien analyttistä tarkastelua. (Vrt. Knuutila 2002, 8.)

Kun kulttuurista etsitään sen perinteisiä piirteitä, palataan yleensä kansallisromanttisten ihanteiden mukaan maaseudun kulttuuriin, talonpoikaiselämään ja sen tapoihin (Lehtonen 2005, 18). Kansa ja kansankulttuuri ovat olleet tutkijoiden mielenkiinnonkohteina suomalaisuuden rakentamisen ajoista lähtien, tuolloin kansakunnalle kerättiin edustava mennyt ja sille todisteita. Etnografisella tutkimuksella kerätyn kansanperinteen rooli kansakunnanmuodostuksen historiallisessa prosessissa on ollut merkittävä. (Anttonen 2002, 41.) Kansatieteellisessä tutkimuksessa painottui aluksi suomalaisten alkukodin etsintä sekä ”kansan” luominen tieteen keinoin. Kiinnostus kansan omaa kulttuuria kohtaan synnytti kulttuurin tallentamiseen tähtäävät aineellisen ja henkisen perinteen keruun tutkimustradition. (Ks. Lönnqvist 2003, 42; Knuutila 2002, 9.)

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston keruut muodostavat pohjan ei vain perinteentutkimukselle vaan myös käsityksellemme suomalaisen kulttuurin menneestä. Arkiston toiminnalla – etenkin kansantietouden tarkasti määrittelyllä keruulla ja tallentamisella – on ollut merkittävä rooli kansanperinteiden tutkimukselle maassamme, sekä folkloren käsitteen määrittelylle. Keruiden kautta kansanperinteeksi tallentui erityisesti suullinen, anonymi ja yhteisöllinen folklore, ja tallentamisen perusteet ohjasivat myös aineistosta tehtävää tutkimusta. Museot keskittyivät keräämään ja tallentamaan vastaavalla, kaavamaisella tavalla, aineellisen kulttuurin ilmiöi-

tä. (Ks. Lehtipuro 2003, 20; Snellman 2003, 45.) Muistiorganisaatioiden toiminta loi kanonisoidun kuvan suomalaisesta kansanperinteestä, sen sisällöstä ja muodosta.

Tätä kuvaa ovat ylläpitäneet museolaitos, kansanrunousarkistot sekä kansatieteelliset, suomalaisuutta määrittelevät tutkimukset ja julkaisut. Tutkimus on rakentanut ja tuottanut kansankulttuurin kuvaa sekä luonut kansallista itsetuntemusta ja historian tiedostusta (Anttonen 2002, 51). Perinteellä on kuitenkin myös epävirallinen, yksityishenkilöiden ja aiheesta innostuneiden harrastajien ja seurojen ylläpitämä elämänsä, joka elää ja saa jatkuvasti uusia muotoja. Perinteiden suojelua ja ylläpitämistä tapahtuu monin eri keinoin. Suomalaisuuden juuret kiinnostavat ihmisiä ja menneeseen katsotaan ihailleen, kaivatenkin. Vakiintuneesta kuvasta huolimatta suomalaisuus ja sen perinteille rakentuva muoto on jatkuvassa muutoksessa. Menneisyyden kuva muuttuu ja sitä myös tietoisesti muokataan kaiken aikaa. (Ks. Knuutila 1994, 164.)

Menneisyys säilyy osana nykyisyyttämme perinteiden vaalimisen kautta, ja voimme nähdä menneen tulkinnat ja sovellukset osana oman aikamme kulttuuria (Petrisalo 2001, 86). Nämä uudet tulkinnat eivät uudista ainoastaan käsitystämme historiasitamme vaan muokkaavat myös nykyisyyttämme. Sovelletun perinteen tutkiminen edellyttää pohjaksi perinteen käsitteen määrittelyä. Suomalainen perinne rakentuu talonpoikaisen kulttuurin, kansankulttuurin, määrittelyille ja merkityksille.

1.2. Kansankulttuurin tutkimus, perinteentutkimus

Kansankulttuuri on menneisyytemme kulttuuria, joka vaikuttaa myös nykypäivän olemiseemme ja itsemme määrittelyyn. Perinteisen elämän kuva rakennettiin aikanaan talonpoikaisen kulttuurin ihannoinnille, ja kansankulttuuri määrittyikin agraarikulttuurin ajoista säilytettyjen esineiden ja tietojen pohjalle (Sääskilahti 1999, 151). Menneen ihailu liittyi 1800-luvun lopun romanttiseen kulttuurikuvaan. Kansakunnan juuria ja ainutlaatuista kulttuuria rakennettiin karelianismin ja kansallisromantiikan hengessä. Ajan henkeen kuului idyllisen ja sentimentaalisen nostalgian sävyttämä tapa tulkita menneisyyttä. (Petrisalo 2001, 127.) Tämä hallittu ja rakennettu kuva suomalaisista ja suomalaisuudesta on välitetty suomalaisille itselleen museoiden, kansatieteellisten kirjoitusten sekä perinnetietoutta jakavien julkaisujen kautta. Ylei-

nen kuva perinteestä rakentuu ja muokkautuu pitkälti julkaisujen ja näytteillepanojen pohjalta. (Virtanen 1999, 283.)

Kansalliset tieteet keskittyivät luomaan suomalaisille oman, arvokkaan kulttuurin, joka kertoi kansan menneestä ja määritti myös sen tulevaisuutta. Suomessa tärkeää oli kansan omaleimaisuuden korostaminen itsenäisen valtion perustaksi ja oikeutukseksi. Kyse oli identiteetin rakentamisesta ja sen vahvistamisesta. (Räsänen 1989, 144–145.) Kansanrunoudentutkimus nosti kansan oman kulttuurin huomion ja arvostuksen keskipisteeseen. Huolimatta karjalaisista lähtökohdistaan *Kalevala* ja sen hengessä rakennettu kansanperinteen kokonaiskuva representoivat kansallista, yhtenäistä kulttuuriperintöä. Kansalliseepoksen julkaisu vahvisti poliittisia pyrkimyksiä todistaa Suomen kansan sivistyksestä ja kansakunnan olemassaolosta pitkän historian ja muinaisuuden kautta. (Anttonen 2002, 45, 52–53.)

Kansallista itsetuntemusta ja -tiedostusta rakennettiin etnografisen tutkimuksen ja esinetutkimuksen avulla. 1800-luvulla museot kehittyivät kansakuntien näyteikkunoiksi, joissa esiteltiin alkuperäisiä todistuskappaleita menneisyydestä. Niillä oli merkittävä tehtävä suomalaisuuden vahvistajina ja suojelejoina. A. M. Tallgren määritteli Suomen Kansallismuseon rooliksi olla ”kansamme henkinen aarreaitta ja sen itsenäisyyden turva.” (Anttonen 2002, 51; Korhonen 1989, 104.) Kyse oli yhtenäisen suomalaisen identiteetin luomisesta, sellaisen perinteen ja muinaisuuden esittelystä, joka toimisi todisteena todellisen kansakunnan olemassaolosta, ja sen mahdollisuudesta kehittyä itsenäiseksi valtioksi. *Kalevala* soveltui yhtenäiskulttuurin perustaksi, koska Elias Lönnrot oli tietoisesti häivyttänyt siitä paikallisuuden. Kalevalainen mennyt tarjottiin kaikkien suomalaisten menneisyydeksi. (Anttonen 2002, 45.)

Suomalaista kansanperinnettä ryhdyttiin tallentamaan, kun heräsi huoli sen katoamisesta. Toisaalta kulttuurin muutokset ja kehitys olivat positiivien ilmiö. Hegeliläisen kulttuurien tulkinnan mukaan muutokset perinteissä ja vanhoissa kulttuuri-ilmiöissä todistivat kulttuurin elinvoimaisuudesta ja kehittymisestä. Aikana, jolloin suomalaisen kulttuurin tietoista kuvaa vasta rakennettiin, muuttuvat perinteet todistivat aikalaiskulttuurin perustana olevan jotain vanhempaa ja alkuperäistä. (Anttonen 2002, 53.) Näitä todisteita täytyi kuitenkin kerätä ja tallentaa, jotta ne myös säilyisivät kansakunnan pitkän historian dokumentteina.

Kalevalaisen, yhtenäisen kansan, kulttuurin rinnalle rakentui myös voimakkaiden paikalliskulttuurien kaanon, joka nousi esiin erityisesti kotiseutututkimuksen ja paikallisen museotyön kautta. Talonpoikaiskulttuurisäätiö perustettiin 1938 tutkimaan ja tekemään tunnetuksi talonpoikaiskulttuuria. Myös kotiseutututkimuksella on ollut keskeinen roolinsa myös suomalaisuuden rakentamisessa ja vahvistamisessa. Maaseudun kulttuurista ja talonpoikaiskristillisistä arvoista rakennettiin suomalaisen kansankulttuurin vahvaa perustaa, jonka tuntemus oli avain suomalaisuuden ymmärtämiseksi. Kyse ei ollut vain tallentavasta ja säilyttävästä työstä, vaan tutkimuksesta, tuntemisesta ja tiedon välittämisestä. (Räsänen 1989, 152.)

Säätiön tärkeäksi toiminnaksi tuli paikallinen kotiseututyö, johon ihmisten isänmaallinen toiminta kanavoitiin sodan jälkeen. (Vilkuna 2000, 9.) Kyse oli maaseudun henkisen itseluottamuksen ylläpidosta kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Aatteellinen tausta oli yhä kansallisaatteessa, paikallisten kulttuurien vahvuus ja perinteinen arvomaailma nähtiin kansallisvaltion voimavarana ja turvaajana. (Räsänen 1989, 154–155.)

Kansanperinteen määrittelyt ovat vahvasti sidoksissa kadonneeseen talonpoikaiskulttuuriin ja maaseutuyhteisöön, ja käsitys siitä on vakiintunut pysähtyneeksi, tiettyä ihannetta edustavaksi kulttuuriseksi kuvaksi. Tosiasiassa kuva ”aidosta menneestä” edustaa tulkittua ja rakennettua kuvaa menneisyydestä. Pyrkimys säilyttää perinnettä elävänä johtaa henkiinherätykseen, elvytykseen sekä soveltamiseen. Constance Rourke (Petrisalon 2001, 126–127 mukaan) toteaa kansanperinteiden elvytyksen ja sen muotojen olevan sidoksissa aikaan: ”kansaa” ja sen tapoja voidaan tarkastella ihannoiden ja hellällä nostalgialla, kun riittävästi aikaa on kulunut ja ihmisten todellinen elämä muuttunut riittävän erilaiseksi. Kaipaus kadotettuun menneeseen edustaa antimodernistista ajattelua, johon kiinteästi liittyy menneisyyden kulttuuripiirteiden valikointi tunteelliselta ja nostalgian sävyttämältä pohjalta.

Aitoa ja alkuperäistä ei kuitenkaan voi enää saada sellaisenaan takaisin. Perinne elää, mutta erimuotoisena kuin aiemmin. Se pysyy osana kulttuuriamme toisaalta suojelun, toisaalta aktiivisen uudelleentuottamisen kautta. Mikä sitten on folklorismin rooli tässä perinteiden vaalimisen ja aidon suomalaisen kulttuurin uusintamistyössä?

1.3. Folklorismi – perinne uusiokäytössä

Folklorismi on perinteen soveltamista, joka tietoisesti käyttää hyväkseen perinteen elementtejä kaupallisiin, kansallisiin, matkailullisiin, ideologisiin tai viihteellisiin tarkoituksiin (*Perinteentutkimuksen terminologia* 2001, 13).¹

Folklorismia esiintyy niin aineellisen kuin henkisenkin kulttuurin puolella (Laaksonen 1974, 162). Yhteistä eri lähtökohdista kumpuavalle sovellustyölle on tapa valita vanhasta jotain mielenkiintoista, joka halutaan säilyttää, muistaa ja tuoda nykypäivän ihmisten käyttöön ja tietouteen. Tyypillisiä toimijoita ovat paikallisperinnettä vaalivat kylätoimikunnat sekä menneestä inspiraatiota hakevat käsityöläiset ja taiteilijat. Folklorismissa on siis toisaalta säilyttävä piirre, toisaalta se on perinteen, jo kerran keksityn, uudelleen käyttöä ja muokkaamista.

Perinteiden mieltäminen kadonneiksi tai juuri katoaviksi on osaltaan synnyttänyt tarvetta niiden elvyttämiseen. Perinteiden elvyttäminen liittyy yhteiskunnalliseen ilmiöön, josta perinteentutkimuksessa on käytetty nimitystä folklorismi. Erotuksena folkloresta, kansanperinteestä, folklorismi on sovellettua kansanperinnettä. (Petrisalo 2001, 124.)

Perinnesovellusten moottorina on toiminut myös kulutusyhteiskunnan kehittyminen. Perinne nähdään arvokkaana raaka-aineena viihde- ja turismiteollisuudelle, tosin niiden asettamiin vaatimuksiin sovelletussa muodossa. (Laaksonen 1974, 158, 164.) Folklorismi ei ole vain nostalgista kumpuavaa kaipausta ja sen ohjaamaa suojelettyä, vaan useimmiten se liitetään markkinatalouden ilmiöihin, matkailu- ja kulttuurikulttuuria tukevaan esineiden ja elämysten tehtailuun (*Perinteentutkimuksen terminologia* 2001, 13).

Folklorismi profiloituu oman aktiivisuutensa kautta, se on innovointia ja uuden luontia ilman tieteellistä objektiivisuuden vaatimusta tai pyrkimystäkään siihen. Onko folklorismi vastakohta kanonisoidulle kansanperinteelle? Vai voimmeko nähdä sen jo kerran kadonneeksi luullun kulttuurin uutena tulemisena aktiiviseksi osaksi ihmis-

---

¹ Tekstissä olevat sitaatit kirjallisuudesta ovat ilman kursiiivia. Tutkimusaineistoista, kuten kyselyistä ja kenttäpäiväkirjasta otetut sitaatit ovat kursivoitu.

ten elämää? Jatkuvassa keskustelussa perinteen aitoudesta tai sen turmelemisesta folklorismi on arvokas tutkimuskohde, jonka kautta voidaan tarkastella perinnettä, ei vain pysyvyytenä ja menneeseen viittavana kulttuurina, vaan myös elävänä osana nykypäivän suomalaisuutta. Kulttuurin kaikkia eri osatekijöitä tutkivan etnologian piiriin luontevasti kuuluu myös folklorististen ilmiöiden ja koko käsitteen itsessään tutkiminen.

Kysymys perinneilmiöiden aitoudesta siirtyy uuteen valoon, kun tarkastelemme sitä sovellusten ja uudelleen henkiin herätettyjen esitysten ja tuotteiden kautta. Viihteen nimiin soveltaminen ei välttämättä ole pelkästään paha asia, monet tutkijatkin ovat asettuneet puolustamaan ”perinneteollisuutta” todeten sen olevan joskus ainoa syy, miksi jotkut perinteiset tavat ovat säilyneet niiden menetettyä roolinsa arkielämässämme (Lacy & Douglass 2002, 5). Turismi ja matkailuteollisuus itsessään auttavat perinteiden ylläpitämisessä tuottamalla niihin kohdistuvaa kysyntää, antaen syyn ja mahdollisuuden pitää vanhoja tapoja ja taitoja elossa (Kahila 2000, 125).

Perinteen moderneja sovelluksia kritisoidaan monesti niiden epäaitouden vuoksi. Kulttuuri on kuitenkin luonnostaan muuttuva kokonaisuus, joka sisältää sekä muutoksia että muutosvastaisuutta. Muutosten nopeus ja laajuus vaihtelevat kulttuurien eri osatekijöiden välillä. Muutos ja muuntuminen ovat luonnollinen osa kaikkea kulttuuria, aikaan ja paikkaan katsomatta, eivätkä ne sellaisenaan uhkaa kulttuurin elinvoimaisuutta (Esim. Petrisalo 2001, 60; Siivonen 2007, 15.) Muuttuva kulttuuri asettaa vaatimuksia myös tapojen muuntumiselle. Voimme miettiä kulttuurin kansallisen omaleimaisuuden kysymystä: suomalaisesta perinteestä nykykulttuurimme tarpeisiin sovellettu perinnetuote säilyy muutoksista huolimatta suomalaisena tapana, jos se yhä kantaa mukanaan alkuperäistä perinteistä ainesta eikä sellaisenaan esiinny muualla.

1.4. Uusi perinne, nyt entistä ehompi?

Folklorismi on yksi kansanperinteen ilmenemismuodoista nykypäivän kulttuurissa, ja sen suosio kertoo sen kantavan syvempiä merkityksiä käyttäjilleen. Nostalginen suhde menneeseen on monesti kriittisyyttä nykyisyyttä kohtaan. Nostalgia ja menneiden

aikojen kaipauksen sanotaan kumpuavan nykypäivän ahdistavuudesta. Muuttuva maailma luo turvattomuuden tunnetta, ja menneestä etsitään hyvää oloa vastineeksi nykypäivän ongelmille. (Korkiakangas 1999, 171–172; Lowenthal 1985, 11.) Entisajan elämä nähdään monesti pienyhteisöjen turvallisenä maailmana, joka korostaa paikallisuuden merkitystä sekä tukee ihmisen halua sitoutua johonkin paikkaan ja yhteisöön. Vaikea tehtävä yhteisöllisyyden säilyttämisestä muuttuvassa maailmassa näyttää osittain langenneen folklorismille. Folklorismi liittyykin usein paikallisen kulttuurin ylläpitoon ja elvytykseen (Alver 1992, 68).

Paikalliset perinnejuhlat ja -tapahtumat ovat paikkoja, joissa voidaan välittää ihmisille tietoa menneestä, tarjota heille elämyksiä ja opettaa asioita heidän oman kulttuurinsa menneisyydestä. Perinteen ylläpidon ja arvostuksen kohottamisen päämäärä ei varmasti ole kenenkään mielestä huono. Kansalliset muisti-instituutiot, kansatieteellinen tutkimus ja jaettu tieto menneestämme muodostavat lähdeaineiston, josta jokainen voi hakea itselleen sopivat palaset perinnettä ja muokata niistä mieleisensä tuotteen.

Sometimes new traditions could be crafted on old ones, sometimes they could be devised by borrowing from the well-supplied warehouses of official ritual, symbolism and moral exhortation – – (Hobsbawm & Ranger 1983, 6).

Ongelmaksi muodostuu tällöin lopputuote, joka saattaa joskus olla niin harhautunut alkuperäisestä, ettei sitä enää voi laskea todellisen perinteen säilyttämiseksi. On syntynyt uutta ”perinnettä”, keksittyjä traditioita, jotka rakennetaan hyväksikäyttäen kulttuurin vanhoja piirteitä ja siten luomalla illuusio niiden alkuperäisyydestä. (Esim. Laaksonen 1974; Petrisalo 2001.) Yleensä perinteen soveltamisen ja uuden historiallisen narratiivin rakentamisen tavoitteena on luoda positiivinen kuva menneisyydestä. Mukaan valittavat ilmiöt eivät silloin valikoidu historiallisen merkittävyytensä vuoksi, vaan koska ne sopivat soveltajan haluamaan kokonaisuuteen. (Aarnipuu 2008, 129, 188.)

Monesti folkloristisia ilmiöitä on helppo syyttää epäaitoudesta ja rahastuksesta, mutta juuri tässä kulttuurien tutkimuksella olisi ehkä paljon annettavaa innokkaille uusiokäyttäjille. Tieto menneisyydestä, erilaisten ilmiöiden olemuksen selvittäminen ja

niiden perustelu tuovat pohjaa ymmärtää, miksi asiat on tehty niin kuin ne on tehty, miksi ilmiöt, tavat ja esineet ovat olleet sellaisia kuin ovat. Pitäisikö uudelleensovelluksia ohjata edustamaan enemmän sitä perinneilmiötä johon ne viittaavat?

Jos perinteen muokkaamisen ja soveltamisen keinoja, tapoja ja ongelmia tutkittaisiin enemmän, ehkä turhat ylilyönnit ja virheellisyydet karsiutuisivat. Myös keskustelu perinteiden aitouden rajoista ja määrittelyistä on yhä tarpeen. Jos aiemmin ongelmana on ollut, kuka määrittelee aidon perinteen muodon ja sisällön, ehkä meidän nyt täytyy pysähtyä miettimään, kuka määrittelee perinnesovellusten muodon ja sisällön. Sovellusprosessien tarkastelu ja avaaminen auttaa myös näkemään kansanperinteen aikaisemmat määrittelyt ja niiden rakentumisen osana kulttuuri-ilmiöiden valikointia ja muokkausta. Folklorismi ja perinnesovellukset ovat kansanperinteen elintilaa nykypäivässä, ja siksi niihin tulisi suhtautua kiinnostuksella ja myös arvostuksella.

Työssäni haluan löytää folklorismin ja folklorististen ilmiöiden paikan tässä hetkessä. Sovellettu perinne on osa kulttuuriamme erottamattomalla tavalla, se on yksi perinteen ilmenemismuodoista nykyculttuurissamme. Sovellettu perinne tarvitsee taustalleen alkuperäisen, vanhan perinteen omaksi lähtökohdakseen. Perinne – se aito ja alkuperäinen - on monesti jo sellaisenaan kadonnutta, ja sen ilmenemismuoto nykyculttuurissa on muisteltu, rekonstruoitu – tai sovellettu. Folklorismin voi siis nähdä monien perinneilmiöiden nykyisenä muotona, ja monesti ainoana muotona jossa perinnettä voi kutsua ”eläväksi”. Perinteen uudelleen käytöstä ja elvyttämisestä puhuttaessa on kysyttävä: Mitä haluamme menneeltä? Entä tarjoaako folklorismi meille sen, mitä haluamme?

2. Tutkija, aineisto ja tutkimuksen rakenne

2.1. Tutkijan paikka

Kiinnostuin folklorismista tutkiessani perinnettä käsitteenä ja kulttuuri-ilmiönä. Alun perin folklorismin piti olla vain pieni maininta kansanperinnettä käsittelevässä työssäni, mutta mitä enemmän mietin perinnettä nykypäivän kulttuurissa sitä selvemmäksi tuli, etten voi ohittaa folklorismia pienellä reunahuomautuksella. Aihe alkoi kiinnostaa minua, osittain siksi, että siitä tuntui olevan vaikeaa löytää tietoa tai kattavaa tutkimusta. Toisaalta syyt ovat täysin henkilökohtaisia, olen itse folkloristisen kulttuurin suurkuluttaja. Olen kiinnostunut perinteistä sekä suomalaisten ja suomalaisuuden historiasta; ylipäättään kaikki ”vanha” miellyttää minua. Ihailen vanhoja savupirttejä, kansanpukuja, käsityötaitoja sekä kansanmusiikkia.

Folklorismin ja perinnesovellusten elämyksellisyys on piirre, joka kiinnostaa minua erityisesti. Sen lisäksi, että näytetään, millainen mennyt on ollut, pyrkivät monet perinnetapahtumat antamaan mahdollisuuden ”osallistua” menneen ajan maailmaan esitysten ja työnäytösten kautta. Museoitu tai puhtaasti matkakohteeksi muutettu historiallinen tila ei ole pelkkä menneiden aikojen monumentti vaan esitysten, opastusten sekä tarinoiden kautta siitä tulee toiminnallinen tila, joka näyttää menneen elävänä osana nykypäiväämme. Vanhan linnan seinät eivät puhu, mutta ne toimivat kehyksenä ja todisteena sille menneisyyden narratiiville, joka paikalla kerrotaan. (Ks. Aarnipuu 2008, 13–16.) Tapahtumiin osallistujia voi saada todellisen, tekemiseen ja eläytymiseen perustuvan kokemuksen menneistä ajoista ja elämäntavoista, joita muuten emme enää tunne.

Koen lievää kapinahenkeä ja jopa loukkaantumista, kun arvostamiani perinnesityksiä kritisoidaan rahastukseksi tai ”muovi-kulttuuriksi”. Itselleni monet folklorismiksi ja sitä kautta epäaidoiksi leimatut ilmiöt ovat tärkeitä ja merkityksellisiä. Ilmiöiden leimaaminen ”epäaidoiksi” on ristiriidassa sen ymmärryksen kanssa, ettei ”aitoja” tai alkuperäisiä kulttuuri-ilmiöitä ole sellaisenaan löydettävissä. Kulttuurissamme elävä kuva menneisyydestämme on aina rakennettu ja valikoitu. Mennyt on myös muuttuva, sen muoto vaihtelee sille eri aikoina ennettyjen uusien tulkintojen ja määrittelyjen mukana. (Ks. Knuutila 2002, 8-9.) Kuinka todellista paluu mennee-

seen voi koskaan olla? Minulle tunne siitä, että saan sovellettujen perinnetuotteiden kautta yhteyden menneisyyteeni, on todellinen.

Rakennan toki itse omaa sitoutumistani suomalaisuuteen samojen ideaalien kautta, joihin törmään tutkiessani folkloristisia ilmiöitä. Valikoidut ja ihanteelliset kuvat menneestä ohjaavat myös omia tarpeitani perinteiden ja sovelletun perinteen kuluttajana. Haen menneestä tiettyjä, itseäni miellyttäviä elementtejä. Tutkijana minun on asetettava omien positiivisten näkemysteni arvioijaksi. Apuna tähän toimii kysymysten asettaminen laajemmiksi, ilmiön tarkastelu teoreettisemmalla tasolla. Myös kyselyaineistojen käyttö, muiden ihmisten näkökulmien saaminen omieni lisäksi, irrottaa tutkimukseni tuloksia omista mielipiteistäni ja oletuksistani. Toisaalta olen jo valmiiksi sidottu tiettyihin positiivisiin mielikuviin, omiin ajatuksiini, joiden pohjalta myös rakentamani kysymyksenasettelut ja perusteemat nousevat.

Itselleni mieluisen ilmiön näkeminen tutkimuskohteena edellyttää oman tutkijapositioni määrittelyä. Tarkastellakseni oman kulttuurini ilmiötä minun on tiedostettava, mitä teen ja miksi. Kenttätyöni, sekä osallistuva havainnointi että kirjallinen tutkimus, ovat osa tutkimusprosessia, jonka kuvailu ja analysointi on oleellisen tärkeää. Hermeneuttisessa tutkimuksessa ”totuudet” ovat luonnoltaan osittaisia, näkökulmiin sitoutuneita ja myös keskeneräisiä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ne muodostuisivat ilman perusteluja, kriittistä tutkimusta tai olisivat tutkijan vapaasti keksittävässä. Tutkimusprosessin avaaminen sekä omien valintojen ja rajausten perusteleminen mahdollistaa päättelyketjujen seuraamisen ja tutkimustulosten arvioinnin tieteellisesti kestävin perustein. (Ks. Fingerroos 2003, 2, 6.)

Konkreettinen tilanne, jossa arvioin omaa rooliani tutkijana ja osallistujana, on kentällä tapahtuva tutkimus. Työssäni olen liikkunut kahdella tutkimuskentällä: Yli-Kirran museossa kuljin havainnoimassa paikallista kesäjuhlaa ”Kaikkien aikojen maatalousnäyttelyä”; folklorismin käsitteen kehittymistä ja muutoksia olen puolestaan seurannut etnologian ja perinteentutkimuksen aihetta koskevan keskustelun kautta. Myös arkistot, joiden aineistoja olen käyttänyt lähteinäni, voidaan nähdä kolmantena tutkimuskenttänäni. Kentälle meno ei edellytä fyysistä siirtymistä tai matkustamista tutkittavaan paikkaan, vaan kenttä voidaan nähdä laajasti tutkimuksen kohteeksi, jota tarkastellaan ja analysoidaan teoreettisten tavoitteiden ja valittujen käytäntöjen poh-

jalta. (Ks. Lehtipuro 2003, 8.) Kenttätöissä kerätään tietoa ja dokumentteja tutkimuskohteesta, mutta aiemmasta metodista, kansatieteellisestä perinteen keruusta, sen erottaa haettavan tiedon luonne ja laajuus. Kyse ei ole yksittäisten dokumenttien keräämisestä tallentamistarkoituksessa vaan pyrkimyksestä ymmärtää kokonaisia ilmiöitä, niiden merkityksiä ja arvoja osana omaa ympäristöään. (Snellman 2003, 51.)

Kyse on vuoropuhelusta tutkimuskohteen ja tutkijan välillä. Lähtiessäni (museo)kentälle havainnoimaan ja hakemaan konkreettista kosketusta menneeseen historiaisuutta tutkimuskohteeseeni oman roolini kaksijakoisuuden tiedostamisesta. Toisaalta olin paikalla tutkijan roolissa, mutta tutkija-minääni vaikuttaa toinen roolini suomalaisena perinteiden kantajana sekä perinneharrastajana. Hjalmar Sundénin rooliteorian mukaan roolinottoon sisältyvät ”toisen” toiminnan odotukset. Nämä rooliodotukset ohjaavat havainnointia ja asettavat tutkijan tiettyyn asemaan suhteessa tutkimuskohteeseensa. (Gothóni 1997, 136.) Sekä tutkijan että harrastajan roolit ovat ulkopuolisen tarkkailijan, aiheeseen kiinnostuneisuuden tuo mukaan hämäävää läheisyyttä.

Inhimillisen kulttuurin tutkiminen edellyttää läheisyyttä tutkimuskohteeseen, joka ei ole faktisesti selitettävissä laboratoriomenetelmin tai laskelmin. Ennako-oletukset ja mielipiteet ohjaavat tarkkailijan katsetta, mutta syvälinen ymmärrys tulee kokonaisuuksien hahmottamisen kautta sekä kentällä saatujen tietojen ja kokemusten analysoinnin kautta. Tällöin tutkija siirtyy lähemmäs tutkimuskohdettaan omakohtaisen kokemuksen kautta. Kokemus syntyy ymmärryksen syvenemisestä, henkilökohtaisesta elämyksellisestä tunteesta. Tältä subjektiiviselta tasolta siirrytään tieteen piiriin analysoimalla kokemukseen perustuvaa aineistoa tieteellisin metodein. Tällöin omat mielipiteet huomioidaan osana aineiston syntyprosessia mutta analyysi ei perustu niille. Aineiston keruu edellyttää sekä tutkittavaan kohteeseen eläytymistä että myös siitä etääntymistä. (Gothóni 1997, 141–142.)

2.2. Lähdeaineistot

Mikä on folklorismin suhde perinteeseen? Minkälainen menneestä ammentava toiminta voidaan laskea folkloristiseksi soveltamiseksi, perinteen tuotteistamiseksi tu-

rismin ja markkinavoimien käyttöön, mikä taas voidaan katsoa museotyön pyrkimyksiä noudattelevaksi perinteen säilytystyöksi? Näihin kysymyksiin haen vastauksia tarkastelemalla folklorismin määrittelyä etnologisessa tutkimuksessa, perinteen uudelleen käytön ja henkiinherättämisen eri muotoja, sekä arvioimalla erilaisten sovellusprosessien lähtökohtia ja pyrkimyksiä. Lähestyn aihettani sekä kirjallisen tutkimuksen ja perinteestä käytävän keskustelun tarkastelulla että kenttätyöhön perustuvan etnografisen tutkimuksen kautta.

Kentällä talomuseon pihalla

Nähdäkseni, mitä paikallisperinteen säilyttäminen sekä nykypäivän matkailullisiin haasteisiin vastaaminen oikeastaan on, lähdin kentälle saamaan konkreettista kosketusta tutkimaani aiheeseen. Kentäkseni valikoitui kesäinen, museoympäristössä järjestettävä paikallisjuhla, jonka arvelin sisältävän sekä perinteiden säilyttämistä, elvyttämistä että tuotteistamistakin. Punkalaitumella vuosittain järjestettävä ”Kaikkien aikojen maatalousnäyttely” vaikutti mielestäni ”tyypilliseltä” suomalaiselta kesätaapahtumalta: yhden viikonlopun aikana Yli-Kirran talomuseossa kylän mennyt herätetään henkiin paikallisin voimin. Keskeinen toiminnan muoto ovat työnäytökset, joita on sijoitettu museon eri rakennuksiin sekä piha-alueelle.

Vuonna 2007 tapahtuma järjestettiin kesäkuun viimeisenä viikonloppuna, 30.6.–1.7. Kävin paikalla vain lauantaina; yhden päivän aikana kävin läpi museon tilat, katsoin sinne rakennetut näyttelyt sekä seurasin vanhoilla koneilla järjestettyjä työnäytöksiä. Museo oli minulle jo entuudestaan tuttu, mutta aikaisemmin en ollut osallistunut museolla järjestettäviin tapahtumiin. Oppaanani toimi paikallisen ystäväni, jolle tämä kesäjuhla oli entuudestaan tuttu. Hän tunsu laajan museoalueen hyvin, sekä muisti, missä päin aluetta tapahtumapaikat ovat. Apunani minulla oli myös lipunoston yhteydessä saatu aikataulu, jossa työnäytösten ajat näkyivät sekä alueen kartta.

Kuljimme alueella vapaasti, mutta tähtäsimme työnäytöksiin ja pyrimme näkemään ja kokeilemaan kaikkea, mitä tarjolla oli. Yleisöä kiinnostivat erityisesti suuremmat koneet, kuten hevoskierto, pärehöylä ja plankkusaha. Alueella savusi myös muutama päivää aiemmin sytytetty tervahauta, jollaisia en ole muualla nähnyt. Museolla

oli mahdollisuus tutustua myös perinteisten käsitöiden tekoon, kasvivärjäykseen, punamultamaalin keittoon, käsikivien pyörykseen sekä katsoa vanhoja maatalouskoineita esittelevä laaja näyttely. Paikalla oli myös kilejä ja kaniineja edustamassa maatalon eläimiä.

On todettava, että vietin aikaani museolla paljolti ”tavallisena” vieraana ja kotimaanmatkailijana. Poikkesin muusta yleisöstä siinä, että en ole paikkakuntalainen. Katsoin tapahtumaa siis toisaalta ulkopuolisena, mutta toisaalta vastaavanlaisissa tapahtumissa usein käyneenä. Osa vanhoista töistä oli minulle tuttuja, olin kokeillut niitä muissa vastaavissa tapahtumissa eri museoissa. Tutkijana keskityin valokuvamiseen sekä muistiinpanojen tekemiseen. Varsinaisen kenttäpäiväkirjan kirjoitin tapahtuman jälkeen. Alueella keskustelin sekä museotyöntekijöiden, työnäytöksiin osallistuvien vapaaehtoisten ja myös yleisönä olevien vierailijoiden kanssa. Keskustelut olivat vapaamuotoisia, enkä tehnyt aiheeseen liittyen haastatteluja.

Kierrellessäni alueella mietin erityisesti, mitä ajattelin näkeväni museopäivillä, ja mitä jäi ”puuttumaan”. Tutkijallakin on aina riskinä nähdä vain haluamansa ja unohtaa omaan ”totuuteen” sopimaton aineisto (Vrt. Gothóni 1997, 136). Arvioidessani odotuksiani ja kokemuksiani huomasin selkeäsi, kuinka ennako-odotukseni ohjasivat minua alueella kulkiessa. Toisaalta pyrin myös havainnoimaan tapahtumaa juuri sellaisena, kuin se on, vertaamatta sitä aikaisempiin museokokemuksiini tai teoriassa kehittelemääni oletukseen tapahtumien kaupallisuudesta.

Myös oma ajatukseni siitä, että museoalan opiskelijana ja aiheen tutkijana ymmärtäisin tapahtumaa kovinkin syvällisesti, osoittautui harhaluuloksi. Käytännössä oma vieraspaikkakuntalaisuuteni määritteli minua ehkä enemmän, olin vieraana toisensa tuntevien kyläläisten keskellä, eikä esitetty perinne ollut minulle tuttua kuin stereotyyppisen ”talonpoikaisen menneen” muodossa. Pienimmätkin paikalliset erikoisuudet näyttäytyivät minulle outoina ja saivat kyselemään tavalla, josta kukaan ei olisi voinut arvata kansatieteilijä-taustaani. Hakemaani kaupallista tuotteistamista tai perinteiden kaupallista hyväksikäyttöä ei löytynyt etsimälläkään. Etukäteen tapahtumalle miettimäni määrittelyt menivät päivän aikana uusiksi. Analysoin kotiseutumuseon perinnepäivää sekä omaa kohtaamistani elvytetyn perinteen kanssa työni seitsemännessä luvussa.

Kirjallinen kenttä

Toinen tutkimuskenttäni on kulttuurien tutkimuksessa, erityisesti etnologiassa ja perinteentutkimuksessa, käyty folklorismia käsittelevä keskustelu, jossa perinteen soveltamista määritellään käsitteenä ja ilmiönä. Omassa työssäni tämän keskustelun merkitys korostuu, koska työssäni painottuu kirjallinen tutkimus sekä aiemmassa tutkimuksessa annetut käsitteen määrittelyt. Omat kokemukseni paikallisjuhlilla sekä perinnekeruiden vastaukset täydentävät aiheesta kokoamaani kuvaa, sekä laajentavat teoreettista keskustelua kokemuksellisuuden ja perinnettä kantavien ja käyttävien yksilöiden näkökulmien suuntaan.

Yksi tärkeimmistä lähteistäni on Pekka Laaksosen 1974 kirjassa *Folklore tänään* julkaistu artikkeli *Folklorismi, sovellettua perinnettä*. Artikkelissa Laaksonen antaa julkaisun aikaan Suomessa vielä varsin tutkimattomalle käsitteelle monipuolisen ja selkeän määrittelyn, johon myöhemmässä tutkimuksessa on yleisesti viitattu. Laaksonen määrittelee folklorismin sekä aatteellisista että kaupallisista lähtökohdista tehtäväksi soveltamiseksi. Hän käsittelee ilmiötä suhteessa negatiiviseen perinteiden pilaamiseen ja käy läpi käsitteen käyttöönottoa erityisesti amerikkalaisessa perinteentutkimuksessa. Oman näkökulmani kannalta keskeistä on, ettei Laaksonen määrittele folklorismia lähtökohtaisesti negatiiviseksi ilmiöksi. Sovelletun perinteen ilmiöiden arvottaminen hyväksi tai huonoiksi voidaan tehdä vasta lopputuotteen kohdalla.

Väitöskirjassaan *Menneisyys matkakohteena. Kulttuuriantropologinen ja historiatieteellinen tutkimus perinnekulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa* Katriina Petrisalo käsittelee perinteiden soveltamista nimenomaan matkailullisiin tarkoituksiin. Petrisalo tarkastelee tutkimuskohdettaan, Korpiselkä-talon toiminnan kehittämistä paikalliseksi matkailulliseksi vetonaulaksi, kriittisesti, huomioiden soveltamisprosessissa esiin nousevat ongelmat. Perinteiden soveltaminen näyttäytyy prosessina, jota valitettavan usein eivät ohjaa historiallinen kriittisyys tai pyrkimys todellisuudessa olleen menneisyyden esittämiseen vaan motiivina on voiton tavoittelu. Tällöin menneestä haetaan nykypäivän ihanteita vastaavia ilmiöitä, joita sovelletaan käyttöön ensisijaisesti markkinavetoisen ajattelun pohjalta.

Petrisalo nostaa esiin erityisesti paikallisten ihmisten ja matkailukohteen tuottajien välillä olevat näkemuserot siitä, millaista paikkakunnan perinnettä tulisi elvyttää ja millä keinoilla. Paikallisten asukkaiden oikeutta omaan kulttuuriinsa on käsitelty myös Katriina Siivonen. Artikkelissaan *The Right to Stand Outside of Cultural Heritage. A Condition for Sustainable Cultural Development* Siivonen tarkastelee paikallisten ihmisten oikeudesta elää omaa, nykyaikaista elämäänsä, kulttuuriperintönä arvokkaana nähdyssä kotikylässään. Perinteisten kulttuuri-ilmiöiden suojeleminen saa joskus muotoja, jotka ovat selkeässä ristiriidassa perinteiden elinvoimaisuuden säilyttämisen kanssa. Kestävä kulttuurinen kehitys edellyttää kentän kaikkien toimijoiden yhteistyötä, jossa huomioidaan sekä perinteen suojelejojen, soveltajien sekä paikallisten perinteenkantajien näkemykset ja tarpeet.

Näkökulmani folklorismista perinteen uutena elämänä olen rakentanut erityisesti Dunja Rihtman-Augustinin tekemän perinteen soveltamisen erilaisten muotojen jaottelun pohjalta. Rihtman-Augustinin 1978 teoksessa *Folklore in the Modern World* julkaistu artikkeli *Traditional Culture, Folklore and Mass Culture in Contemporary Yugoslavia* osallistuu 1970-luvun keskusteluun perinteiden pilaamisesta tai niiden katoamisesta soveltamisen kautta. Tutkimuksessaan hän näyttää folklorismin osana folklore-ilmiöiden elinkaarta. Soveltamisen lähtökohtana on vanha, esikuvaksi otettu perinneilmiö, jota sovelletaan nykykulttuurin käyttämiin muotoihin. Sovellusten muoto ja luonne vaihtelevat alkuperäisen tavan ominaispiirteitä säilyttävästä elvyttämisestä tuotteistamiseen, jossa perinteestä muistuttaa enää viittaus menneen ajan henkeen. Rihtman-Augustinin tarkastelun kohteena on erityisesti suullinen ja henkinen kansanperinne ja sen saamat uudet muodot ja merkitykset modernissa mediakulttuurissa ja massatuotannon aikana.

Petja Aarnipuu tarkastelee väitöskirjassaan *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana* menneisyyden narratiivista rakentumista nykypäivässä. Hänen tutkimuskohteenaan ollut Turun linna edustaa museaalista tilaa, jossa mennyt elää opastusten ja historiallisten kertomusten kautta. Kerronnallisuudella menneen yksityiskohdista rakentuu kokonaisuus, joka on yleisölle helpommin lähestyttävä, kuin yksittäiset dokumentit tai pelkkä monumentti ilman selittämistä tai avaamista.

Menneestä rakennettujen narratiivien lisäksi tuon esiin myös menneen esittämisen performanssien ja teatteritaiteen keinoin. Tutkimuksessaan *Destination Culture – Tourism, Museums and Heritage* Barbara Kirschenblatt-Gimblett käy läpi perinteen ja menneen elvyttämistä, huomioiden erityisesti museoiden roolin sekä aitouden säilyttämiseen ja suojelemiseen keskittyvinä laitoksina että suosittuina matkailukohteina ja vapaa-ajanviettopaikkoina. Nämä teemat yhdistyvät omassa työssäni erityisesti paikallismuseoiden toiminnan sekä paikallisen kulttuurin esittelyn ja elvyttämisen tarkastelussa.

Arkistoaineistot

Museoviraston keruukyselyistä käytin vuonna 1958 kerätyn Kansallismuseon kansatieteellisen osaston kysely 5:n ”Kodin kristilliset juhlat” -kysymykseen tulleita, Kuopion hiippakunnasta kerättyjä vastauksia, sekä vuonna 1983 kerätyn valtakunnallisen pääsiäisaiheisen kyselyn vastauksia. Erityisesti keskityin yksittäisiä pääsiäistapoja ja juhlaruokia tarkasteleviin kysymyksiin 3 ja 31–37. Rinnakkain tarkasteltuna kyselyt kattavat pitkän ajanjakson; vanhempaan kyselyyn vastanneiden syntymäaika on monesti 1800-luvun puolelta, ja ensimmäiset muistot sijoittuvat 1900-luvun alkuun. Myös pääsiäiskyselyssä muistellaan vastaajien lapsuusaikoja, mutta myös verrataan entisaikojen pääsiäistä uusiin, 1980-luvun juhlatapoihin. Aineistojen tarkastelussa nostin erityiseen asemaan joulukuusen ja mämmin, jotka molemmat nousivat esiin suurimmassa osassa vastauksia juhliin liittyvinä tyypillisinä symboleina. Ne myös edustavat itselleni juhliensa keskeisiä tunnusmerkkejä.

Olen käyttänyt myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran 1990 kerättyä kyselyä ”Kaksi joulua”, johon vastanneet ovat kirjoittaneet joulusta 1939 ja 1989. Kyselyssä on lähtökohtaisesti vertaileva näkökulma, ja vastaajat arvioivat muutoksia tietoisesti ja niitä esiin nostaen. Vastauksiin vaikuttaa vuoden 1939 kohdalla talvisota, mutta ne, jotka joulua pystyivät viettämään, pyrkivät nimenomaisesti luomaan oikeaa joulutunnelmaa muuten synkkien aikojen keskelle. Joulua tuli tuttujen koristeiden ja ruokien kautta, perinteisten tapojen noudattamisella.

Erityisesti vanhimpaan kyselyyn vastanneet olivat monesti aktiivisia kotiseutu- ja perinneharrastajia, monet olivat tai olivat työskennelleet kansakoulunopettajina. Vastauksissa näkyy sekä henkilökohtainen kiinnostus perinteisten tapojen ylläpitämiseen että analyttinen asenne omaa ja yhteisön toimintaa kohtaan. Olen käyttänyt aineistoja erityisesti tarkastellessani kulttuurista muutosta prosessina, jota voidaan ohjata ylhäältä päin, mutta jonka todelliset ilmenemismuodot ovat myös yksilöiden valittavissa tai hylättävissä. Aina valinnat eivät ole tietoisia, tai huononakaan nähtyjä muutoksia ei pystytä estämään.

2.3. Tutkimuksen rakenne

Työssäni nostan esiin erillisinä osa-alueina kulttuurin luonnollisen muuntumisen sekä tietoisin soveltamisen ja tuotteistamisen. Työni alussa tarkastelen perinteen muuntumista osana kulttuurin luonnollista muutosprosessia kreolisaation ja jatkuvan muutoksen näkökulmasta. Kulttuuri-ilmiöt ja niiden uudet muodot leviävät ilman selkeää tuotteistamista tai suunnitelmaa. Tämä on yksilöiden, tavallisten kansalaisten perinteiden kantamisen prosessi, mitä omalla kohdalla halutaan säilyttää ja mitä pidetään aitona. Erilaiset suhtautumiset uuteen ja vanhaan sekä muuttuvaan kulttuuriin tulevat esiin Museoviraston sekä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran juhla-aiheisissa kyselyissä.

Ihmisten muisteluun perustuvien kyselyvastausten kautta olen voinut rakentaa nykypäivän Suomessa kaikille tuttuja perinneilmiöiden historiaa menneisyyteen, aina aikoihin, jolloin ne eivät vielä kuluneet itsestään selvästi vuotuisjuhlien viettoon. Vastauksista nousevat esiin ihmisten omakohtaiset kokemukset aikojen ja tapojen muuttumisesta sekä perinteisten tapojen roolin, muodon ja merkityksen muuttumisesta.

Luvussa 4 tarkastelen tutkimuksen suhtautumista perinnesovelluksiin eri aikoina sekä folklorismi -termin käyttöönottoa ja sen saamia sisältöjä ja merkityksiä. Perinteen soveltamista ja tuotteistamista tarkastellessa keskeiseksi kysymykseksi nousee toimijuus: Minkälaisien eri sovellusprosessien kautta perinnettä käytetään uudessa muodossa ja ketkä sitä soveltavat? Millaisia eri lähtökohtia toiminnalle on ja mihin sillä

pyritään? Erotan kaksi eri toimijuuden muotoa: perinteen säilyttämiseen ja elvyttämiseen liittyvän, museaalaisia ihanteita edustavan suojelutyön, sekä markkinavetoisen, matkailu- ja viihdeteollisuuteen liittyvän tuotteistamisen.

Näitä eri toimintamalleja tarkastelen erikseen luvuissa 5 ja 6 joissa tarkastelen kahta perinteen soveltamisen motivaatiota: nostalgista menneen ihailua sekä markkinavetoista tuotteistamista. Keskeisenä erona näiden kahden toiminnan välillä voidaan nähdä perinteen suojeluun perustuvan työn aatteellinen pohja, toiveena on säilyttää menneen elementtejä osana nykypäivän suomalaisuutta. Painotus on erityisesti kulttuurin henkisessä puolessa, arvo- ja moraalikäsitteissä, jotka saavat konkreettisen muotonsa perinteisissä tavoissa. Markkinavetoinen tuotteistus käyttää perinteestä niitä elementtejä, jotka myyvät ja joista ollaan valmiita maksamaan. Käytännössä edellä esitetty erottelu ei tietenkään toteudu näin selvänä. Monesti nämä kaksi sovellusprosessia sekoittuvat toisiinsa, ja elävät rinnakkain todellisuudessamme.

Luvussa 7 nostan esiin esimerkin, jonka avulla pyrin hahmottelemaan perinteen soveltamisen ja säilyttämisen sekä kaupallisuuden ja epäkaupallisuuden liukuvia rajoja. Tutkimuskohteenani on kotiseutumuseo ja perinnepiha Yli-Kirra Punkalaitumella. Museo ja sen rakennukset ovat lähes kaikille suomalaisille tuttuja, kyseessä on Mauri Kunnaksen Koiramäen talo. Kesällä 2007 osallistuin museon suurimpaan vuosittaiseen tapahtumaan, ”Kaikkien aikojen maatalousnäyttelyyn”. Yli-Kirrassa yhdistyvät sekä museon että elämyksellisen perinnepuiston tavoitteet ja tehtävät. Jo kadonnut aika herää henkiin työnäytöksissä, joihin yleisökin voi osallistua. Perinnepäivät paikallismuseon pihapiirissä vievät tutkijan perinteen nykyolemuksen eri muotojen leikkauspinnalle.

2.4. Folklorismi tutkimuskohteena

Kulttuuriperintömme rakentuu aktiivisesti kerätyille ja valikoiduille perinteille, jotka muodostavat yleisesti arvostetun ja oikeanlaisena pidetyn kokonaisuuden. Käsityksemme siitä, mitä kulttuuriperintöömme kuuluu, on hyvin vakiintunut, eivätkä uudet sovellukset ja nykyaikaa henkivät perinteiden uudet muodot sovi kansankulttuurin vakiintuneeseen kuvaan. Perinteiden uusia muotoja ei tulisikaan verrata ”alkuperäisiin” ilmiöihin vaan nähdä oman aikansa kontekstissa, perinteiden uutena elämänä.

(Ks. Aarnipuu 2008, 21; Knuutila 2002, 8.) Tässä ajassa elävät perinnesovellukset edustavat sekä pysyvyyttä että muutosta. Sovelluksetkin kantavat aina mukanaan myös sovelluksen lähtökohtana toimineen vanhemman perinteen elementtejä.

Markkinavoimien perinnesovelluksia kutsutaan yleisesti folklorismiksi. Folklorismi voi kuitenkin olla myös ei-kaupallisuuteen pyrkivää säilytys-, suojelu- ja tiedonvälitystyötä. Erilaisia perinnesovelluksia voidaan jaotella niiden toteuttamiseen vaikuttaneiden taustaintentioiden mukaan sekä toimijuuden kautta: kuka soveltaa perinnettä ja miten. Tärkeä kysymys on: Miksi perinnettä elvytetään? Jos taustalla on halu välittää tietoa menneistä ajoista ja suomalaisen kulttuurin jo kadonneista piirteistä, on perinnesovellusten toteutus varmasti toisenlainen kuin turismin ja matkailuteollisuuden tarpeita ensisijaisesti silmällä pitävän ”perinnetuotteen” valmistajan.

Folkloristiset perinnesovellukset ja -tuotteet rakentuvat monesti tieteellisesti kestävämmälle pohjalle, lähtökohdat ovat valikoituja ja lopputuote kaukana alkuperäisen kansanelämän ilmiöistä. Silti yhteys museaaliseen perinteen säilyttämisen ihanteeseen on liki, haluna on käyttää mennyttämme osana nykypäivän elämää. Sovellusprosessien motiivit ovat moninaiset: taustalla voi olla nostalgiaa, tiedonvälittämisen halua tai markkinavetoista ajattelua, jossa perinnettä sovelletaan viihde- ja vapaa-ajankäyttöön. Yhdessä tieteellisyyteen perustuvan tutkimus- ja museotyön kanssa perinteestä muodostuu hajanainen kenttä, jonka yhdistävänä tekijänä on loppujen lopuksi tavallinen suomalainen, kulttuurinsa keskellä elävä ja sitä ylläpitävä yksilö.

Millaiseksi tämän yksilö suhde suomalaiseen perinteeseen muodostuu, ja millaisten prosessien kautta tuotetaan sitä perinnettä, joka tällä hetkellä meille näyttäytyy? Tätä kysymystä tahdon etnologina pohtia, tuomitsematta eri perinteenvälityksen ja ylläpitämisen keinoja. Näen folkloristiset perinnesovellukset kiinteänä osana kulttuuriamme, ja siksi koen että sekä ilmiöitä itseään että niitä synnyttäviä prosesseja tulee tutkia juuri etnologian ja kansatieteelliseen tutkimukseen profiloituneen tutkimuksen avulla. Modernien perinnesovellusten tutkiminen on liikettä eri aikojen kulttuurintulkintojen välillä.

3. Kulttuuri muuttuvana prosessina

Kulttuuri on muuttuva kokonaisuus, jonka eri aikakerrokset ja siihen liittyvät uudet ilmiöt sekoittuvat toisiinsa jatkuvassa muutosprosessissa. Jotta perinteen, kulttuuriin sisältyvän vanhan aineksen, pysyvyyttä ja muutosta voi tarkastella, on aluksi syvennyttävä pohtimaan, mitä perinne oikeastaan on, mitä tämä käsite pitää sisällään? Seuraavassa tarkastelen perinnettä sekä kulttuurisena ilmiönä että tieteenalan käsitteenä. Vasta vanhan ja ”aidon” määrittelemisen kautta on mahdollista arvioida sovelletun perinteen eli folklorismin merkityksiä ja paikkaa nykypäivän suomalaisessa kulttuurissa.

Kulttuuri-ilmiöiden alkuperää tai alkupistettä ei ole yksittäisten ilmiöiden kohdalla mahdollista tai ainakaan helppoa määrittää. Suhteessa folklorismin aitous-kysymys saa toisenlaisen merkityksen, sovelletun perinteen kautta tarkasteltuna aitouden merkitys on sen roolina koko sovellusprosessin lähtöpisteenä: mihin ja minkälaiseen perinteeseen yksittäinen perinnesovellus viittaa? Tässä työssä lähtökohtainen tarkoitukseni ei ole määrittellä suomalaisen kansanperinteen alkuperää tai tiettyjen ilmiöiden ”aitoutta”. Kysymys on kuitenkin niin keskeinen, että aitoutta, suhteessa kulttuuriseen muutokseen, on tarkasteltava. Ajatuksenani ei ole määrittellä aitoa tai epäaitoa arvottavin perustein, vaan purkaa perinteen ja sovelletun perinteen käsitteitä ja kyseenalaistaa niiden sisältöä.

Mistä siis puhumme kun puhumme perinteestä? Sana itsessään viittaa menneeseen, johonkin, joka on ollut olemassa jo kauan ennen nykyhetkeä. Perinne on kuitenkin myös osa tämän päivän elävää suomalaisuutta. Nykypäivän kulttuuri rakentuu menneisyytensä pohjalle, ja uusi kulttuuri on yhdistelmä vanhaa ja ajan kuluessa siihen liittynyttä. (Anttonen 2005, 37–39.) Menneisyydellemme antamat määrittelyt ja muodot kertovat myös siitä, millaisena mennyt on eri aikoina haluttu nähdä. Tulkinnat ja merkityksenannot muuttuvat yhteiskunnallisten ja kulttuuristen murrosten tuomien muutosten vaikutuksesta. (Knuuttila 2002, 9.) Perinne toimii kuin siltana menneen ja nykyisyyden välillä, ja siihen kuuluvia elementtejä tutkimalla on pyritty selittämään niin suomalaista mennyttä kuin rakentamaan kuvaa siitä keitä olemme nyt (Sääskilahti 1997, 71).

Perinteet ovat yhteisöjen luomia aineellisen ja henkisen kulttuurin tuotteita, ne ovat kulttuurissa välittyviä ja säilyviä tapoja ja ilmiöitä (Bringéus 1990, 103). Yhdessä ne muodostavat oman, ainutlaatuisen kokonaisuutensa. Ajattelussamme perinteisyys ankkuroituu menneisyyteen, ja se voi näyttäytyä jopa vanhanaikaisuutena ja nykyhetken kannalta epäolennaisena (Virtanen 1999, 9–10). Perinteiden rooli on kuitenkin aktiivinen, kulttuurin ominaispiirteitä säilyttävä ja sitä elinvoimaisena pitävä. Perinteiden välittyminen on kulttuurinen prosessi, jossa tiedot, taidot ja arvot välittyvät eteenpäin ihmiseltä toiselle. Ilmiöt siirtyvät sukupolvilta seuraaville, tuoden näin kulttuuriin pysyvyyttä ja historiallista jatkuvuutta läpi ajan ja yhteiskunnan muutosten. (Bringéus 1990, 103.)

Perinteen, yhden kansatieteen ja etnologian peruskäsitteen tutkiminen, johtaa laajalle kentälle, jossa sekoittuvat niin tieteensisäiset määrittelyt kuin tavallisen arjen ja elämän kokemuksellinen puoli. Perinne on itsestään selvältä kuulostava osa kulttuuria, mutta käytännössä se on kyseenalaistettavissa niin merkitykseltään kuin sisällöltäänkin. Kulttuuri elää uusien vaikutusten myötä, vanhat perinteet muokkautuvat ajan kuluessa. Kulttuurin muuttuessa tietyt ilmiöt syrjäytyvät ja niiden merkitys ja tehtävät muuttuvat (esim. Petrisalo 2001, 134). Uudet kulttuuriset ilmiöt sulautuvat osaksi jo olevaa kokonaisuutta.

3.1. Kulttuurin pysyvä perusta, aina liikkeessä

Perinteen käsite on rakentunut länsimaisen romanttisen nationalismin myötä kuvaamaan kulttuurin pysyvyyttä ja pitkää historiaa. Perinne tarvitsee suojelijansa ja säilyttäjänsä, jotka esittelevät mennyttä ja pitävät sen osana kulttuuriamme. (Bendix 2000, 39.) Modernissa yhteiskunnassamme on monia julkisia toimijoita, jotka elvyttävät ja esittävät menneitä tapoja ja perinteitä. Kentän eri toimijoita ovat esimerkiksi museot ja joukkoviestimet sekä viihde- ja matkailuteollisuus. (Petrisalo 2001, 121.) Nämä foorumit rakentavat ja ylläpitävät yhteisesti jakamaamme kuvaa menneestä.

Rakennetusta luonteestaan huolimatta perinne mielletään pysyväksi ja siksi tavallaan kulttuurimme perustaksi. Kun puhumme menneestä, viittaamme usein tiettyyn, kult-

tuurissamme ja yhteisössämme jaettuun kuvaan ja käsitykseen vanhoista ajoista. Kyse on tavastamme katsoa mennyttä. Oman menneisyyden selittäminen ja ymmärtäminen on osa maailmankuvan rakentamisen prosessia. Yhteisesti jaetut käsitykset ja selitykset rakentavat kokonaisuuden, jossa ilmauksensa saa ihmisten suhde menneeseen ja nykyisyyteen, myös tulevaisuuteen. (Manninen 1977, 16.) Jatkuva kulttuurinen keskustelu vakiinnuttaa kulttuurin eri osatekijöitä tiettyyn, yleisesti hyväksytyyn ja tunnistettavaan muotoon. Suomalaisen perinteen muoto ja sisältö on arvosidonnainen ja eri aikakausien ihanteiden mukaan vaihtuva kokonaisuus. (Esim. Isotalo 2001, 143; Knuuttila 2002, 9; Åström 2006, 84.)

Maailmankuvalliset selitysmallit ovat monesti yksinkertaistavia (Manninen 1977, 16). Suomalainen kansanelämä ja sen perinteet nostavat mieleemme kuvan talonpoikaisesta elämästä, tuohivirsuista ja ahkerasta työnteosta. Haluamme nähdä menneen aikana jolloin asioilla oli tietty, varma järjestyksensä ja ”oikea” muotonsa. Voidaan puhua niin sanotusta kansanomaisesta historiannäkemyksestä, jolla on taipumus ”hidastaa” tai ”pysäyttää” menneisyys tai muulla tavoin kontrolloida sitä. Historia ja perinne koetaan pikemminkin pysyväksi olotilaksi kuin jatkuvassa muutostilassa olleeksi prosessiksi, joka on myös kiinteässä yhteydessä nykypäivämme kulttuuriin. (Petrisalo 2001, 129.) Kansankulttuurin määrittelyssä keskeistä on juuri sen rooli kadonneena kulttuurina, jota on helppoa ihailta ja kaivata. Siinä missä ihminen joutuu jatkuvasti sopeutumaan oman aikansa vaatimuksiin, mennyt on meidän itsemme ohjailtavissa. Mennyt ei vastaa tai puolustaudu, sanoimme me siitä mitä tahansa. (Lowenthal 1995, 49.)

Jo 1800-luvulla kaupungistuminen ja kulttuurinen muutos saivat ihailevat katseet kääntymään vanhoilliseen talonpoikaiselämään, ja katoavasta kulttuurista löydettiin perusta kunniakkaalle suomalaisuudelle. Tutkimus keskittyi nostamaan esiin kansankulttuurin arvokkaimpia ja kauneimpia piirteitä, jotka puhtaimmillaan elivät talonpoikaiskulttuurin tavoissa. (Lehtonen 2005, 17–18.) Kansallisen identiteetin rakentamisen keinoina on ollut tiettyjen, haluttujen ilmiöiden nostaminen esiin menneiden aikojen symboleina ja niiden muokkaaminen ajan vaatimuksia vastaaviksi.

Perinteiden aitoutta ja epäaitoudesta puhuttaessa on syytä muistaa kansallisen identiteettimme kulmakiven, *Kalevalan*, syntyprosessin luonne. Lönnrotin työtä runojen

keruusta eepoksen kirjoittamiseen voidaan tarkastella perinteen soveltamisen prosessina. Kalevala - julkaistu teos - representoi kansankulttuuria ja -perinnettä tavalla, jonka Lönnrot näki hyväksi suomalaisuuden rakentamisen kannalta. Karjalainen perinne muokkautui kaikkien suomalaisten yhteiseksi kulttuuriseksi pääomaksi ja runo-eepoksen tarinat kertovat myyttisestä menneestä, yhteiskunnallisten ja uskonnollisten arvojen hyväksymällä tavalla. (Anttonen 2002, 53, 54.) Kansanperinteen tietoinen soveltaminen ei siis ole uusi ilmiö, vaan on itse asiassa kiinteästi vaikuttanut suomalaisuuden kulttuurisen kuvaan syntyyn ja olemukseen.

Vanhan kulttuurin tavat ja arvot on kuitenkin monesti institutionalisoitu kansallisromanttisten ihanteiden mukaiseksi kulttuuriseksi kokonaisuudeksi, joka määritellään ”alkuperäiseksi” ja puhtaaksi myöhempien aikojen tuomilta muutoksilta. Tietenkään historiasta ei todellisuudessa löydy aikakautta, jolloin jokin tietty kulttuurinen prosessi olisi tullut ”valmiiksi” ja jäänyt paikoilleen. Kulttuuri on jatkuvassa muutoksessa, se on sitä nyt ja on ollut aina aiemminkin. Mennyt ei ole tietty, jo lopunut aikakausi, jonka voisimme erottaa nykyisyydestämme (Le Goff 1992, 108).

Idea stabiilista menneestä näyttää menneisyyden kuin pysäytyskuvana, johon tietty hetki on taltioitu ja jota voidaan toistaa uudestaan ja uudestaan, aina muuttumattomana. Tällaisen kuvan antaminen luo illuusion pysähtyneestä kulttuurista, suomalaisesta agraariyhteiskunnasta, joka joskus oli ja sitten katosi modernin tieltä. Tosiasiasa perinteiset yhteisöt ja erityisesti talonpoikaiskulttuuri ei ollut lainkaan niin pysähtynyt ja selväpiirteinen kuin olemme tottuneet ajattelemaan. Samoin kuin nykyaika määritellään hajanaiseksi, muuttuvaksi ja maalliseksi, voidaan nämä attribuutit liittää myös aiempiin aikoihin. (Le Goff 1992, 9; Petrisalo 2001, 112.)

Käsitys kulttuurista staattisena ja pysyvänä onkin jo ehkä unohdettu, samoin kuin ajatus muuttumattomasta kansankulttuurista (ks. Sääskilahti 1997). Muutoksen hahmottaminen on lisännyt ymmärrystämme kulttuurin kerroksellisuudesta, sen eri ilmiöiden aikasidonnaisuudesta ja toisaalta ajattomuudesta, jatkuvuudesta (Hobsbawm & Ranger 1983, 6). Käytännön elämässä historiaksi muuttuneet tavat säilyvät yhä osana kulttuuriamme, mutta osittain uudessa muodossa ja uusien kulttuuristen merkityksin. Jo olevat tavat, esineet ja arvot saavat uutta sisältöä lisääntyvistä aikakerroksista. Perin-

teiden säilyminen ja välittyminen on prosessi, johon muuntuminen kuuluu itsestään selvänä osana. (esim. Lowenthal 1995, 412.)

Kulttuurin muuttuminen ei toteudu aina samanlaisena, tietyn kaavan mukaisena, vaan yksittäiset ihmiset ja ryhmät luovat jokainen osaltaan muunnoksia ja uudenlaisia kulttuurisia yhdistelmiä. Uutuuksien omaksuminen ei ole jäljittelyä, vaan omaksumista ja vanhaan sopeuttamista. (Talve 1979, 339.) Kansanomainen kulttuuri sopeutui kristillisiin perinteisiin, ja vanhoille tavoille tuli uudenlaisia sisältöjä ja merkityksiä. Nykypäivänä tavattava kansanperinne on sekoitus pakanallisen ajan taikauskoa ja kristinuskkoa.

Vaikkakin useiden kirkollisten juhlien viettoon, sellaisten kuin uudenvuoden, loppiaisen, juhannuksen, keyrin j.n.e. sisältyy useita aineellisia, ehkäpä taianomaisiakin tapoja, joita pidetään arvossa lähinnä kansatieteellisellä linjalla ja joita varsinkin eräiden uskonnollisten liikkeiden taholta jopa on tuomittu, on varmaa, että jokaisella näistä on kansanomaistunut, paikallistunutkin kristillinen perinne. (MV:K5/58.)

Sama vastaaja myös huomauttaa, ettei eri uskontojen tai eri seutujen kansanomaisia tapoja voida tutkia huomioimatta puolin ja toisin saatuja vaikutteita (MV:K5/58.)

3.2. Muutos kulttuurin voimavarana

Kulttuuriyhteisöt tuottavat uutta sisältöä omista elementeistään hylkäämällä tarpeettomiksi käyneitä aineksia ja muuttamalla aikaisempien kulttuuripiirteiden tehtäviä ja merkityksiä muuttuneisiin oloihin sopiviksi. Samanaikaisesti yhteisöt ottavat vastaan ulkopuolisia vaikutteita sopeuttaen ja mukauttaen ne olemassa oleviin kulttuurisisältöihin. Tällä tavoin yhteisöt, ryhmät ja kansat ovat työstäneet kulttuuriaan läpi aikojen. (Petrisalo 2001, 60.)

Perinteet ovat aikaan sidottuja kulttuurin ilmiöitä. Vanhat tavat voivat säilyä entisellään tai muuntua ajan kuluessa vastaamaan aina kyseisen ajan tarpeisiin, ne saattavat menettää merkityksensä ja kadota tai saada jonkin uuden roolin muuttuneessa kult-

tuurissa. Perinnettä syntyy, ja sitä luodaan kaiken aikaa (Korkiakangas 1999, 156). Entinen käyttöesine voi olla nykyään koristeena tai muistoesineenä, juhlaruokien reseptejä on muokattu vastaamaan tämän hetken makutottumuksia. Usein perinneilmiön muoto säilyy ennallaan, mutta sen merkitys ja funktio muuttuvat (Bringéus 1990, 110). Muutoksista huolimatta suomalaisuus ja sen omaleimaisuus säilyvät.

Perinteiden välittymistä tarkastelemalla on mahdollista nähdä kulttuuri eriaikaisista kerrostumista muodostuneena kokonaisuutena (Vuorela 1976, 12). Sen eri osat ja ilmiöt ovat liittyneet kulttuuriin alun perin ehkä vieraina tapoina, mutta sulautuneet sitten jo olevaan tietoon ja taitoon. ”Vieraan” kulttuurin ei aina tarvitse tulla kaukaa, toisten kulttuurien parista. Perinnettä voi määritellä myös alueellisena ilmiönä, joka varioi myös saman kansan kokonaiskulttuurin sisällä. Paikalliset tavat ja perinteet sitovat ihmisiä kotiseuduilleen samalla tavoin kuin yleisesti suomalaisiksi mielletyt tavat kiinnittävät meidät suomalaisuuteen.

Erityisesti vanhassa talonpoikaisyhteiskunnassa tavat olivat kiinteämmin alueeseen sidottuja, ja tuohon aikaan levinneisyyden tutkiminen karttojen avulla oli keskeinen osa tapojen tutkimusta (Bringéus 1990, 153). 1970-luvulla ilmestynyt Suomen kansankulttuurin kartasto paneutuu perinneilmiöiden alueellisuuden ja leviämisen kysymyksiin. Kirjan toimittaneen Toivo Vuorelan mukaan (1976, 8) ”kansallista kulttuuria on olemassa vain siinä määrin kuin jonkin alueen perinnäiskulttuuri on kyennyt sulattamaan ulkoa saadut vaikutteet omaleimaiseksi kokonaisuudeksi”. Sulauttaminen on siis avaintekijä kulttuurin säilyvyyden ja sen omaleimaisena pysymisen kannalta.

Nykyään perinneilmiöiden alueellista rajautumista on vaikeaa hahmottaa, kulttuurin ilmiöt ovat aikojen kuluessa levinneet seuduilta toisille erityisesti muuttoliikkeen ja tiedonvälityksen kautta. Paikallisiin tapoihin sekoittuu jatkuvasti uutta ja aiemmin vierasta. (Bringéus 1990, 153.) Kulttuurimme sisältää paljon niin vanhoja kuin uudempiakin ilmiöitä, joita kutsumme kansanperinteeksemme. Mikä ylläpitää perinnettä ja kulttuurin erityispiirteitä? Ilmar Talve toteaa (1979, 190) perinteen pysyvyyden tulevan juuri sen kyvystä muuntua ja sopeutua muuttuvaan yhteiskuntaan. Perinteen välittymisprosessi ei ole itsestään selvä tai staattinen vaan jatkuvaa muutosta ja vaih-

tuvuutta. Säilymisen rinnalla siihen kuuluu myös muuntuminen alkuperäisestä muodostaan sekä kyky sulauttaa itseensä uusia ilmiöitä.

Kansallinen kulttuuri voidaan määritellä keksityksi kulttuuriseksi rakennelmaksi. Nykyiset ”perinteemme” ovat pitkälti luovan muokkausprosessin tulosta, sovellustyön, jossa tietoisesti on rakennettu tietynlaista kuvaa menneestä. Lähtökohtana ovat nykyisyytemme tarpeet, joiden pohjalta menneisyydestä valikoidaan sopivaa materiaalia uuden tarinan luomiseksi. Keksityt traditiot ovat ei-aitoja perinteitä, joilla on viittaussuhde menneeseen. (Hobsbawm & Ranger 1983, 4–5.) Suhteemme menneeseen on aktiivinen. Emme ainoastaan omaksu ja hyväksy menneisyyttämme sellaisenaan, vaan tulkitsemme ja tuotamme sitä jatkuvasti uudelleen. (Anttonen 2005, 106.)

Perinteiden sekoittumista ja niistä muodostuvaa kulttuuria voidaan määritellä monilla eri käsitteillä. Ulf Hannerzin mukaan kansainväliset kulttuurivaikutteet luovat osaltaan aina uutta kulttuuria. Tapojen sekoittuminen ei johda yhdenmukaistumiseen, homogenisoitumiseen, vaan kreolisoituneeseen kulttuurimuotoon. Siinä muualta tulleet ja paikalliset tavat sekoittuvat keskenään uutta kulttuuria luoden ja vanhoja tapoja ja ilmiöitä syrjäyttäen. (Ks. Kupiainen & Sihvo 1994, 307.) Kulttuuri säilyttää silti omaleimaisuutensa myös uusien kulttuuri-ilmiöiden puristuksissa. Uudet ilmiöt muuttuvat osaksi paikallista ja kansallista kulttuuria, vaikka ne lähtökohtaisesti olisivatkin vierasta, toisista kulttuureista tullutta alkuperää.

Kreolisoituminen, kulttuurin muuntuminen uusien ilmiöiden kautta, on usein yhteisön jäsenten kannalta tiedostamatonta vieraiden piirteiden omaksumista ja niiden omaan kulttuuriin sopeuttamista (Korom 2000, 88). Kulttuuri välittyy eri toimijoilta, ja sitä myös muokataan yhteisön tarpeisiin ja ajan ihanteiden mukaan. Kansatieteellinen tutkimus on rakentanut kuvaa menneestämme, ja jota on välitetty kansanvalistuksen nimissä erityisesti lehtien ja kansakoulun mutta myös erilaisten seurojen sekä julkaisujen kautta. (Räsänen M. 1989, 17; Leskinen 2005, 2.)

Kulttuurinen kokonaisuus rakentuu valikoimalla tiettyjä ilmiöitä osaksi kokonaiskuvaa. Valikointia on valittujen ilmiöiden suosinta, samalla kun vähemmän toivottuja piirteitä häivytetään. (Knuuttila 1994, 163.) Myös se, millaisena mennyt esitetään ja mitä siitä halutaan tuoda nykyisyyteen ei ole itsestään selvää, vaan aikakausien ihan-

teita noudattelevien valintojen tulosta. Kulttuuri on kuin tuotettua, ja sitä tuotetaan koko ajan. Kulttuurista keskustelua ohjataan ylhäältäpäin, mutta myös yksilöt osallistuvat kokonaisuuden muodostamiseen tekemällä siitä omia tulkintojaan ja valintojaan. (Bendix 1997, 8-9; Åström 2006, 84.)

3.3. Kuusi kuuluu jouluun, pääsiäiseen mämmi

Yhteisön omaksensa kokema perinne on kollektiivista ja yleisesti hyväksyttyä. Yhteisö kannattaa ja myös kontrolloi sitä. Toisaalta perinteiden noudattaminen on yksilöiden toimintaa, jonka avulla on mahdollista kokea kuulumista suurempaan kokonaisuuteen. (Aro 1999, 179 - 180.) Arjessa perinteet ovat usein näkymättömiä, omat totutut tavat ovat itsestään selviä emmekä aina kiinnitä huomiota kulttuurimme erityispiirteisiin (esim. Bringéus 1990, 10). Tapojen muuttumista tutkittaessa juhlat ovat keskeinen tutkimuksen kohde, johtuen niiden vahvasta rituaalinomaisuudesta. Juhlat ovat aikaa, jolloin perinteiden noudattaminen on tiedostetumpaa kuin arkena. Vaikka tavat ja ajat muuttuvat, kantavat juhlat mukanaan hyvinkin vanhaa perinneainesta. (Karjalainen 1994, 9.)

Rituaaleille ominaista on kaavamaisuus, toisto ja toiston tuoma ajallinen yhteys menneeseen. Menneisyyden tavat säilyvät ja periytyvät eteenpäin aina uusien sukupolvien oppiessa tavat ja alkaessa noudattaa niitä. (Connerton 1989, 44 – 45, 66.) Juhla etenee tietyn kaavan mukaan, jossa kaikilla keskeisillä elementeillä on paikkansa. Ne sisältävät vakiintuneita tapoja ja perinteitä, jotka eivät ainoastaan kuulu juhlan kokonaisuuteen vaan ovat keskeinen osa itse juhlaa ja juhlatunnelman muodostumista. Juhla ei ole pelkkä mielikuvien varassa elävä abstraktio, vaan se saa aina myös konkreettisia ilmenemismuotoja. (Karjalainen 1994, 9, 98.) ”Oikean” juhlatunnelman syntyminen perustuu tapojen noudattamiselle.

Juhlatavoissa säilyvän vanhan ja perinteisen aineksen kautta on mahdollista seurata eri perinneilmiöiden kehitystä. Tutkimalla vuotuisjuhliin liittyviä tapoja eri-ikäisten ja eri aikana eläneiden ihmisten kertoman mukaan on mahdollista nähdä perinneilmiöiden muutoksia ja kehitystä ajan kuluessa. Perinne elää, ja se myös siirtyy paikas-

ta toiseen, ajasta seuraavaan. Tavat, jotka tuntuvat kuuluvan täysin olennaisesti tiettyyn juhlaan, ovat monesti varsin uusia, oman kulttuurimme ulkopuolelta tulleita ilmiöitä. Paikallistavat sekoittuvat ihmisten muuttaessa, ja uudet ajat tuovat mukanaan uusia tapoja. Vuonna 1905 syntynyt vastaaja muistelee:

Siihen aikaan kun olin lapsi, ei läheskään kaikissa kodeissa laitettu joulukuusta ja valmistettu joululahjoja. Meillä oli joulu juhlallinen ja ihana. Äitimme oli kotoisin Joensuun kaupungin läheltä Paavolasta.... Hän toi Jusolan perintötilalle paljon uusia tapoja. (MV:K5/175.)

Tärkeä osa suomalaista joulua on kuusi koristeineen. Joulukuusi, kuten monet muutkin juhliemme ilmiöt, on Suomeen muualta tullut perinne, joka on jäänyt pysyväksi osaksi omaa joulun perinnerepertuaariumme. 1900-luvun alussa kuusta ei vielä ollut kaikissa taloissa. Museoviraston vuotuisjuhlatapoja selvittäneeseen kyselyyn vastanneet muistelivat lapsuuttaan, jolloin kuusi ei vielä ollut ollenkaan itsestään selvä osa joulujuhlaa. Kuusen tuloa ajoitetaan vastauksissa 1800-luvun lopulle tai seuraavan vuosisadan alkuun. (Esim. MV:K5/157, MV:K5/163.) Kansakoulun merkitys yhteisten tapojen ja perinteiden välittäjänä oli keskeinen. Kokemukset olivat jaettuina, ja yhteinen tieto ”oikeista” juhlatavoista levisi oppilaiden kautta heidän koteihinsa.

Veljeni oli ensimmäisellä luokalla kansakoulussa siellä hän sai nähdä Kuusen kynttilöineen. Me toisetkin lapset sitä hartaasti toivoimme kotiin. – – Meillä oli kaksi torpparia me saatiin pyytää niittenkin lapset juhlimaan ensimmäistä kuusi juhlaa voi sitä riemua! Joululahjoistahan ei ollut puhettakaan. (MV:K5/135.)

Tavat yleistyivät monesti ensin herrasväen piirissä, leviten sitten tavallisen kansan koteihin.

Viimevuosisadan viimekymmenellä, niin kaukaa kuin muistan (1895) oli jo joulukuusi kotonani ja joitakin naapureitakin oli kuusella. Mutta en tosiaankaan tiedä onko kuusia ollut ennen äitiäni. Epäilen, ettei ole ollut muualla, kun pappilassa. (MV:K5/169.)

Yksi merkittävä perinteiden välittämisen keino ovat olleet lehdet, kuten *Oma Koti*, *Pellervo* ja *Kotiliesi*, jotka julkaisivat perinteistä kertovia artikkeleja, sekä käytännön ohjeita ja ruokareseptejä perinteisten tapojen ylläpitämiseksi. Ohjeita annettiin niin arkeen kuin juhlaankin. Kaupungistumisen myötä heräsi tarve ylläpitää maaseudun kulttuuria myös uusissa olosuhteissa. (Ks. esim. Lehtonen 2005, 17.)

Kotiliesi suhtautui vakavasti perinteiden noudattamiseen. Lehdessä annetaan ohjeita Kalevalanpäivää varten, kuinka päivää tulisi juhlia (4/1937). Artikkelin julkaisuvuonna päivä ei vielä kuulunut virallisesti kalenteriin vaan oli itsessään uusi ilmiö. Halu säilyttää suomalaisia perinnäistapoja muuttuvassa kulttuurissa nostetaan voimallisesti esiin:

Kalevalanpäivää ei vielä ole niin kauan vietetty, että sen aterioihin olisi ehtinyt muodostua mitään perinnäistapoja. Mutta mikäpä päivä olisi sopivampi kuin juuri tämä kansallinen, oman menneisyytemme ja kulttuurimme muistojen juhlapäivä ottaaksemme esille sellaisia ruokia, joita joko itse muistamme tai vanhusten puheista tiedämme kotiseudullamme syödyn ennen vanhaan? Niiden maku voi tuottaa yllätyksiä meidän kansanväliseen suuntaan kehittyvälle suullemme.

Kalevalainen aika on jo kaukana menneisyydessä, mutta *Kalevalan* merkitys onkin sen suomalaisuuden perustana ja lähtökohtana. Juhlan Karjala-teemasta huolimatta paikallisuuden esiintuominen on tärkeää, ja samalla Kalevalan muoto koko Suomen yhteisenä kulttuuriperintönä rinnastuu pyrkimyksiin rakentaa vahvoja paikalliskulttuureja (vrt. Anttonen 2002, 45.)

Ellemme voikaan syödä kalevalaista ruokaa Kalevalanpäivänä, syökäämme ainakin kansallista ruokaa. Valitkaa ruokalajinne kotiseutunne mukaan, kuten valitsette kansallispukunne. Koristakaa pöytänne suvun muistoesinein ja kynttilöin. Vaikka eivät muistoesineenkään ole kalevalaiselta kaudelta, tunnette niiden ääressä kotinne renkaaksi Suomen menneisyyden ja tulevaisuuden ketjussa.

Myös Marttojen kurssit ovat olleet keskeinen tiedon välittämisen foorumi, ja monet innostuivat niiden antaman esimerkin mukaan kokeilemaan paikkakunnalla aiemmin tuntemattomia ruokia. Suomalaisena perinteisenä herkkuna nykyään markkinoitu mämmi oli monille kyselyyn vastanneille kohtalaisen uusi tuttavuus.

Mämmi ei kuulunut vanhaan perinteeseen. Sitä alettiin tehdä vasta sitten kun kylän tyttäret olivat käyneet talouskouluja ja kansanopistoja. Myös Marttojen ruuanlaittokursseilla opittiin sen teko. Vakituiseen käyttöön se alkoi tulla vasta 1930 luvulla. (MV:K30/620.)

Kananmunat ja mämmi eivät vielä kaksikymmentä luvulla ollenkaan kuuluneet kotonani eikä koko kotikylässäni pääsiäisruokiin. Mämmiä olen itse syönyt ensimmäisen kerran erään kauppiaan perheessä v. 1929. Ja v. 30 sitä tehtiin kotonanikin. Kauppiaan perheessä sitä tehtiin keittokirjan mukaan ja kotonani oli ohje otettu jostain lehdestä. Ei muisteta enää oliko se ollut Kotiließissä vai Pellervossa ja minkä vuosikerran numerossa. Eikä mämmin teko oikein nopeasti levinnyt paikkakunnallamme ennenkun vasta sota-aikana ja sen jälkeen. (MV:K30/669.)

Uudet ruuat otettiin joskus vastaan niin hyvin, että nykyisin ne tuntuvat kuuluvan itsestään selvinä osina perinteiseen juhlan viettoon.

3.4. Ajat muuttuvat, perinteet muuttuvat

Kulutussyhteiskunta ja sen tuoma siirtyminen itse kotona valmistamisesta ostotuotteisiin on muuttanut perinneherkkujen roolia osana juhlaa. Aiemmin juhlaruokien valmistaminen oli pitkä prosessi, tavallaan tärkeä osa itse juhlaa ja siihen valmistautumisesta. Nykypäivän elämänrytmi, työn ja vapaa-ajan jakautuminen, eivät jätä aikaa juhla valmistelulle samoin kuin ennen. Itse juhlapäivän merkitys korostuu, eikä valmisteluihin enää haluta eikä ehditä käyttää aikaa samalla tavoin kuin ennen. Kaupoista saa nopeasti kaiken tarvittavan, ja itse tekemisen tilalle on tullut ostaminen.

Mämmi valmistettiin useimmiten samana päivänä kun pääsiäisleivät ja -pullat leivottiin ja paistettiin suuressa puilla lämmitettävässä uunissa. Tuo päivä oli useimmiten keskiviikko ennen kiirastorstaita. Leivonnaiset niin kuin mämminkin säilytettiin kellarissa leipien ja pullien kera. Mikäli talossa on pakastin suoritetaan leipominen nykyään jo hyvissä ajoin ennen pääsiäistä. ... Mämmin keittäminen ja kypsentyminen vie monta tuntia. Mämmikattila porisee puuhellalla samanaikaisesti kuin leipominen eristyy. (MV:K30/882.)

Nykyään monet ostavat mämmiä kaupasta, eikä taitojen säilymiseen aivan luoteta.

Vanhasta pääsiäisen vietosta ei ole jäljellä oikeastaan muuta kuin nimi. Mämmiä tosin on, mutta sekin ostetaan kaupasta. Tokko nykypäivän emännät sitä osaavat valmistaa. (MV:K30/26.)

Kotonani Jämsän Iso-Simolassa oli pääsiäisen ainoa erikoisruoka mämmi. Se tehtiin kotona isossa rautapadassa muutamia päiviä ennen pääsiäistä ja paistettiin tuokkosissa... Mutta paljon on siirrytty ostotavaroihin. Ainakin tällainen yksinäinen ihminen ei paljon viitsi itse leipoa, silloin tällöin huvikseen. Samoin on mämmiä laita. Sitä ostetaan paljon valmiina, kun tuntuu siltä, että se ei ole enää sellainen ”pääruoka” pääsiäisenä kuin ennen. ... Pääsiäisruuaksi ostan edelleen mämmiä ja nykyisin olen muutamien vuosien aikana värjännyt kananmunia sipulinkuorivedessä... (MV:30/602.)

Ajankäytön ja kulutustottumusten muutokset ovat muuttaneet myös perinteisiä juhlienviettotapoja. Mainonta ja kauppojen tuotevalikoima tuovat tarjolle uusia ”perinteitä”; markkinoinnin kautta rakennetaan uusia juhlatapoja vanhojen tapojen rinnalle ja niitä korvaamaan. Toisaalta tuotteistaminen ja juhlien valmistelun tietynlainen helppous voi viedä asialta merkityksellisyyttä.

Kulttuuriset muutokset tapahtuvat yhteisöissä, kun uudet ilmiöt kohtaavat paikalliset, jo perinteisiksi mielletyt tavat. Juhlat itsessään ovat tärkeitä yhteisön ja perheen tapahtumia. Muutokset juhlatavoissa viestivät suuremmista muutoksista suhtautumisessa perheeseen ja perheen traditioihin. Muuttuvat olosuhteet muuttavat myös ylläpidettäviä tapoja.

Olen aina ollut sitä mieltä, että jouluaattona pitää lähiomaisten olla yhdessä, varsinkin kun on joulupukki-iässä olevia lapsia. Nyt vähän ennen joulua pyysivät nämä meidän nuoremme, että tulisimme heille joulupäivänä lounaalle. He halusivat siis viettää oman jouluaaton. Minä mielessäni loukkaannuin tavattomasti, itkinkin, vaikka aviomies koetti sanoa että paljon parempi näin. Ajattelin mielessäni, että en olisi voinut aikoinaan kuvitellakaan jouluaattoja ilman vanhempiani, aika on nyt toinen ja taas kerran huomasi kuuluvansa eri sukupolveen. Joka tapauksessa ”pääsin yli” tästä murheesta ja suorastaan nautiskellen ajattelin sitä rauhaa, mikä meillä on aattona: ei mitään kiirettä!
(SKS.JOULU:177.1990.)

Monesti uusia tapoja otetaan käyttöön niiden tuntua paremmilta tai helpommilta kuin aikaisempi käytäntö. Vanha jouluolkien tupaantuomisen perinne on nykypäivään tultaessa kadonnut kokonaan. Samaan tapaan myös joulukuusi on kadonnut monista kodeista:

Aattoiltana saatettiin tuoda olkia sisälle, mutta naiset eivät tästä tavasta pitäneet, sillä se oli heistä epäsiistiä. Niinpä se tapa jäikin pois. (MV:K5/102.)

Ja se hauska sähkökynttilöin varustettu muovikuusi, joka ei vanhene eikä karise, asetettiin jakkaralle valaisemaan nurkkaa. Anttilasta se hankittiin vuosi sitten alle viidenkymppin. Tuskastuin aikaisempina vuosina kuusen neulasiin. Niitä oli sängyssä, sokeriastiassa, niitä löytyi keväällä nurkista
(SKS.JOULU:208.1990.)

Luonnonkuusen ja muovikuusen välinen taisto on selkeä esimerkki tapojen muuntumisesta: muovikuusen valitsija hylkää kirjaimellisesti aidon vaihtoehdon. Kuusen voi viedä myös parvekkeelle:

...siellähän se on ohikulkijoidenkin silmien ilona, eikä tule turhaa roskaa huoneeseen (SKS.JOULU:73.1990.)

Eräs vastaajista kertoi luopuneensa kuusesta kokonaan. Perinnettä symboloivat kuitenkin aidot havut, jotka hän asetti maljakkoon pöydälle. (SKS.JOULU: 176.1990.)

Joulukuusi voi siis saada erilaisia muotoja ja silti säilyttää merkityksensä juhlan tärkeänä tunnuksena. ”Oikeaan” jouluun aito kuusi kuitenkin kuuluu, se on perinne, joka halutaan välittää eteenpäin seuraaville sukupolville.

Olemme luopuneet ahtaissa huoneissa jo toista joulua oikeasta kuusesta, koska pieniä lapsia ei ole. Jos lastenlapsia ilmestyy jouluksi joskus, ilmestyy oikea kuusikin... (SKS.JOULU:207.1990.)

Perinteiden noudattaminen on toisaalta kollektiivista, toisaalta vaihtelut yksilöiden välillä voivat olla suuria. Yksi perinteiden tärkeä rooli kulttuurissa on identiteetin luominen yhteisölle. Menneestä periytyvien tapojen noudattaminen ei sido yksilöä pelkästään omaan yhteisönsä nykyhetkeen vaan sukupolvien takaiseen aikaan ja kulttuuriseen jatkumoon. (Aro 1999, 179–180.) Perinteiden elämänkaari on kuitenkin löydettävissä – kun katsomme tarpeeksi kauas taaksepäin ei tapa olekaan enää olennainen osa kulttuuriamme. Joulukyselyyn vastannut henkilö pohtii kuusesta luopumista ja perinteen aikasidonnaisuutta:

Johan joulukuusi on ollut jo tarpeellisen ajan. Kun äitini oli lapsi (s. 1899) niin joulukuusi alkoi vasta yleistyvä. Kun hänen kodissaan ei vielä ollut joulukuusta. (SKS.JOULU:219.1990.)

Perinteen luonne jatkuvassa muutoksessa olevana ilmiönä on saanut tutkijat määrittelemään folkloren ei vain menneisyyteen viittaavaksi vaan myös ajankohtaiseksi ilmiöksi. Uudet, folkloristiset sovellukset ovat osa tätä kokonaisuutta. (Dorson 1978, 23.) Kulttuuristen ilmiöiden muuttuminen ja muuntuminen ajan kuluessa on välttämätöntä. Jokaisen ajan on arvioitava menneensä uudelleen, omista lähtökohdistaan. Tämnäkaltaisen välttämättömän tai luonnollisen muuntumisen rinnalla ihmiset muokkaavat mennyttään myös tietoisesti ja tarkoituksellisesti. (Lowenthal 1995, 325.) Perinteiden uskäyttö on prosessi, jossa vanhaa, aidoksi miellettyä perustaa sovelletaan nykypäivän tarpeisiin. Perinteitä elvytetään, ja niihin puhalletaan uutta henkeä, jotta ne voisivat elää myös nykypäivän kulttuurissa. Voidaan puhua revitalisaatiosta ja elvyttämisestä, mutta myös aivan uusien ilmiöiden tuottamisesta vanhojen mallien pohjalta.

4. Folklorismi – sovellettu perinne

Mennyt elää nykypäivässämme ja sen sopeutuminen ja muokkautuminen nykyisyyden vaatimuksiin ovat osa luonnollista kulttuurista muutosta. Toisaalta perinnettä voidaan tietoisesti elvyttää ja muokata kulttuurin uusia tarpeita varten. Perinnettä suojellaan ja säilytetään, mutta sitä myös muokataan ja rakennetaan vastaamaan nykykulttuurimme vaatimuksiin. Puhutaan perinteen soveltamisesta, folklorismista.

Folklorismi on yhteiskunnallinen ilmiö, joka tietoisesti käyttää hyväkseen kaikkia mahdollisia ja joskus mahdottomiakin perinteen elementtejä. Perinteen elementit on tällöin irrotettu luonnollisesta yhteydestään (kuten estradilla esitetty itkuvirsi), ne on saatettu keinotekoisesti elvyttää (kuten maakunnalliset mahtihäät) tai tarkoituksellisesti paisuttaa mittasuhteiltaan luonnottomiksi (kuten Kaustisten musiikkijuhlat). Mahdollista on myös, että muualta tuotettu idea on istutettu kokonaan uuteen ympäristöön (kuten Suonenjoen mansikka-festivaali tai suomalainen Lucia-neito). Folklorismi on mahdollista kaikilla perinteen alueilla niin aineellisen kuin henkisenkin kansankulttuurin piirissä, keinopatinoituista koruista kansanmusiikkia hyödyntävään säveltäjään saakka. Folklorea käytetään matkailuvalttina. Se tarjoaa eksoottisia aiheita tv-, radio- ja aikakauslehtitoimittajille. Perinne on turismi- ja ajanvieteteollisuuden raaka-ainetta. (Laaksonen 1974, 162.)

Folklorismi on siis perinteen aktiivista käyttöä nykyisyydessä, joka muokkaa vanhas-ta uuteen sopivaa keräten, tutkien ja välittäen tietoa menneistä ajoista. Kulttuuristen ilmiöiden irrottaminen suorasta alkuperäisestä yhteydestään, niiden uudelleen elvyttäminen sekä tietyn tavan korostettu esilletuonti ovat keinoja, joilla perinnettä käytetään uudistuneessa ympäristössä. (Virtanen, 1999, 281.) Tällä tavoin syntyvää kulttuurista ”spektaakkelia” voidaan kutsua folklorismiksi, joka sanana viittaa perinteen uudelleen käyttöön ja myös sen muokkaamiseen nykypäivän käyttöön soveltuvaksi. Folklorismia esiintyy niin aineellisen kuin henkisenkin kulttuurin puolella, yhteistä on tapa valita vanhasta jotain mielenkiintoista, joka halutaan säilyttää, muistaa ja tuoda se uudessa muodossa nykypäivän ihmisten käyttöön ja tietouteen. (Laaksonen 1974, 162, 164.) Folklorismi voidaan siis nähdä perinteisen säilytyksenä mutta myös perinteisten tapojen ja ilmiöiden uutena elämänä.

4.1. Sovellettu perinne sijoittuu tieteenalan kaanoniin

Folklorismi ilmiönä nousi esiin perinteiden tutkimuksessa 1960-luvulla, jolloin tieteenala joutui uudelleen määrittelemään itseään ja oman oppialansa keskeistä sisältöä. Uudet mutta perinteestä ammentavat ilmiöt pakottivat kyseenalaistamaan kansatieteen keskeisen kohteen, autenttisen kansankulttuurin, sisällön ja merkityksen. Aluksi folkloristisia ilmiöitä ei haluttu huomioida osaksi tutkimusta, jonka kohteena olivat menneen ajan alkuperäistä muotoa edustavat kulttuuri-ilmiöt. (Dorson 1978, 6.) Uudet, teollistuneen kulttuurin myötä syntyneet sovellukset eivät luontevasti asettuneet vanhaan tutkimusperinteeseen (Bendix 1997, 156, 176).

Kansatieteen tutkimuskohteeksi oli vakiintunut kansankulttuuri, talonpoikien menneet tavat ja elämänmuodot, joihin liitettiin aitouden ja alkuperäisen, puhtaan kulttuurin ihanne. (Sääskilahti 1997, 59, 63.) Tutkimus profiloitui menneen tutkimuksena, eikä uusille ilmiöille ollut tilaa. Kulttuurintutkimus oli muuttunut staattiseksi omien tieteenalan sisäisten sääntöjen toistamiseksi, jo kadonneen kulttuurin yksittäisten ilmiöiden keräämiseksi ja säilyttämiseksi. Kriittiset äänet totesivat kansatieteen todellisuudesta esittämän kuvan edustavan lähinnä tieteenalan omaa sisäistä kulttuuria ja ihanteita, ei niinkään tutkimaansa aikaa ja sen todellisuutta (vrt. Bendix 1997, 174; ks. myös Lehtipuro 2003). Elävä kulttuuri, myös elävät traditiot, jäivät tiukasti menneeseen rajatun tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkimuksen oli uudistuttava, ja koko tieteenalan perustana toimineet kanonisoidut periaatteet ja käsitteet jouduttiin purkamaan muuttuvan kentän paineissa. Yksittäisten reliikkien ja alkuperäisestä yhteydestään irrotettujen menneen todistuskappaleiden tutkimisesta pyrittiin siirtymään kulttuurin kokonaisvaltaiseen tarkasteluun. (Esim. Lehtonen 2005, 13–16; Lönnqvist 1999, 24–30.) Perinteiden ja perinteisen kulttuurin kohdalla tämä tarkoitti sovellettujen ja muuntuneiden kulttuuri-ilmiöiden huomioimista osana kansanperinteen tutkimusta. Oli määriteltävä uudelleen aidon ja epäaidon suhde ja mietittävä, mikä on kansatieteelliseen tutkimukseen kuuluvaa ja mikä ei. Folklorismin määrittely oli osa laajempaa autenttisuus-käsitteen uudelleen määrittelyä, kansankulttuurin itsensä rakennetun luonteen tiedostamista ja sen huomioimista (esim. Bendix 1997, 155–156, 174; Laaksonen 1974).

Termi folklorismi tuli laajempaan käyttöön Hans Moserin vuosina 1962 ja 1964 julkaisemien artikkelien kautta. Moserin pyrkimyksenä oli rakentaa arvovapaa termi kuvaamaan kansankulttuurin ilmiöiden uusiokäyttöä ja soveltamista. Hänen määrittelynsä mukaan folklorismiksi voidaan laskea uuden kulttuurisen kontekstin saaneet perinneilmiöt sekä keksityt, kansanomaista henkeä jäljittelevät uudet tuotteet, joita sellaisenaan ei koskaan aiemmin ole ollut. Folklorististen ilmiöiden tutkimisen hän näki askeleena pois romanttisesta aitouden etsinnästä, kohti realistisempaa kuvaa kulttuurista sen nykyisessä muodossa. Moser peräänkuulutti folklorismin tutkimusta, perustellen sen merkitystä tärkeänä osatekijänä perinteiden ja traditioiden syntyprosessissa. (Esim. Bendix 1997, 176–178; Laaksonen 1974, 161; Lönnqvist 1999, 28.) Folklorismi liittyykin sekä kulttuuriseen muutokseen että kokonaan uusien traditioiden synnyttämiseen, se on kiinteä osa kulttuurimme muuttumisen ja uudistumisen prosessia. Folklorismin erilaiset ilmentymät ovat uutta perinnettä ja oman aikamme elävää kansankulttuuria. (Virtanen 1999, 285.)

Folklorismin tärkeys tutkimuskohteena lienee jo selvä, mutta Hans Moserin määritellyt eivät aikanaan herättäneet innostusta kollegoiden keskuudessa. Vallalla ollut ajatus, että vakavasti otettava tiede tutkii vain ”aitoa kansankulttuuria” ja selkeästi menynyttä aikaa, sulki folklorismin virallisen tutkimuksen ulkopuolelle. Teollisen ajan ilmiöksi määritellyt sovellukset katsottiin kuuluvaksi soveltavaan kansatieteeseen, amatöörien ja harrastelijoiden tutkittavaksi. Autenttisuuden kaanonin puolustamisen takana voi nähdä huolen tieteenalan keskeisten tutkimusaiheiden katoamisesta sekä kentän ”pilalle menosta”. (Esim. Bendix 1997, 10; Dorson 1979, 6; Laaksonen 1974, 161.) Jatkuvasti laajeneva kenttä ei ollut yksinkertaisesti sopeutettavissa entisiin, selkeisiin mutta tiukkoihin rajoihin.

Laajemmin määriteltynä perinteentutkimus toki kattaa alleen myös sovelletun perinteen ilmiöt. Perinteen uusien muotojen huomioiminen ja folklorismin nostaminen tutkimusaiheeksi ei tarkoita, eikä missään nimessä edellytä, vanhojen tutkimusperinteiden ja -kohteiden hylkäämistä. Folkloristisia ilmiöitä ei voi tarkastella ilman ymmärrystä tapojen ja esineiden aiemmista muodoista, niiden roolista ja luonteesta. Kyse ei siis ole vastakkainasettelusta vaan sovelletun perinteen tutkimuksen liittämistä osaksi perinteentutkimuksen kenttää. (Laaksonen 1974, 165.)

Folklorismin tutkiminen edellyttää eri muodoissaan esiintyvien perinteiden tarkastelusta osana laajempaa kulttuurista kokonaisuutta. Kyse on perinteiden näkemisestä osana menneen elämänmuodon kokonaisuutta, mutta myös nykyajan ilmiöiden huomioimisesta osana perinneilmiön omaa elinkaarta. Yksittäisten ilmiöiden keräämisen ja säilyttämisen sijasta rakennetaan laajaa kokonaiskuvaa perinteisen kulttuuriaineksen eri rooleista eri aikoina. (Bendix 1997, 175, 183.) Folklorismi voidaan nähdä kulttuurissamme laajasti vaikuttavana ilmiönä, joka toisaalta heijastelee käsitystämme menneisyydestämme mutta on toisaalta sidoksissa omaan aikaamme. Folklorismin sovellusprosessien kautta voimme tarkastella tätä jatkuvasti muutuvaan kulttuuria, jonka keskellä elämme. Perinteen soveltamisen prosesseja analysoimalla voimme nähdä menneelle antamiemme arvoja ja tulkintoja, ja niiden vaikutuksia sovellusten saamiin muotoihin ja merkityksiin. (Laaksonen 1974, 166.)

Suomalaisessa tutkimuksessa folklorismin pysyväksi määrittelyksi on tavallaan vakiintunut Pekka Laaksosen esittämä raja-alue folklorismista sovellettuna perinteenä. Erityisesti folklorismin mieltäminen kaupallisuuden tarpeisiin muokatuksi kvasiperinteeksi elää vahvana (Kupiainen & Sihvo 1994, 306). *Perinteentutkimuksen terminologia* huomioi folklorismin rakentuvan myös toisenlaiselle motivaatiolle: kaupallisen tuotannon rinnalla mainitaan myös epäkaupallinen, symbolinen perinteen käyttö jolla rakennetaan ja ylläpidetään paikallista ja kansallista identiteettiä (2001, 13). Tätä käytätapaa edustavat kotiseutuyhdistykset ja -järjestöt, joiden toiminta keskittyy perinteen vaalimiseen ja suojeluun. Erilaisia keinoja ylläpitää perinteitä osana nykykulttuuriamme voidaan katsoa olevan sekä museaalinen säilytystyö että perinteen uskäyttö ja tuotteistaminen. Erona perinteensäilyttämisen soveltavissa keinoissa, verrattuna puhtaan museaaliseen toimintaan, voidaan nähdä folklorismin suoruus pyrkimyksissään hyödyntää perinnettä nykykulttuurin kontekstissa. Folkloristisessa sovellusprosessissa syntyy uusia kulttuurisia ilmiöitä vanhojen rinnalle ja niiden tilalle.

4.2. Perinteen uusi elämä

Populaarikulttuuri raahaa mukanaan ikivanhojen mielikuvien ja ajatusmuotien kuormastoa, tai paremmin: arkkityyppiset ja ikidynaamiset kollektiivipe-

rinteen voimavirrat hallitsevat meitä uusissa kulisseissa uusin välinein. (Kuusi 1985, 164.)

Perinteet on määritelty edustamaan pysyvyyttä ja aitoutta. Kun tämä aitous on liitetty menneeseen, esiteolliseen aikaan, eivät modernin ajan tuotteet ja ilmiöt sovi kuvaan. Nykyaikana syntynyt ja siinä elävä perinnetuote on tavallaan paradoksi: se ei voi edustaa vanhaa ja talonpoikaista, koska massatuotannon aikakaudella koko tuotantoprosessi on muuttunut ja perusteet esineiden valmistukselle ovat toiset kuin ennen. (ks. Bendix 1997; 181; Sääskilahti 1997, 58–59.) Perinteen käsitettä on laajennettava; se ei voi enää koskea pelkästään talonpoikaista aikaa vaan huomioitava on myös tämänhetkiset, muuttuneet muodot.

Kulttuurin sisällä tapahtuva määrittely sille, mikä on säilyttämisen arvoista, liittyy menneisyytemme rakentumiseen yhteisöissä säilyvien tietojen, taitojen ja muistamisen pohjalle. Siinä missä muistaminen ja muistelu saavat kulttuurisen muotonsa kielellistämisen kautta, perinteet elävät yleisesti tiedettyinä ja tunnettuina ilmiöinä: esineinä, tapoina, taitoina ja uskomuksina. Kulttuurinen yhteisömme rakentaa omaa tarinaansa ja muodostaa kehykset sille, mikä on arvokasta, haluttavaa ja säilyttämisen arvoista. (Korkiakangas 1999, 164.) Jaetuista käsityksistä muodostuu yhteinen ja yhtenäinen kuva, perinnekaanon, jota toistamme ja uusinnamme yhteisesti jaettujen, ”oikeiden” mallien mukaan. Perinteitä sovelletaan valitsemalla sopivia, tämän hetken tarpeita vastaavia osasia, joista rakennetaan uutta kulttuurista kokonaisuutta.

Folkloristiset tuotteet ja ilmiöt edustavat perinteitä ja mennyttä aikaa, mutta ovat muodoltaan ja tarkoitukseltaan sidottuja teollisen yhteiskunnan arvoihin ja tuotantomenetelmiin. Niitä on tutkittava osana omaa aikaansa, huomioiden niiden luonne nimenomaan massakulttuurin aikakaudella syntyneinä ilmiöinä. (Rihtman-Augustin 1978, 166.) Folklorismissa aitous on lähtökohta, josta on kuljettu eteenpäin. Perinteet toimivat ikään kuin historiallisena lähdemateriaalina, jonka pohjalta nykyisyyttä rakennetaan. Perinteiden soveltaminen sekä uusien luominen vanhan pohjalta liittyy moderniin aikaan ja sen tarpeisiin. Perinteiden seuraaminen ei enää ole vanhan ja traditionaalien toistamista vaan aktiivista toimintaa, jolla vastataan tämän päivän kulttuurin haasteisiin. (Ks. Anttonen 2005, 36, 39, 49).

Sovelletut ja muuntuneet perinteet voidaan nähdä perinteen uutena elämänä (engl. second existence of folklore) uudessa kulttuurisessa kontekstissa. Perinne on saanut uuden olomuodon ja elämän, alkuperäinen tapa on muuttunut kulttuurin muuttuvien merkitysten myötä. Vanha perinne siis elää yhä, mutta uudistuneessa muodossa. Dunja Rihtman-Augustin on erotellut kolme erilaista perinteensoveltamisen muotoa. Jaottelun pohjalta on mahdollista lähestyä aitouden ja alkuperän kysymystä, sovelluksien erilaisia muotoja ja sovellusprosessiin vaikuttaneita motivaattoreita, sekä myös ”lopputuotteen” funktiota ja vastaanottoa. (1978, 166-168.) Rihtman-Augustinin mukaan folklorismi liittyy kiinteästi folklore-ilmion elämänkaareen.

1. Folklore living in its original expressions.

2. Folklore living its second existence – Folklorismus – and changing in several ways until finally transformed into and adopted by mass culture on several levels.

a) Traditional forms adapting themselves to modern media without losing their original artistic integrity.

b) Traditional folkloristic expressions losing many, if not all, of their original traits, and then, as ”new folk”, appearing on the market of modern mass culture.

3. Folklore as an inspiration in all kinds of cultural activity offering to modern art its motives, rhythms, content, and ideas. (Rihtman-Augustin 1978, 168).

Ensimmäinen kohta, perinneilmiön alkuperäinen olomuoto, viittaa siihen vaikeasti määriteltävään alkuperään, johon perinneilmiö voidaan jäljittää. Perinteellä on ”ensimmäiseksi” määritely, traditionaali muotonsa, jota lainataan uusien perinnesovellusten pohjaksi. Alkuperäisyys ei välttämättä ole sidoksissa todelliseen, aitoon ja elettyyn historiaan, vaan sovellusten pohjalla käytetään monesti juuri edellä esitettyä yleisesti jakamaamme kuvaa kansankulttuurista, ideaalia mennyttä, (ks. 3. luku).

Rakennamme menneisyydestämme nykyisyydessä ymmärrettäviä narratiiveja, jotka esittävät historian haluamassamme muodossa. Kertomukset painottavat tiettyjä asioita jättäen huomiotta vähemmän haluttuja menneen ilmiöitä. Myös alkuperäisenä näkemämme kulttuuri on valikoitu ja rakennettu kertomus, kuva, jonka asema on niin vakiintunut, että voimme käyttää sitä sovellusten pohjana. (Vrt. Aarnipuu 2008; Knuuttila 2002.) Pyrkiessään olemaan houkuttelevia, perinnesovelluksiin käytetään pidetyimpiä ja nostalgisia tunteita herättäviä piirteitä. Sovellukset muokkaavat menneen kulttuurin kuvaa vahvistamalla sen sisältämiä stereotypioita ja ihanteita. (Rooijackers 2001, 174.)

Seuraavaksi Rihtman-Augustin määrittelee kaksi erilaista perinneilmiön muuntumisen muotoa. Ensimmäisessä sovellettu ilmiö adaptoituu osana kulttuurista muutosprosessia säilyttäen silti keskeiset erityispiirteensä ja selkeän siteen alkuperäiseen muotoonsa. Toisessa muutoksen mallissa perinneilmiöstä irrotetaan tiettyjä piirteitä joiden pohjalta rakennetaan uusi perinnetuote, joka ei enää vastaa alkuperäistä mutta viittaa siihen jonkin ominaispiirteensä kautta. Tämänkaltainen muutosprosessi voidaan nähdä esimerkiksi massatuotetuissa turismin ja viihteen perinnesovelluksissa.

Jaottelun kolmas kohta viittaa perinteen sisällölliseen olemiseen osana kulttuuriamme, esimerkiksi kertomusperinteen motiiveihin, jotka kertautuvat myös nykyajan tarinoissa, tv-sarjojen juonikuvioissa ja nykypäivän urbaanilegendoissa (Rihtman-Augustin 1978, 168). Menneen kulttuurin elementtejä voidaan käyttää luovan työn inspiraationa ja lähtökohtana. Tällöin mennyttä käytetään ikään kuin historiallista painoarvoa sisältävänä tyylikeinona, joka toisaalta näyttäytyy perinteikkyytenä ja perinteiden arvostamisena ja toisaalta innovatiivisena uuden luomisena. (Anttonen 2005, 42.)

Folkloristinen prosessi on aina tuotteistava (Rihtman-Augustin 1978, 168). Lopputuote saattaa olla esine, tai paikkaan sidottu kertomus menneestä, joka saa todisteekseen alkuperäisen tilan tuoman dokumenttiarvon. (vrt. Aarnipuu 2008 129.) Folklorismin erilaiset ilmentymät nostavat esiin kysymyksen siitä, kuka sovellusprosessia pyörittää ja minkälaiseen päämäärään pyritään. Perinteet näyttäytyvät erilaisina, riippuen siitä, mitä haemme menneestä ja minkälaista mennyttä kulttuuria haluamme

tuoda nykypäivässä esiin. Perinteiden säilyttämistä ja soveltamista tapahtuu monin eri keinoin ja prosesseja ohjaavat erilaiset motiivit ja intentiot.

Folklorismin välittyminen Suomessa tapahtuu kolmea kanavaa pitkin. Merkittävin on ehkä folklorististen kulttuurielementtien ja arvojen kaupallinen levittämiskoneisto, joka pitää huolta aineelliseen muotoon saatettujen kulttuuriainesten markkinoinnista (matkamuistorihkama, puvut, kirjat, kuvat, jäljitelmät, äänilevyt, lehdet). Kotiseutuyhdistykset ja järjestöt taas vaalivat ennen muuta epäkaupallisia, symbolisen folklorismin muotoja. Kolmantena sovelletun perinteen välittymiskanavana voisi pitää erilaisia juhlainstituutioita, jotka toimivat sekä aatteellisten että kaupallisten periaatteiden varassa. (Laaksonen 1974, 163.)

Ongelmaksi muodostuu kuitenkin säilyttämisen tapa. Nykypäivään päivitetty tavat ja ilmiöt ovat monesti alkuperäisestä muodostaan irrotettuja, muokattuja ja uudelleen käyttöön otettuja perinteitä. Ne eivät perustu kokonaiskuvaan menneestä vaan käyttävät yksittäisiä, sopiviksi ja miellyttäväksi koettuja ilmiöitä. Uutta narratiivia rakennetaan korostamalla tuttuja, yleisesti tunnettuja ”kliseitä”, halutun menneen symbolisia representaatioita. (Aarnipuu 2008, 188; Rooijackers 2001, 174.) Myös kaupallisuus tuo omat vaatimuksensa sovelluksen muodoille: sellaista tehdään ja toteutetaan, mikä myy. Joskus tuotteistamisen lähtökohtana ei ole alkuperäisen muodon säilyttäminen vaan ensisijaista ovat markkinoiden ja muotien virrat (Petrisalo 2001, 98). Kun arvioimme olemassa olevia perinnesovelluksia, kaikkea sitä folkloristista kulttuuriainesta, joka ympäröi meitä, on meidän katsottava sen syntyprosessia ohjanneita motivaattoreita halutessamme ymmärtää, miksi yksittäinen perinnesovellus on saanut muotonsa.

4.3. Menneen kaipaus, ajallisuuden ahdistus

Folklorismi – – Ilmiö sai alkunsa esiromantiikan aikana ja sen perusedellytyksenä oli ihannoiva ja sentimentaalinen suhtautuminen perinteeseen. Myöhemmin folklorismia ei niinkään ruokkinut romantiikka tai tietoisuus kansallisen kulttuurin arvoista kuin tieteellis-tekninen kehitys, teollistuminen ja siihen liittyvä urbaanistuminen. Muuttaessaan maaseudulta kaupunkeihin ihmi-

set loittonivat niistä perinteistä, jotka he olivat oppineet tuntemaan omikseen. Agraarisesta kulttuurista ja varsinkin sen tietyistä piirteistä tuli kaipausta herrättäviä kadonneen ajan symboleja. (*Perinteentutkimuksen terminologia* 2001, 13.)

Säilyttämisen halun taustalla on menneen kunnioitus ja ymmärrys siitä, että nykyinen kulttuurimme rakentuu historiansa pohjalle. Suojelun ja henkiinherätyksen tarve saattaa kuitenkin kummuta myös ahdistuksesta, jota muuttuva maailma ja kaiken tutun ja turvallisen katoaminen saattaa aiheuttaa. (Anttonen 2005, 43.) Nostalgisen ihanteen mukaan perinne on ”kansanihmisten” säilyttämää ja ylläpitämää oikeaa perinnettä: tapoja, jotka ovat osa elävää elämää eivätkä niin ollen perustu keinotekoisesti synnytettyille tarpeille. Tällaiselle pohjalle rakentuva perinteen säilytys nähdään vastakohtana markkinavoimien vietävissä olevalle folklorismille. (Laaksonen 1974, 163.)

Yksinkertainen nostalgia saa ihmisen kaipaamaan aikaa, jolloin ”kaikki oli paremmin”. Mennyt nähdään ihanteellisena aikana, jolloin asiat olivat paremmin kuin monimutkaisessa nykyisyydessä. (Korkiakangas 1999, 170.) Vanhan tuhoutuminen ja perinteisen elämäntavan muuttuminen on saanut ihmiset kaipaamaan entistä elämänmuotoa (Rihtman-Augustin 1978, 166). Muutokset yhteiskunnassa ja arkielämässä saavat vanhat mallit näyttämään paremmilta ja tervehenkisiltä.

Luulen, että nykyajan ihminen ei saa enää kokeakaan sitä pyhää juhlan tuntoa, mitä ennen kodeissa koettiin. Elämä on tehty niin tasapaksuna pyöriväksi. Lienee helpompaa, kun viikonloppu on aina viiden päivän perästä. Vanha luulee, että tässä juuri onkin se stressin salaisuus. (MV:K30/620.)

Nostalginen suhde menneeseen ei rakennu järkeilyn tai käytännöntason vertailujen kautta. Mennyt tuntuu paremmalta:

Näin jälkepäin ajatellen, kun muistelen lapsuuteni pääsiäistä ja vertaan sitä tämänpäivän pääsiäiseen, niin tuntuu siltä, kuin entisaikojen, lapsuusajani olisivat olleet parempia, kuin mitä tämän päivän pääsiäisruuat ovat. – – En tiedä onko mämmi maku entisestään huonontunut, tuskinpa. Tuohirovikossa oleva mämmi kuitenkin vaikuttaa paremmalta kuin pahirovikossa ole-

va, vaikka tätä tuohirovikossa valmistettua määmiä ei enää juurikaan enää saa. (MV:K30/3.)

Nostalginen suhtautuminen menneeseen on reagoitua nykyisyyden vaatimuksiin. Siinä missä moderni nykyaika ihailee uutuuksia ja innovaatioita, traditionalistinen ajattelu hakee nykyisyyden tueksi rakennusaineita menneestä. Jatkuva muutos ja tunne kaiken katoavaisuudesta voi aiheuttaa antimodernismia, modernin kritiikkiä ja vastustusta. Modernisaation koetaan vieraannuttavan meitä oikeina pidetyistä perusarvoista, kuten yhteisöllisyydestä, uskonnollisista perinteistä, paikallisuudesta sekä työn ja luonnon kunnioittamisesta. (Anttonen 2005, 40–41; Petrisalo 2001, 126.) Nämä ihanteelliset arvot liitetään suomalaiseseen menneeseen, joka nyt tuntuu häipyneen muuttuneiden vaatimusten ja uusien arvojen myötä.

Pääsiäinen oli sitten jo iloisempi, olihan vapahtajan ylösnousemisen muisto, se oli, ja on todella suuri ilonaihe. Tällaisia perinteitä minä olen saanut kotoani, ja yritin juurruttaa niitä myöskin omille lapsilleni, mutta nykyaika repii alas sellaista mikä minulle pyhää. (MV:K30/993.)

Perinteiden korostunut hyötykäyttö ja elvyttäminen liittyvät antimodernismiin. (Anttonen 2005, 40–41; Petrisalo 2001, 126.) Folkloristinen soveltaminen mahdollistaa menneen elementtien tuomisen nykypäivään siihen soveltuvassa muodossa. Folkloristisen prosessin yksi keskeinen merkitys onkin pysyvyyden ja jatkuvuuden edustaminen nykyisessä kulttuurissa. (Bendix 1997, 184.) Tarve säilyttää vanhaa sisältää uskoa tulevaan, mutta se näyttää myös pelon ja epävarmuuden. Säilytetty perinne tuo meille uskoa siihen, ettei kaikkea ole vielä menetetty, modernin tuoma muutos ei ole niin totaalinen kuin pelkäsimme. (Zimmerbauer 2001, 125.)

Modernin tuomiin haasteisiin vastataan rakentamalla nykyisyyttä jatkuvuuden ja pysyvyyden kautta. Nykyisyyden vastaus tulevaisuuteen voi olla ”paluu menneisyyteen”, joskus jopa pako nykyisyyden paineista. (Le Goff 1992, 4; Petrisalo 2001, 126–127.) Silti mennyttä korostava antimodernismikin on tulevaisuuteen tähtäävää ja siihen ensisijaisesti sitoutuvaa toimintaa. Mitä menneestä halutaan säilyttää ja tuoda osaksi nykypäivää? Tähän kysymykseen löytyy vastaus omasta ajastamme, siitä mitä nyt koemme tarvitsevamme. Antimodernismi ja menneen nostalgisointi ovat moder-

nin ajan projekteja. (Anttonen 2005, 40–42.) Liian nopeasti etenevä historia saa vastapainokseen ”hitaan” historiannäkemyksen, jossa perinteillä ja pitkäkestoisilla traditioilla on tärkeä roolinsa. (Le Goff 1992, 146.)

Nostalgia on kaksijakoista muistelua. Sen lisäksi, että ihminen haluaa ihannoivasti muistaa jotakin tiettyä, haluaa hän samalla unohtaa menneisyyden epämiellyttävät piirteet. (Korkiakangas 1999, 170.) Kun menneisyys rakennetaan uudestaan nykypäivän lähtökohdista, voi prosessissa unohtua niin historiallinen kronologia kuin kulttuurinen, aikaan ja paikkaan sidoksissa olevan kehityksen luonne. Antimodernistit eivät välttämättä etsi ”elävää” menneisyyttä vaan ”turvallista kuollutta”, muuttumattomuutta. Kun perinteiden hyväksikäyttöprosessia ohjaavat nostalgia ja kulttuuriset ihanteet, syrjäyttää sentimentaalinen antimodernismi historiallisen kriittisyyden. Muodostuu kokonaan uusi mennyt, narratiivi, joka sisältää vain haluttuja piirteitä. Se edustaa enemmän menneestämme olevia fantasioita, kuin todellisuutta. (Petrisalo 2001, 91; Urry 1990, 109–110.)

Kulttuurissamme on vakiintunut käsitys menneestämme, jota jatkuvasti myös rakennamme ja vahvistamme nostalgisen kaipauksen kautta. Emme ehkä itse ole kokeneet sitä, mutta jaamme tiedon menneestämme yhteisömme kollektiivisen tiedon kautta. Tätä kuvaa menneestä voimme ihailia ja kaivata, sekä myös uusintaa sitä ja rakentaa uutta ”perinnettä” nostalgisten ihanteiden pohjalta. (Korkiakangas 1999, 170.)

4.4. Markkinavoimien puristuksissa

Monesti perinteille ja menneen ilmiöille haetaan elinkelpoisuutta kaupallisuuden kautta. Folklorismin käsitteen keskusteluun tuonut Hans Moser huomioi jo tuolloin perinnesovellusten kiinteän suhteen kaupalliseen kulttuuriin. Kaupallisuus ja markkinointi luovat kysyntää kaikelle myyvälle, myös perinteelle. (Bendix 1997, 177.)

Perinnesovellukset löytävät usein paikkansa matkailun, viihteen ja kaupallisuuden kentältä tai vaihtoehtoisesti kansallisten ideologioiden tai paikalliskulttuurin henkiinherättämisen tarpeisiin räätälöityinä (Laaksonen 1974, 158). Riippuu perinnesovelluksen tekijästä, kuinka perinnettä käytetään. Käsitteet siitä millä tavoin historiaa ja

perinteitä voi ja saa hyödyntää vaihtelevat intressipiiristä toiseen. (Petrisalo 2001,128.) Markkinavetoinen tuotteistaminen on ottanut lähtökohdakseen kaupallisten päämäärien seuraamisen. Toisenlaiseen elvytystyöhön pyrkivä kokee, että perinnettä saa soveltaa ainoastaan sen säilyttämisen ja suojelun edellyttämällä tavalla. Tällaisesta näkökulmasta kaupalliset sovellukset näyttävät vastenmielisinä ja väärinä.

Sovellettu perinne määritellään usein juuri epäaitoutensa kautta, ja sen kaupallista luonnetta korostetaan. Folklorismia edustavat erilaiset historiallisia juhlia jäljittelevät festivaalit, perinnetapahtumat kuten kyläjuhlat, kansanmusiikitapahtumat sekä perinnetalot perinnepäivineen. Myös esinemaailman puolella folklorismilla on vahva asemansa koristeissa, sisustustyyliissä, koruissa ja lahjatavaroissa. (esim. Laaksonen 1974, 163.) Näiden menneisyydestä ammentavien sovellusten tuottaminen perustuu siihen, että niille on kysyntää. Perinneilmiöiden muokkaus sisältää monesti siis lähtökohtaisesti ajatuksen niiden kaupallisuudesta: sitä tuotetaan, mille on kysyntää ja mistä saadaan rahaa.

Folkloristiset kulttuurin tuotteet voidaan nähdä kvasiperinteenä, kaupallistettuina ja alkuperäisestä yhteydestä irrotettuina kulttuurielementteinä. Erilaisiin käyttötarkoituksiin sopivaksi muokattu mennyt ei aina lähtökohtaisesti perustu menneen tutkimiselle, vaan toiminnan kohde on nykyhetkessä sekä tulevaisuuteen tähtäävässä säilytys- ja tiedonvälitystyössä. Se on kulttuurin estetisoimista, sopivaksi muokkaamista ajan ihanteille ja tarpeille. (Kupiainen & Sihvo 1994, 306.) Ihanteellinen kuva menneestä toisaalta hivelee nostalgikon esteettistä mieltä, mutta toisaalta se on myös helppo tuote myydä. Menneen kaunistelu ja muokkaaminen ”nätiksi paketiksi” liittyykin erityisesti markkinatalouden mukana pyörivään perinneteollisuuteen, joka palvelee matkailua ja turismia. Perinnettä, menneisyyden piirteitä ja symboleja käytetään tuomaan myytävälle tuotteelle lisäarvoa (Dorson 1978, 39). Mennyt on eksoottikkaa, arkielämästä poikkeavaa. Siis juuri jotain sellaista, josta esimerkiksi turistit ovat valmiita maksamaan. (Urry 1990, 3.)

Tässä kohdassa on mahdollista mennä pahastikin vikaan. Ongelmia voivat aiheuttaa sekä tunteikas nostalgia, joka hylkää historiallisen kritiikin, sekä toisaalta ainoastaan rahaa laskeva taloudellisen voiton tavoittelu. Museaalisesta näkökulmasta katsottuna soveltaminen muuttuu hyväksikäytöksi, jos menneisyyden roolina on ainoastaan tuo-

da uudelle ilmiölle imagollista lisäarvoa. Vanhat rakennukset, esineet ja tapahtumat mainostavat itseään ihailun menneen edustajina ja elvyttäjinä, mutta sidos todelliseen entisyyteen voi olla hyvin heikko. Monesti menneisyydestä haetaan nykypäivän näkökulmasta mielenkiintoisia seikkoja, myyttejä ja utopioita (Petrisalo 2001, 128). Symbolinen viittaus kansanperinteeseen voi toimia houkuttimena. Richard Dorson (1978, 39) on nostanut folkloren rinnalle folkluren, perinteestä ammentavan syötin, jolla matkailija saadaan kiinnostumaan markkinoitavasta kohteesta tai tuotteesta.

Kun toiminnan ainoana motiivina on taloudellinen tuotto, saa historiallinen kriittisyys väistyä, ja entiset tavat ja ilmiöt saavat uuden elämän mitä mielikuvituksellisimmassa muodoissa. Pahimmassa tapauksessa henkiinherätetyiksi perinteiksi kutsutaan ilmiöitä, jotka ovat täysin uusia ja keksittyjä. (Petrisalo 2001, 91.) Joskus menneestä tuodaan nykypäivän käyttöön ilmiöitä, jotka eivät aikaisemmin ole ollenkaan kuuluneet paikalliseen kulttuuriin. Uusperinteitä rakennetaan aineksista, jotka tuotetaan toisen seudun tai alueen menneestä. (Laaksonen 1974, 162.) Uusi perinne markkinoidaan yleisölle käyttäen perusteluna autenttisuuden ja alkuperäisyyden retoriikkaa. Monesti perusteluista vedotaan historiatieteelliseen tutkimukseen, joka ei kuitenkaan todellisuudessa kestä kriittistä tarkastelua. Uusi tapa juurrutetaan kertomalla siitä eri medioissa, ja herättämällä siten yleisön kiinnostus ”omaan” perinteeseensä. (Bendix 1997,178.)

On helppoa kritisoida kauas alkuperäisestä eksynyttä riistettyä ja pilattua perinnettä. Aina soveltaminen ei kuitenkaan tuo mukanaan pelkästään huonoa. Myös kaupallinen soveltaminen antaa perinteelle uuden elämän, joskus tosin hyvinkin kiistanalaisessa muodossa. Mutta pelkkä suojeleva säilytystyökään ei pysty täydelliseen pelastukseen. Elvyttäminen ei tuo takaisin aitoa ja alkuperäistä, ja uudet ajat tuovat jatkuvasti mukanaan uusia vaatimuksia perinteen elinvoimaisuuden ehdoiksi. Kaupalliset ja matkailulliset perinnesovellukset pyrkivät vastaamaan näihin vaatimuksiin, muuttuvan maailman asettamiin reunaehtoihin. Kun korostetaan perinnesovellusten laatua, haetaan riiston ja hyväksikäytön tilalle perinteiden hyödyntämistä ja elvyttämistä. (Isotalo 1999, 71.)

4.5. Sopeutuva perinne

Folklorismi profiloituu oman sisäisen valintaprosessinsa kautta, eikä siksi kuulu – eikä ole niin hyväksytyäkään – aitoutta korostavan perinnekaanonin piiriin. Folklorismissa on toisaalta säilyttävä piirre, toisaalta se on perinteen, jo kerran keksityn, uudelleen käyttöä ja muokkaamista. Folklorismi ei ole aidon kulttuurin vastakohta, vaan kiinteä osa sitä, perinteen uutta elämää.

Kaupallisuus on folklorismiin yleisesti liitetty tekijä, paheksuntaa herättävä ilmiö jo itsessään. Markkinavoimat nähdään negatiivisena voimana, jonka vuoksi kaikki entinen, siis aito ja alkuperäinen, katoaa. (Anttonen 2005, 44.) Kaupallisuutta ja markkinointia kritisoidaan vetoamalla aitouteen siitä huolimatta, ettei aitous itsessäänkään ole selkeästi määriteltävissä tai ainakaan löydettävissä osaksi nykypäivän suomalaisuutta. Kritiikki kohdistuukin ”huonosti” tehtyihin sovelluksiin, perinteen hyväksikäyttöön vailla historiallista kriittisyyttä. Folklorismia voi markkinointihenkisesti kutsua myös perinteen tuotteistamiseksi. Mutta onko tuotteistaminen ja uudelleenkäyttö aina huono asia?

Kaupallisuus taas liittyy kiinteästi viihdeteollisuuteen sekä nykypäivän ihmisen halun eläytyä ja osallistua. Gerhard Schultzen mukaan nyky-yhteiskuntamme on elämysyhteiskunta, jossa pelkän tietämisen halun tilalle on noussut halu kokea. (Ks. Lehtonen 2000, 99.) Folkloristinen soveltaminen tuo perinteen ulos museoiden vitriineistä ihmisten elettaväksi ja koettavaksi. Tyypillistä folklorismia edustavat tapahtumat, joihin vierailija voi osallistua, sekä erilaiset rituaalit ja näytökset. Vastavuoroisuuden ja aktiivisen toiminnan lisääntyminen vastaa nykykulttuurin haasteisiin. Dramatisoitu, tapahtumien ja esityksien muodossa elävä perinne välittyy ihmisille omakohtaisen kokemisen kautta. (Selberg 2002, 24.) Sovelletun perinteen ”aitous” on sen aiheuttamassa kokemuksessa, elämyksen todellisuudessa kokijalleen (Bendix 1997, 13). Elämysten halu ja niiden tuottamiseen pyrkiminen ohjaa sovellusprosesseja ja perinnetuotteiden uusien muotojen syntymistä.

Muuttumisen ohella perinnesovellukset tarjoavat perinteelle myös pysyvyyttä. Laaksozen mukaan (1974, 164) folklorismi on parhaimmillaan tarjonnut ihmisille mahdollisuuden saada kosketus ja jopa eläytyä sellaisiin perinteisiin, jotka ovat jo kadonneet

oman arjen kulttuurin piiristä. Sovelluksien kautta perinteistä ja menneestä tulee osa ihmisten aktiivista olemista, osa heidän jokapäiväistä suomalaisuuttaan.

Folklorismin määrittelyssä ja tutkimisessa olennaista onkin huomioida, että perinnetuotteiden luonne vaihtelee suuresti riippuen siitä, kuka perinnettä on soveltanut ja mihin tarkoitukseen. Seuraavissa luvuissa tarkastelen erilaisia muotoja, joilla mennyttä ja perinteisyyttä tuodaan osaksi nykypäiväämme. Esiin nousee jako museaalisen ja kaupallisen toiminnan välillä, mitä käsittelen erikseen seuraavissa luvuissa. Perinnettä pyritään säilyttämään osana omaa, elävää kulttuuriamme. Toisaalta perinteistä suomalaisuutta tai paikallisia erikoisuuksia voidaan tarjoilla turisteille vieraana ja erikoisena. Näiden kahden perinteen soveltamisprosessin pyrkimykset ovat erilaiset, samoin kuin niiden kautta syntyneet perinnetuotteet ja sovellukset.

5. Perinteen säilyttäminen muuttuvassa maailmassa

Joulusta jään aina kaipaamaan kotona itse laulettuja joululauluja ja evankeliumin lukua. En ole ollut tarpeeksi rohkea ottaakseni sitä tavaksi. Ja myöhemmin se jo nyt on. (SKS.JOULU:30.1990.)

Yksittäiset, yksityisten ihmisten ja perheiden ylläpitämät perinnetavat voivat muuttua tai kadota kokonaan, koska perinteenkantajien joukko on pieni. Vastuu kansanperinteen, laajemman kulttuurisen kokonaisuuden sisältöjen ja arvojen säilytyksestä jää julkisten toimijoiden harteille, seuroille, ja perinneinstituuteille. Toiminnan ponttimeksi on huoli tärkeinä ja arvokkaina pidettyjen ilmiöiden katoamisesta. Tiedon katoaminen voi johtaa myös kulttuurisen jatkuvuuden ymmärtämisen hämärtymiseen. (Esim. Anttonen 2005, 40–41.) Tätä negatiivista kehitystä halutaan estää perinteiden keruulla, tallentamisella ja tiedonvälittämisellä. Seuraavassa käsittelemme niitä perinteen säilyttämisen muotoja, joissa lähtökohtana on vanhan aineellisen ja henkisen kulttuurin tallentaminen ja tutkiminen, pyrkimys säilyttää menneestä jotakin aitoa.

Kun puhumme kansallisesta kulttuurista ja sen perinteiden säilyttämisestä, voimme laajemmin puhua kansallisesta kulttuuriperinnöstä. Mennyt kulttuuri on kansallista omaisuuttamme, jonka pohjalle identiteettimme rakentuu, ja jonka tunteminen lisää itseymmärrystämme ja -tuntemustamme. (Selberg 2002, 14.) Vaalimme ja suojelemme oman yhteisömme perinteitä ja mennyttä:

Perinneyhteisö koostuu ihmisistä, jotka arvostavat määrättyjä kulttuuriperinnön piirteitä, joita he haluavat ylläpitää ja välittää tuleville sukupolville julkisen toiminnan puitteissa. (Vilkuna 2007, 15.)

Menneen roolia ja muotoa nykykulttuurissamme ohjaavat valikointiprosessit, joiden kautta hahmottuu uusi ”tarina” menneestä. Menneisyydestämme on rakentunut yleisesti jaettu ja tunnettu suomalaisuuden narratiivi, jonka sisällön ja muodon määrittelevät erilaiset kulttuuri-instituutit, erityisesti tieteellinen tutkimus yliopistoissa ja museoissa. (Esim. Aarnipuu 2008, 21; Rooijackers 2001, 173–174.) Yhteiskunnasta löytyy monia foorumeita, joissa menneitä tapoja ja perinteitä voidaan elvyttää ja esittää. Perinne elää museoissa, paikallistapahtumissa, niin viihdeteollisuuden puolella kuin

tutkimuksessakin. (Petrisalo 2001, 121.) Aineellista kulttuuriperintöä tallennetaan museoiden esinekokoelmiin, henkistä perintöä kerätään kansatieteellisiin arkistoihin kirjallisina dokumentteina. Tällaista virallista toimintaa ja kulttuuripolitiikkaa harjoitetaan koko kansan ja sen kulttuurisen yhteisön nimissä.

”Virallinen” näkemys perinteestä ei aina haluaisi huomioida todellista kulttuurista kokonaisuutta ja perinteiden merkitystä sen osana ja siihen kuuluvana (Korkiakangas 2007, 4). Joskus suojelu ja aidon säilyttämisen halu voi johtaa kulttuurin perinteisen aineksen ”jäädymiseen”, perinteiden pysäyttämiseen tiettyä aikaa ja ihannetta vastaavaksi kokonaisuudeksi. Tällainen suojelutyö ei ole perinteiden elvyttämistä, vaan johtaa perinteiden irrottamiseen perinteenkantajien todellisesta elämästä ja heidän kulttuurinsa kehityksestä. (Ks. Siivonen 2007, 11–12.) Perinteiden säilyttämisen osana nykykulttuurin ei tule olla pelkästään passiivista vanhojen tapojen säilömistä ja kritiikitöntä noudattamista, vaan säilyttäminen on aktiivista toimintaa, jonka roolina on olla vastavoimana nykyajan muuttuvan kulttuurin tuomiin haasteisiin. (Anttonen 2005, 39). Perinne voidaan nähdä symbolisena konstruktiona, jossa menneisyydestä valikoidaan nykyisyytemme sopivia tekijöitä ja ilmiöitä. Menneisyyttä käytetään rakennusaineena, jonka avulla muokkaamme ymmärrystämme nykyisyydestä sekä yksilötasolla että yhteisöllisesti. (Selberg, 2002, 13; Vilkuna 2001, 10.)

Museoiden tallentaman esineellisen kulttuurin lisäksi perinteinen elämänmuoto, suomalainen kansanelämä, on edustettuna myös ilmiöissä, jotka eivät ole suoraan tallennettavissa esineinä tai teksteinä. Monesti menneestä kaivataan abstrakteja asioita: talonpoikaisia arvoja, yhteishenkeä, elämän yksinkertaista kauneutta. Kuinka näitä ei-materiaalisia perinteitä ylläpidetään nykykulttuurissa? Henkisen perinteen säilyttäminen soveltamisen ja nykypäivään muokkaamisen kautta on museaalisesta toiminnasta osittain poikkeava tavoite. Kyse ei ole vain vanhan suojelusta, tiedon keruusta ja välittämisestä vaan kulttuurin osatekijöiden säilyttämisestä osana elävää nykypäivän kulttuuriamme – soveltamalla. Voidaan puhua myös perinteen elvyttämisestä, henkiinherättämisestä, ja jopa uuden perinteen syntyisestä vanhan perinteen pohjalta. (Esim. Rihtman-Augustin 1978, 168; Virtanen 1999, 284.) Tähän pyrkivät toiminnassaan esimerkiksi vuonna 1938 perustettu ja yhä aktiivisesti toimiva Talonpoikaiskulttuurisäätiö sekä paikalliset kotiseutuyhdistykset.

Kotiseututyöhön ja talonpoikaiskulttuurin aatteelliseen säilytykseen liittyy kiinteästi myös museaalinen työ paikallis- ja pitäjänmuseoiden kautta. Perinteen aktiivinen elvyttäminen ja soveltaminen voidaan joskus nähdä sen pilaamisena, aidon ja alkupe räisen suojelemisen vastaisena työnä. Tästä ei kuitenkaan ole kyse, sillä lähtökohtana on menneen tapojen, arvojen ja ilmiöiden suojeleminen ja ylläpitäminen. Museaalinen säilytystyö ja aktiivinen soveltaminen kohtaavat kotiseututyössä, joissa modernia paikallista identiteettiä rakennetaan menneen pohjalle ja sitä kunnioittaen.

5.1. Kulttuurin muuttuvat kuvat

Kiinnostus suomalaista kansanperinnettä kohtaan heräsi 1800-luvulla, jolloin alkoi myös oman kansan kulttuuriin kohdistuva etnologinen tutkimus (Lönqvist 1999, 16). Alun perin halu tutkia ja kerätä talteen suomalaista kansanperinnettä heräsi romanttisen karelianismin myötä. Aikana, jolloin Suomi oli vielä osa Venäjän suurrutinaskuntaa, oman kansan erityisyyden korostus oli tärkeä osa itsenäisyyspolitiikkaa. Euroopasta omaksuttiin hegeliläinen kansallis-idealistinen aatesuuntaus, joka korosti kansallistunteen ja sen tiedostamisen merkitystä. Omat traditiot olivat perusta, jolle kansakunnan sivistys ja kehitys rakentui. Aluksi sivistystyö ja kansallismielinen ajattelu levisivät ylempien yhteiskuntaluokkien ja varakkaiden talonpoikien keskuudessa, ja heidän pyrkimykselleen tuli luoda Suomelle kulttuurinen identiteetti ja luonne. (Leskinen 2005, 3.)

Myös taiteilijat ja tutkijat osallistuivat suomalaisuusprojektiin. Aluksi keskeinen lähtökohta oli *Kalevala*, mutta myöhemmin kiinnostus kohdistui yhä enemmän talonpoikaiseen elämään, sen sisältämiin yleisiin ja puhtaisiin arvoihin. (Lehtonen 2005, 17.) Tutkimuskohteeksi tuli suomalainen talonpoika ja hänen ylläpitämänsä turmelumaton ja ihailtava elämänmuotonsa. Arvossa pidettyä kansanperinnettä välitettiin eteenpäin ja sitä opetettiin Suomen kansan kulttuurisena perustana ja meidän kansamme nykyisen kulttuurin lähtömuotona. Alueellisesti kattavat esine- ja muistitiedon keruut kerryttivät laajoja kokoelmia, perinteen eri osa-alueita taltioitiin, dokumentoitiin ja kerättiin säilytettäväksi museoiden kokoelmissa. (Lehtonen 2005, 12, 17.)

Kotiseututyö ja kotiseudun tutkimus olivat vahvasti mukana sodanjälkeisessä jälleenrakennustyössä. Ne olivat osa kansallisuusaatteesta lähtevää kansansivistystyötä ja pyrkimystä vahvistaa jokaisen suomalaisen kokemusta omasta kulttuuristaan. (Räsänen 1989, 144–145.) Paikallismuseoverkko laajeni valtakunnalliseksi 1950-luvulla, ja toiminta kotiseutu- ja paikallistyössä oli aktiivista. Sota oli lisännyt ihmisten kiinnostumista kotiaan ja kotiseutuaan kohtaan, ja Karjalasta tulleet siirtolaiset herättivät ihmiset huomaamaan oman paikallisen kulttuurinsa erityisyyden. Painopiste siirtyi kansallisesta identiteetin rakentamisesta paikallisuuden vahvistamiseen. (Korhonen 1989, 105.)

A. M. Tallgrenin (1924, 96) mukaan paikallismuseoiden syntymiseen on vaikuttanut ”paikallinen kotiseuturakkaus, keräilyharrastus, tietoinen pyrkimys desentralisaatioon ja kansanvalistuksellinen toiminta” (Tallgren ks. Kostet 2000, 24). Menneen säilyttämiseen herättiin yhteiskunnallisten murrosten myötä: katoavaa kulttuuria ja sen ilmiöitä alettiin suojella niin koko Suomen mittakaavassa kuin paikallisellakin tasolla. Suomen ensimmäinen maaseutumuseo perustettiin Raaheen jo 1860-luvulla. Myöhemmin paikallismuseoverkko on kasvanut koko maan kattavaksi verkostoksi. Erityisesti paikallismuseoita perustettiin 1900-luvun alussa ennen itsenäistymistä, sotien välisenä aikana sekä toisen maailmansodan jälkeen, jolloin kotiseutu- ja paikallismuseo oli voimissaan. (Korhonen 1989, 105, Räsänen 1989, 153–154.)

Toisen maailmansodan jälkeen suomalainen elämä muuttui aina vain enemmän kaupunkilaiseksi, ja mennyt talonpoikaiselämä ja maaseutu saivat uusia merkityksiä. Agraarista kulttuurista ja sen ilmiöistä tuli palvottuja menetetyn ajan symboleja. (Laaksonen 1974, 164.) Muutos ei kuitenkaan tarkoittanut vanhojen tapojen ja kulttuuristen ilmiöiden unohtumista tai täydellistä katoamista, vaan ne muuttivat muotoaan saaden uudenlaisia merkityksiä. Vanhat tavat muuntuivat ihailuiksi perinteiksi, menneiden hyvien aikojen symbolisiksi edustajiksi, joihin kohdistui nostalgista kaipausta. Mennyt näyttäytyi parempana kuin sekava nykyisyys. (Esim. Korhonen 1999, 172; Lehtonen 2005, 18–19.)

Brynjulf Alver (1992, 65) on todennut romantiikan ideologioiden yhä vaikuttavan tutkimuksen ja myös kansalaistoiminnan taustalla. Entisajan ihailu on levinnyt aina vain laajempien ryhmien työkseen ja mielenkiinnon kohteeksi. Halu säilyttää perinteitä

saa erilaisia muotoja suojelusta ja elvytyksestä aina henkiinherättämiseen asti. Entisiä tapoja ylläpidetään, koska ne koetaan nykyisiä käytäntöjä paremmiksi ja arvokkaammiksi. Menneiden, ehkä jo kadonneidenkin tapojen ja arvojen hienouden ei haluta katoavan kulttuuristamme. Mutta koska tapojen ja ilmiöiden kulttuurinen konteksti on ajan myötä muuttunut, täytyy vanhat tavat sopeuttaa nykypäivään sopiviksi soveltamalla ja elvyttämällä.

Kyse voi olla perinteiden säilyttämisestä, mutta oleellisia ovat myös nykypäivän tarpeet: mitä haluamme menneeltä? Menneisyyttä käytetään ikään kuin rakennusaineena, jonka avulla muokkaamme nykyisyyttämme ja vastaamme sen haasteisiin. Perinteen elvyttäminen on uuden elämän antamista jo kadonneelle tai katoamassa olevalle kulttuurille. Autenttisuuden ja alkuperäisen elvyttäminen on aina ongelmallista, jos aitoutta haetaan jo kadonneesta kulttuurista. Kun alkuperäistä ei enää ole, tulee uudesta, henkiinherätetystä versiosta väkisinkin keksitty. Traditionalistinen ihanne menneen saamisesta takaisin ei voi toteutua. (Hobsbawm & Ranger 1983, 8; Petrisalo 2001, 135.)

Nykyään perinteiden elvyttäminen koskee monesti nimenomaan paikalliskulttuuria (Alver 1992, 68). Ihmiset kaipaavat menneestä pysyvyyttä ja juurevuutta. Näitä arvoja tarjoavat esimerkiksi entisaikojen yhteisöllistä henkeä ylläpitävät paikallistapahumat, joiden esittämään maailmaan osallistuja voi samastua ja jonka voi kokea omakseen. Elvytetty perinne saa kuitenkin monesti alkuperäisestä huomattavasti poikkeavia muotoja. Jos esitetty perinne ei tunnu omalta, seurauksena voi olla pettymys ja vieraantuminen. (Petrisalo 2001, 101–106.) Vanhojen tapojen soveltaminen voi epäonnistua, jos osallistuja kokee, ettei entisestä ole osattu säilyttää oikeita, keskeisiä elementtejä.

Kokoissakin on menty maakunnan kokkoihin. Tänne kutsutaan väkeä koko maakunnasta. Mukana ovat kaikenmaailman helppoheikit, mutta oikea pääsiäistunnelma puuttuu. Kokot ovat suuret. Jo kilometrien päähän näkyy ja tuntuu musta kumin polttamisesta syntyvä savu. Luulen ettei näissä kokoissa ole yhtään iloisesti räiskyvää katajaa tai pehmeää tuoksuvaa savua antavaa kauranpahnaa. Mistäpä niitä saisikaan puimurit silppuroivat oljet peltoon ja kataja ovat hävinneet lammashakojen ja joutomaiden myötä. Hevoset, reet ja

kelkat puuttuvat. Enää ei näe kassaraa muualla kuin museossa. Mielestäni suurin muutos on tapahtunut ihmisessä itsessään: haetaan parempaa ja parempaa ja ei huomata ja kohta ei tiedetäkään, että se paras löytyy aivan omalta kotipaikalta. Näin oikean pääsiäistunnelmankin suhteen on asianlaista. (MV:K30/26.)

Nykyisyyteen sopivaksi soveltamisen prosessissa kulttuuripiirteiden alkuperäiset merkitykset voivat myös hämärtyä tai kokonaan kadota, kun tiedollinen yhteys menneeseen katkeaa. Uuteen tilanteeseen sopivaksi ”selitetty” perinne on aina vain uusi sovitus vanhasta, ja sen merkitys osana kulttuuria toinen kuin ennen. Entinen arkipäivän tapa voi olla nykymuodossaan nostalgian värittämää, täysin arjen velvoitteista ulkopuolista toimintaa. (Rihtman-Augustin 1978, 168.) Perinne on siis rakennettu vanhan pohjalle, mutta saanut uuden muodon ja merkityksen. Historiallinen tietämys sekä menneen elämän ymmärrys ovat avainasemassa, kun perinnettä lähdetään soveltamaan mihin tahansa tarkoitukseen. ”Oikean” tiedon saamiseksi voimme kääntyä museoiden ja niiden tallentaman, historialliseen dokumentaarisuuteen pyrkivän kulttuurikuvan puoleen.

5.2. Museoitu muutos ja pysyvyys

Museoiden perustyön keskeinen lähtökohta on aitojen ja alkuperäisten esinedokumenttien säilytys- ja suojelutyö. Museot keräävät kattavia ja edustavia esineryhmiä, jotka ovat havainnollisia ja jotka todella kertovat esittelemästään kulttuurista, sen keskeisistä ilmiöistä sekä erityispiirteistä. Museoiden tehtävänä on edustavien kulttuurikuvien luominen esinekokoelmiensa pohjalta. (Esim. Kinanen 2007, 168; Rönkö 2007, 70.) Yksittäinen esine ei kerro meille paljoakaan, ellemmme tiedä sen kulttuurista kontekstia, syntyhistoriaa ja käyttötarkoitusta, eri alueilla käytettyjä erilaisia nimityksiä tai muita tietoja, jotka liittyvät juuri näytteillä olevaan esineeseen ja esine-tyyppiin (Kostet 2000, 13–14). Kyse on aidon ja alkuperäisen konkreettisesta säilyttämisestä ja dokumenttien esittämisestä osana ajallista ja kulttuurista kokonaisuutta. Muistiorganisaatiot – museot ja arkistot – säilyttävät menneisyyttä jatkuvasti valikoiden, sekä määritellen eri aineistojen yhteyksiä toisiin aineistoihin ja erilaisiin tutkimuskysymyksiin. (Aarnipuu 2008, 214.)

Menneisyyden hallinta on tämän päivän valtaa. Museoilla on valikoinnin kautta suuri mahdollisuus vaikuttaa siihen, millainen menneisyys nykyisyydessämme on. Museoiden – museotyöntekijöiden – ihanteet vaikuttavat kuvaan, joka museoiden kokoelmien ja näyttelyiden kautta välitetään ihmisille heidän omasta menneestään. Kyse on kulttuurisista prosesseista, joita seuraamalla voimme nähdä mitä menneestä on haluttu säilyttää aikaisemmin, ja mitä nykyään. Janne Vilkuna on korostanut museon yhteiskunnallista merkitystä ja sen roolia tutkimuksen ja tiedonvälityksen paikkana, joka osallistuu nykypäivämme rakentamiseen menneisyyden tuntemuksen kautta. Museoiden tehtävänä on auttaa meitä ymmärtämään, keitä me olemme, mistä tulemme ja minne olemme matkalla. Niiden keskeinen yhteiskunnallinen tehtävä liittyy identiteettiin, sekä kansalliseen että paikalliseen. (Kostet 2000, 13; Vilkuna 2000, 9–10.) Museoiden tallentama mennyt on perusta, jolle nykyisyys rakentuu.

Pysyväksi museoitu perinne pyritään esittämään mahdollisimman alkuperäisessä muodossaan, sellaisena kuin se on aikanaan oikeasti ollut. Perinne ei kuitenkaan elä pelkän säilytyksen ja tallentamisen kautta, vaan tiedonvälittymisen kannalta tärkeää on menneen ilmiöiden selittäminen nykyisyydessä ymmärrettävin keinoin. Museoiden tehtäviä ovatkin keruun ja tutkimuksen lisäksi tiedon välittäminen. Museon tulisi tarjota tietoa, elämyksiä, virkistystä sekä esteettisistä kokemuksista tulevaa mielihyvää. Elämyksellisyyden vaatimus asettaa haasteita toiminnalle. (Kaitavuori 2007, 281; Lehtonen 2000, 98.) Elämysorientoituneessa yhteiskunnassa myös perinteen on pystyttävä herättämään myönteisiä tunteita ja antamaan ihmisille positiivisia kokemuksia. Kyse on tiedon välittämisestä ja toisaalta sen ymmärtämisestä; perinnesitys tai ilmiö joka ei aukene katsojalle, ei vie perinteen säilytyksen pyrkimyksiä eteenpäin. (Lehtonen 2000, 98–99.)

Halu välittää perinnettä edellyttää uusia toiminnan muotoja. Nykyisen elämysteollisuuden aikana vitriineihin suljetut esineet eivät herätä ihmisissä vahvoja tunteita. Halutaan kokea, ei vain nähdä ja tietää. Perinteen henkiinherättäminen ja eläväksi tekeminen ei kuitenkaan ole yksinkertainen toimenpide, ja prosessi edellyttää muokkauksista ja soveltamista. Mitä menneestä valitaan, mitä tietoja ja taitoja halutaan välittää eteenpäin? Kuinka ne esitetään? Menneen esittäminen on valintojen tekemistä. Samalla, kun perinnettä tuodaan nykyisyyteen, rakennetaan menneisyyttämme nykyisyydestä käsin. Prosessia ohjaa alkuperäinen taustaintentio: Miksi perinnettä halutaan

soveltaa ja mihin tarkoitukseen? Miten menneisyyttä ja nyt olevaa esitetään? Kyse on museon roolista yhteiskunnallisena toimijana.

Mutta onko museoiden ja muiden perinnettä esittelevien toimijoiden kohteestaan antama kuva todenmukainen? Joskus menneestä rakennetaan kaunisteltuja ja romanti-soituja kuvia, jotka palvelevat lähinnä nostalgisia tunteita ja menneiden aikojen yksi-puolista ihailua. Joskus säilyttämisen halu ja autenttisuuden korostaminen voi johtaa aiemmin mainittuun perinteen eristämiseen todellisen elämän ulkopuoliseksi ilmiök-si. Näin voi käydä, jos museoon tallennetut esineet eivät katsojan mielessä yhdisty laajempaan kulttuuriseen kokonaisuuteen ja ajalliseen jatkuvuuteen. (Korkiakangas 2007, 3–4; Siivonen 2007, 14.) Vaikeaa on myös ei-aineellisen kulttuurin säilyttämi-nen, kuinka ylläpitää ja esitellä elämäntapaa, arvoja tai ihmisten käyttäytymistä eri aikoina?

Katriina Siivonen on tutkinut arvokkaana kulttuuriperintönä pidettyä saaristolaiskult-tuuria ja sen suojelussa esiinousseita ongelmia. Aikojen kuluessa saariston perintei-set elinkeinot ja elämäntavat ovat syrjäytyneet ihmisten elämän muuttuessa. Pyrkimys säilyttää ”alkuperäistä” saaristolaiselämää ja -maisemaa on johtanut tilantee-seen, jossa paikalliset ihmiset eivät saisi elää omaa, nykypäivän elämäänsä. Alkuperäistä ja aitoa saaristolaishenkeä hakevat matkailijat eivät halua nähdä modernisti toimivia paikallisia asukkaita tai heidän arkeaan, joka sisältää kaiken saman kuin vie-railijoiden oma, moderni elämä. (Ks. Siivonen 2007.) Alueella asuvilta ihmisiltä on tavallaan viety lupa itse päättää omasta ja kotikylänsä elämästä ja perinteiden suojelu on ajanut ihmisten oikeuksien ohi. Kuinka suojella katoavaa saaristolaiskulttuuria ja silti tarjota kyseiselle kulttuurille mahdollisuus elää ja kehittyä edelleen?

Yksi toimintamalli on laajentaa museoiden ja museaalisen säilytystyön käsitettä kos-kemaan kaikkea kulttuuriamme ja sen eri aikakerroksia. Museo-käsitteen ei tarvitse viitata vain museorakennuksiin ja niiden sisällä piileviin kokoelmiin, eikä museo ole ainoa paikka jossa perinne elää ja säilyy. Kenneth Hudsonin ”suuri museo” ei rajoitu rakennusten tai tiettyjen, menneen tallettamiseen varattujen tilojen sisälle. Suuri mu-seo käsittää kotiseudun, kotimaan ja koko maailman kulttuuri- ja luonnonympäristön. Hudsonin mukaan yksittäisten museoiden ja niiden kokoelmien sekä näyttelyiden tehtävänä on auttaa ihmisiä ymmärtämään kaikkialla ympärillämme olevaa suurta

museota. (Ks. Vilkuna 2000, 10.) On nähtävä mennyt ja kulttuurin vanha aines osana nykyisyyttä.

Ajallisten jatkumoiden tunnistaminen antaa mahdollisuuden hahmottaa kulttuuri aidosti kokonaisena, ajassa elävänä kenttänä. Ajallisesta kontekstistaan irrotettujen perinteiden ja menneen reliikkien tilalle voidaan tuoda nähtäväksi autenttinen, eri aikakerroksista rakentuva paikalliskulttuuri. Kadonneen kulttuurin dokumentit voidaan asettaa vitriiniin kertomaan menneestä, mutta arkipäivän elämään kuuluvat perinteet elävät ihmisten toimissa kiinteästi nykyisyyteen kuuluena. Yksittäisiä perinteitä ei voida poimia kulttuurisesta kokonaisuudesta ja säilöä niitä erillisinä ilmiöinä; elävää kylää ei voi museoida pysyvyyden ja muuttumattomuuden lähtökohdista. Mennyttä kulttuuria ja sen ilmiöitä voidaan avata katsojalle juuri nykypäivään rinnastamalla ja siihen liittämällä.

Museovierailu tai turistimatka menneeseen (ks. 6. luku) vahvistavat aiempia käsityksiä kulttuuristamme, mutta tarjoavat myös vaihtoehtoja. Parhaimmillaan vierailu voi tarjota uusia tulkintoja, eriäviä näkökulmia ja mielipiteitä. Kokonaan uusien, aiemmin huomiotta jätettyjen näkökulmien esiin nostaminen laajentaa kulttuurista kuvaa. Ihanteellisten pysäytyskuvien rinnalle voidaan tarjota syvyyttä ja vaihtoehtoja. (Rooijackers 2001, 174.) Jokainen katsoja rakentaa museon tarjoamasta kulttuurin tulkinnasta oman näkemyksensä. Museon esittämä tarina rakentuu vasta vuorovaikutuksessa katsojan ja näytteille asetetun kulttuurikuvan kohdatessa. (Hänninen 2000, 131,134; Maroevic 1995, 36.) Kävijät tulkitsevat näkemäänsä ja löytävät siitä omia merkityksiään.

Museossa menneisyys näyttäytyy elävänä prosessina, kokonaisuutena, johon katsoja voi sijoittaa itsensä (Vilkuna 2000, 99). Sama ilmiö voi tapahtua myös kotikylän kesäjuhilla ja pelimannitalon musiikki-illassa. Menneen kohtaaminen voi herättää kävijässä halun osallistua perinteiden suojelutyöhön. (Hänninen 2000, 131.) Aktiivinen osallistuminen vie kohti kotiseututyön sekä perinteen elvyttämisen käytäntöjä.

5.3. Kotiseututyö: aktiivista sopeutumista ja perinteiden vaalimista

Samoin kuin museolaitoksenkin kehittämisessä, kansallismielisyys ja suomalaisen identiteetin rakentaminen ovat olleet keskeisiä vaikuttimia myös kotiseututyön ja kotiseuduntutkimuksen syntyemisessä (Korhonen 1989, 105). Veikko Anttila (1964, 144) on käsitellyt kotiseuduntutkimusta aatteellisena intressiorganisaationa, jolla alun perin oli, muiden aikansa kulttuuritoimijoiden tapaan, kansallisvaltion luomiseen tähtäävä aatteellinen päämäärä, ohjelma ja organisaatio. Kotiseuduntutkimus syntyi kansanperinteen keruiden myötä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Toiminnan aloitti eri sivistysjärjestöjen, kuten Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuran sekä Muurahaisten, organisoima paikalliskulttuurien perinteiden keruutyö. (Anttila 1964, 33.)

Talonpoikaiskulttuurisäätiö perustettiin vuonna 1938 tutkimaan ja tekemään tunnetuksi suomalaista talonpoikaiselämää. Maaseudun kulttuurista ja talonpoikaiskristillisistä arvoista rakennettiin suomalaisen kansankulttuurin vahvaa perustaa, jonka tuntemus ja ymmärrys olivat avain suomalaisuuden ymmärtämiseksi. Kyse ei ollut vain tallentavasta ja säilyttävästä työstä vaan tutkimuksesta, kulttuurin tuntemisesta ja tiedon välittämisestä. (Räsänen 1989, 152.) Säätiön tärkeäksi toiminnaksi tuli paikallinen kotiseututyö, johon ihmisten isänmaallinen toiminta kanavoitiin erityisesti sodan jälkeen (Vilkuna 2000, 9).

1950-luvulla perustettiin runsaasti kotiseutuyhdistyksiä ja pitäjäseuroja, joiden toiminta perustui Talonpoikaiskulttuurisäätiön määrittelemiін arvoihin ja aatteisiin. Yhdistysten toimintaa ohjaamaan ja organisoimaan perustettiin Kotiseutulitto 1949, jonka tavoitteena oli paikallisen seutukulttuurin tutkiminen, elvyttäminen ja kehittäminen. Kyse oli maaseudun henkisen itseluottamuksen kohotuksesta ja uskosta kotiseudun perinteisen arvomaailman parantavaan voimaan hankalassa yhteiskunnallisessa tilanteessa. Ideologinen tausta oli yhä kansallisaatteessa, vahvat paikalliskulttuurit nähtiin myös kansallisvaltion voimavarana ja turvaajana. (Räsänen 1989, 154–155.)

Alusta alkaen kotiseututyön lähtökohtana on suojelun ja säilytyksen lisäksi ollut perinteen elvyttäminen ja soveltaminen. Esimerkkinä voidaan mainita vuosina 1879 ja

1901 perustetut perinneseurat Suomen Käsityön Ystävät ja Suomalaisen Kansantanssin Ystävät, jotka tekivät aktiivista työtä keräten ja kooten kansanomaisia pukuja, käsitöitä ja tanssiperinnettä. Vanhojen käsitöiden pohjalta luottiin myös uusia malleja, ja Kansantanssin ystävien järjestämät laulu- ja soittojuhlat olivat keino levittää tietoutta niin kansanomaisesta musiikkikulttuurista kuin kansallispuvuistakin. Näiden toimijoiden työ toi kansanperinteelle huomattavaa julkisuutta ja keräsi suomalaiskansallisten harrastusten piiriin laajasti ihmisiä. (Anttila 1964, 41.) Aktiivisesta toiminnasta huolimatta tutkimus painottui pitkään vahvasti menneen tarkasteluun. Arvostettu ja ihailtu talonpoikaisperinne nähtiin historiaan kuuluvana, ei niinkään osana aikansa elävää suomalaisuutta. (Räsänen 1989, 152.)

Toisen maailmansodan jälkeen, kotiseututyön uuden nousun myötä, toiminta profiloitui selkeästi elvyttämiseen ja maaseudun arvojen ylläpitämiseen osana kulttuurin arkipäivää ja nykyisenmuotoista elämää. 1960-luvun yhteiskunnallinen murros oli saanut talonpoikaiset aatteet näyttämään vanhoillisilta ja aikansa eläneiltä. Liikkeiden oli uudistuttava, ja 1970-luvun alussa toiminta muuttui nimellisesti aiempaa yhteiskunnallisemmaksi. (Räsänen 1989, 152, 158.) Talonpoikaiskulttuurisäätiö uudisti toimintaansa, ja 1974 pidetyssä seminaarissa määriteltiin uudenlaisen toiminnan keskeiset linjat. Talonpoikaisperinne määriteltiin laajasti kattamaan maaseudun talonpoikaiskristillisiä arvoja kantavaksi henkisen ja aineellisen kulttuurin rakennelmaksi (Räsänen 1989, 157; Vento 1974, 152.)

Kansanperinne pitää sisällään paljon sellaista, jonka ymmärtäminen ja vastaanottaminen vaativat tietoa kulttuurin pitkistä jatkumoista ja kehitymisestä. (Petrisalo 2001, 139.) Teollistuneessa ja kaupungistuneessa yhteiskunnassa välitön yhteys agaariseen kulttuuriin on kadonnut, eivätkä vanhat tavat herätä tunteita tai niiden merkitys jää kokonaan aukeamatta. Voimme puhua ihmisten *longue durée* -tajusta, joka heikkenee, kun ymmärrys nykypäivän yhteydestä menneeseen katoaa. Nopea ja kokonaisvaltainen yhteiskunnallinen muutos aiheuttaa katkoja elämänmuotoon ja kulttuurisen jatkumon hahmottamiseen. (Le Goff 1992, xvi.)

Perinteiden suojeleminen kuitenkin edellyttää sopeutumista muuttuviin aikoihin. Tämä huomioitiin myös Talonpoikaiskulttuurisäätiön seminaarissa 1974:

Me suomalaiset käsitämme perinnepolitiikan usein vain vanhan säilyttämiseksi. Emme kuitenkaan saisi olla perinnepolitiikassa taaksepäin katsovia Lootin vaimoja, joiden kohtalona on henkinen ja aineellinen jähmettymisen tila. Perinnepolitiikassa tulisi voimallisesti ammentaa vanhasta talonpoikaisperinteestä, mutta soveltaa sitä samalla nykypäivään ja luoda sen pohjalta uutta. (Väänänen 1974, 9.)

Uusi näkemys säätiön työstä käsitti suojelun soveltamiseksi, toiminnaksi, johon sisältyy ymmärrys kulttuurin luonnollisesta ja vääjäämättömästä muutoksesta. Perinteet, kuten muutkin kulttuuri-ilmiöt, muuttuvat: monesti niiden muoto säilyy, mutta merkitys ja funktio muuttuvat (Bringéus 1990, 110). Joskus taas perinteessä ollut keskeinen arvo tai merkitys säilyy muodon muuttuessa. Esimerkiksi talonpoikaisyhteisöille tyypillisenä pidetty yhteisöllisyys saa uusia muotoja. Erilaiset nykyisen kulttuurimme tavat ja toimintamallit kantavat mukanaan vanhaa yhteisöllisyyden ihanetta. Hybridisoitunut kulttuuri sulauttaa itseensä uutta, mutta sisältää silti ”vanhan” kulttuurin keskeiset elementit. (Pieterse 1995, 56.) Kehitystä ei voi eikä pidäkään estää, mutta se täytyy huomioida, jos haluaa kontrolloida muutosprosessia.

1970-luvun muutosten myötä Talonpoikaiskulttuurisäätiön toiminnasta tuli perinnepolitiikkaa. Kotiseututyö oli nyt kotiseutupolitiikkaa, kokonaisvaltaista kulttuuria tukevaa ja elvyttävää toimintaa. (Räsänen 1989, 158.) Perimmäiset tavoitteet eivät silti ole muuttuneet. Nykyaikainen kotiseututyö on laaja-alaista kansalaistoimintaa, jonka keskeisenä tavoitteena on yhä omaleimaisen suomalaisen kulttuurin säilyttäminen. (Virtanen 1999, 285.) Menneestä haetut arvot, kuten yhteisöllisyys ja paikallisuuden korostuminen, tukevat maaseudun uuden identiteetin rakentamista vastaamaan muuttuneiden aikojen vaatimuksiin (Siivonen 2007, 9).

5.4. Perinnetietous ja kestävä kehitystyö

Talonpoikaiskulttuurimme on yksi erinomaisen tärkeä osa kaikesta siitä, mikä leimaa meidät suomalaisiksi. Pystyykö suomalainen talonpoika säilyttämään identiteettinsä, oman perinnäisen kansallisen leimansa, omaan pohjaan perus-

tuvan voimansa, se on meillä myös valtakunnallinen kysymys, suomalaisina pysymisen kysymys. (Vilkuna K. 1974.)

Museoiden perustyöhön kuuluu aitojen ja alkuperäisten menneisyyden dokumenttien säilytys ja suojelutyö. Kotiseututyön ja talonpoikaista kulttuuria vaalivien toimijoiden työn lähtökohdat ovat siis osittain erilaiset kuin aitouden ja alkuperäisyyden nimiin toimivilla muisti-instituutioilla. Talonpoikauskulttuurisäätiön suojelema perinne sulkee sisäänsä tapojen ja esineiden lisäksi myös arvoja ja moraalikäsitteitä, ja niiden välittäminen eteenpäin aina uusille sukupolville on toiminnan perustana. Vanhaa perinnettä sovelletaan nykyihmiselle ymmärrettävään muotoon. Tällöin tietous omasta kulttuurisesta taustasta ja sen keskeisimmistä arvoista välittyvät eteenpäin, vaikkakin uuden ilmiasun saaneena. (Skyttä 1974, 100.)

Vaikka kotiseututyössä painotetaan alkuperäisten piirteiden säilyttämistä, voidaan tuloksia tulkita myös folkloristisina uusperinteinä. Soveltaminen on aina askel eteenpäin alkuperäisestä perinteestä, ja vanhasta muunnellut kulttuuri-ilmiot muuttuvat folklorismiksi. Folklorismin piiriin voidaan laskea esinekulttuurin tuotteiden lisäksi myös talonpoikaisen arvomaailman ylläpito ja talonpoikaiset käyttäytymismallit. (Laaksonen 1974, 162.) Kun tarkastelemme kulttuuria jatkuvassa muutoksessa olevana kokonaisuutena, liittyvät myös uudet ilmiöt sekä kulttuuriset sovellukset siihen olennaisena osana (Lönnqvist 1983, 95; Åström 2006, 80).

Paikalliskulttuurisen säilytystyön erottavat tuotteistamisesta lopulta elvytyksen erilaiset motiivit. Yhteistä on tietoinen menneen käyttäminen uusien, perinteestä sisältönsä saavien kulttuuri-ilmioiden tuottamisessa. Tyypillistä perinneseurojen ja paikallisyhdistysten toimintaa ovat erilaiset kyläjuhlat ja paikalliskulttuuria esittelevät tapahtumat. Jotta perinteiden säilyttäminen palvelisi aidosti nimenomaan paikallisia ihmisiä, perinteiden todellisia tuntijoita, tulee tapahtumia soveltaa huomioiden niiden alkuperäinen merkitys yhteisölleen. Soveltaminen ja elävän, monimuotoisen kulttuurin esittäminen on kuitenkin vaikeaa. Suojeleminen johtaa helposti kulttuurin kehityksen pysäyttämiseen, ja elvyttäminen perinneilmiöitä liiaksikin muokkaavaan soveltamiseen ja tuotteistamiseen. Joskus vanha perinne muuttuu niin, että se katoaa ja tilalle tulee täysin uusi ”perinne”. Kaupallistaminen saattaa tuhota ne arvot ja sen ”hengen”, jonka takia perinnettä haluttiin suojella. (Siivonen 2006, 21.)

Raja aidon uuden perinteen ja vanhaan perustuvan perinnetuotteen välillä voi olla häilyvä. Alkuperäisestä mallia ottavien mutta aivan uudenlaisen muodon saavien tapahtumien symboliksi on etnologisessa tutkimuksessa nostettu perinne-henkinen kesätapahtuma Kaustisen Kansanmusiikkijuhlat, jonka Pekka Laaksonen (1974, 102) määritteli ”mittasuhteiltaan luonnottomaksi paisutetuksi” perinteeksi jo 1970-luvulla julkaistussa artikkelissaan. Tämän jälkeen kesäinen kansanmusiikin megatapahtuma on toistunut folklorismin, perinteen hyväksikäytön, esimerkkinä lähes kaikissa aiheita käsittelevissä tutkimuksissa.

Kaustisen kansanmusiikkijuhla on kuitenkin Suomen kesään pysyvästi asettunut tapahtuma, monille jo itsestään selvä paikka, jonne kuuluu joka vuosi mennä. Se siis on uutta perinnettä itsessään. Valtavat väkimäärät ja tapahtuman luonne matkailukohteena ja -valtina ei poista esitysten merkitystä. Kansanmusiikki elää Kaustisen lavalla, ja tapahtuma antaa mahdollisuuden ja syyn ylläpitää vanhaa musiikkiperinnettä ja osaamista. Kyse voi olla perinteen hyödyntämisestä kaupallisiin tarkoituksiin, mutta samalla tapahtumat ovat perinteen elämää osana nykypäivän aitoa ja autenttista kulttuuriamme.

Elävän perinteen luomiseen ja ylläpitämiseen pyrkivät asetetaan monesti alkuperäisen perinteen esittämiseen pyrkivien organisaatioiden kanssa vastakkaiseen asemaan, mikä on kuitenkin, ainakin osittain, harhaa. Menneen säilyttäminen ja tutkiminen nähdään kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti tärkeänä työnä, jota täytyy tehdä jokaiselle ajalle sopivalla tavalla. Ymmärrettäväksi sovellettu perinne voi näin päästä lähelle museaalisen työn tavoitteita: ajallisen jatkumon hahmottaminen ja menneen kulttuurin arvostaminen auttaa meitä ymmärtämään omaa nykyisyyttämme ja siinä olemistamme. (Skyttä, 1974, 99–100; Vilkuna 2000, 10–11.)

Kestävään kulttuuriseen kehitykseen pyrkivän kotiseututyön keskeisenä lähtökohtana on yhä kulttuurisen muutoksen hyväksyminen ja huomioiminen sekä perinteiden suojele nykyisen kulttuurin asettamissa rajoissa (esim. Siivonen 2006; Virtanen 1999, 285). Muutos itsessään ei ole paha asia, jos sitä voidaan kontrolloida ja ohjata. Perinteen aktiivinen käyttö ja soveltaminen on yksi tapa vaikuttaa siihen suuntaan, mihin kansanperinteen ilmiöt kulkevat jatkuvassa muutoksessa. Jos todellinen tarkoitus on tukea kulttuuriperintöä yhteisöjen identiteetin ja itsetuntemuksen perustana, on men-

neen lisäksi huomioitava myös nykyisyys. Modernin identiteetin perustaksi ei voida ottaa ainoastaan kuollutta ja kadonnutta kulttuuria, tai pysäyttää ihmisten nykyinen elämä vanhojen kaavojen toistamiseksi. (Siivonen 2006 20–21.)

Perinne elää nykypäivän tavoissa, ja mennyttä voidaan vaalia juuri sopeuttamalla vanhat tavat uusiin tai antamalla kulttuuri-ilmiöille uusia sisältöjä. Perinne voi toimia kulttuurisen identiteetin sekä seudullisen imagon lähtökohtana (ks. Siivonen 2006, 20–21). Sitä voidaan hyödyntää monin tavoin, elvyttämällä muotoa, merkitystä tai perinteen yhteisöllistä funktiota.

Kun Kemijoen uiton lopettamista suunniteltiin, pitivät lopettamisen vastustajat työpaikkojen menettämisen lisäksi argumenttinaan sitä, että alueen kansanperinteeksi ja kulttuurihistoriaksi kiteytyneestä tukkilaiselämäntavasta tulisi pelkkiä muistoja. 1990-luvun suhtautumista tukkilaiskulttuuriin voidaankin kuvailla käsitteellä uudelleenorientoituminen (ruots. återorientering); menneisyyden perintöä hyödynnetään ryhmään kuulumisen kivijalkana. Hyödyntäminen voi olla kaupallista, mutta yhtä lailla se voi olla viihteellistä tai aatteellista. (Snellmann 1996, 245.)

Kulttuurin ilmiöiden käyttäminen uudessa merkityksessä muuttaa niiden alkuperäistä funktiota, mutta toisaalta säilyttää niiden keskeistä sisältöä. Seudulle keskeisen elinkeinon merkitys yhteisölle ei katoa, vaikka sen rooli ja muoto muuttuvat esimerkiksi elinkeinon loppuessa. Snellmannin kuvaama tukkilaisuuden uudelleenorientoituminen yksilöiden työpaikasta yhteisön identiteetin perustaksi kuvaa kulttuurin perinteisen aineksen uudelleen asemoitumista osana nykyistä kulttuurista kokonaisuutta.

Perinteen tuotteistaminen ja soveltaminen – joko kaupallisiin tai aatteellisiin tarkoituksiin – lähtee nimenomaan perinneilmiöstä itsestään. Perinneilmiö nähdään joko pohjana rahanarvoisen tuotteen kehittelylle, tai se määritellään muilla tavoin suojeltavan ja säilytettävän arvoiseksi uudessa, sovelletussa muodossa. (Perinteentutkimuksen terminologia 2001, 13.) Talonpoikainen kulttuuri liittyy yhä mielikuviin maaseudusta, mutta sen rooli on muuttunut ”aidoista” kansankulttuurin ajoista. Maaseutua markkinoidaan matkailijoille ja kuluttajille perinteikkään talonpoikaisuuden ja menneen ajan arvojen paikkana. Jotta maaseutu pystyy tarjoamaan vierailijoille

menneen ajan ihanteita, täytyy perinteitä suojella ja myös elvyttää. Talonpoikainen elämä tuotteistetaan nykypäivään sopivaksi tuotteeksi.

Soveltaminen ja elvyttäminen tuottavat kuitenkin monenlaisia ongelmia. Monesti perinteen muokkaaminen sen keskeisiä arvoja säilyttävällä tavalla jää rahallista arvoa hakevan muokkauksen ja hyötykäytön jalkoihin. Perinnetuotteiden suunnittelussa olisi panostettava laatuun, jotta uudet perinnetuotteet voivat säilyttää menneen ilmiöiden arvoa ja merkitystä (Isotalo 1999, 71). Näin matkakohde voi tarjota viihteen lisäksi myös tietoa ja oppimista.

6. Mennyt turistikohteena

Perinteiden säilyttämisen motivaationa on halu suojella ja ylläpitää ymmärrystä kulttuurista sen eri aikakerroksista rakentuvana kokonaisuutena. Menneestä halutaan säilyttää ja tuoda osaksi nykypäivää sellaisia arvoja ja ilmiöitä, jotka modernin katsotaan tuhoavan (Anttonen 2005, 43). Edellisessä luvussa tarkastelin kotiseututyötä ja museaalista suojelutyötä esimerkkinä toiminnasta, jossa motiivina ovat kulttuuriperinnön säilyttämiseen ja identiteettiin liittyvät arvot. Sovellusprosessin lähtökohtana on siis menneisyyden ilmiöiden analysoiminen ja perinteen keskeisen sisällön erottaminen uusien, nykypäivään soveltuvien perinnetuotteiden ja -tapahtumien pohjaksi.

Toisenlaisena lähtökohtana perinteen soveltamiselle voi toimia raha. Kaupallistunut kulttuuri pyrkii muuttamaan minkä tahansa ilmiön taloudellisesti tuottavaksi. Mennyt tai kadonnut kulttuuri voidaan nähdä raaka-aineena myytäväksi tarkoitetuille perinnetuotteille ja perustana kulttuuriselle imagolle. Menneisyys on lisäarvoa, josta ollaan valmiita maksamaan. (Dorson 1978, 39; Siivonen 2006, 20–21.) Turisteille suunnattuja perinnetuotteita ja -esityksiä arvioitaessa on huomioitava niiden olemus turismiteollisuuden tuotteina. Aitous on kadonnut, joten turisteille tarjotaan lähtökohteisesti epäautenttisuutta: folkloristisia perinnetuotteita, turismia varten räätälöityjä performansseja sekä mielenkiintoisiksi määriteltyjä ilmiöitä esitteleviä festivaaleja ja kulttuurikeskuksia. Tämä uusi, suorasti kaupallinen perinteen käyttömuoto on folklorismia, tai fake-lorea. (Selberg 2002, 12.)

Turismin tarpeisiin tuotteistettu mennyt on matkakohde, turismin ja viihdeteollisuuden kenttä, jossa kulttuurin ilmiöitä sovelletaan myytäväksi ja ostettavaksi. Paikallisuus ja perinne ovat kulttuurista pääomaa, josta perinnesovelluksen tekijät muokkaavat elämyksiä ja matkamuuistoja. Matkailubisneksen perinnesovelluksia tutkittaessa on kysyttävä: kuka soveltaa, mitä ja kenelle? Mitkä ovat perinnesovellusten tekijöiden motiivit? Kuinka omaa kulttuuria käytetään matkailullisiin tarkoituksiin? Entä mitä turistit haluavat nähdä ja kokea? Matkailuteollisuuden perinnetuotteet syntyvät kentän eri toimijoiden toiveiden ja tarpeiden vuorovaikutuksesta. Kaupallisuuden ja tuloksellisuuden hyväksyminen on toiminnan ehto ja mahdollistaja sekä monesti myös sen tärkein lähtökohta.

Maaseutumatkailu on yksi keino ylläpitää maaseudun elinvoimaisuutta. Se tarjoaa mahdollisuuden suojella perinteitä taloudellisesti kannattavalla tavalla. Perinnematkohteiden rakentaminen ei ole pelkkää perinteiden suojelua, vaan myös työtä ja toimeentuloa. (Kahila 2001, 146.) Jotta talousajattelun ja perinteiden suojelun tavoitteet voidaan yhdistää kestäväällä tavalla, on lähtökohdaksi otettava oikea, paikallisten ihmisten elämä ja tuntema kulttuuri. Kulttuuristen imagojen ja niitä edustavien tuotteiden rakentamisessa on käytettävä esitettävään kulttuuriin aidosti kuuluvia, todellisia ilmiöitä ja perinteitä. (Siivonen 2006, 21.) Jos näin ei toimita, voi lopputuloksena olla ihmisille vieras, todellisesta historiasta irti oleva keksitty ”perinne”, joka kertoo ainoastaan tuotteistamisen tavoista ja bisneksestä.

Kulttuurialan toimijat joutuvat toki sopeutumaan markkinatalouden vaatimuksiin, vaikka itse toimisivatkin voittoa tavoittelemattomalta pohjalta. Taloudelliset kysymykset määrittävät myös museoiden toimintaa. Museot ovat matkailukohteita, jotka käyttävät muiden turisteille suunnattujen palvelujen markkinointi- ja mainontakeinoja. Turistille on perusteltava, miksi hän haluaisi viettää yhden lomapäivänsä museossa, kun tarjolla on niin monenlaista muutakin nähtävää. Museosta on tehtävä kilpailukykyinen kohde muiden mahdollisten käyntikohteiden rinnalle. Tällöin museot rinnastuvat muihin vapaa-ajan viihdettä tarjoaviin paikkoihin. Tämä myös tekee museoiden tukemisesta ja kehittämisestä perusteltua niidenkin silmissä, jotka eivät muuten kulttuuripalveluista juuri perusta. (Rooijackers 2001, 171.)

Keskeinen kysymys on tekijyyden ja toimijuuden määrittely, tuottajien ja kuluttajien vuorovaikutus. Perinnesovellukset itsessään ovat riippuvaisia ihanteista ja oletuksista, sellaista mennyttä esitetään, minkä uskotaan kiinnostavan ihmisiä mahdollisimman laajasti. (Selänniemi 1994, 30.) Erona museaaliseen säilytystyöhön esiin nousee matkailun tarpeisiin tehtyjen sovellusten pyrkimys tuottaa ennen kaikkea elämyksiä ja kokemuksia, rahan arvoisia tuotteita. Tiedonvälittäminen on toissijaista, eikä dokumentaarisuudella sinällään ole paljoa arvoa. Kärjistetyimmillään mennyt on vain lisäarvo, ”wanhan ajan” henkeä, jolla myydään mitä tahansa matkailu-tuotetta ja keksittyä perinnettä.

6.1. Tekijät ja kokijat perinnebisneksen kentällä

Markkinoille suunnatun perinnetuotteen muotoon vaikuttaa kaksi tahoja: sen esittäjä ja yleisö, toisin sanoen tuottaja ja kuluttaja. Turistien toiveet matkakohteen luonteesta ohjaavat tapahtumien tuottajien toimintaa. On myös huomioitava alan yleiset pelisäännöt. Paikallista, historiallista matkailukohdetta rakennettaessa on huomioitava sekä kohteen oma luonne että sen suhde muihin, kilpaileviin kohteisiin. (Kahila 2001, 154.) Matkailullisten perinnesovellusten yhteydessä voidaan puhua perinneteollisuudesta, joka valmistaa turisteille räätälöityjä palveluja historiaa ja kulttuuriperintöä hyödyntäen. Lähtökohtana soveltamiselle ja tuotteistamiselle on asiakkaan palveleminen hänen tarpeensa ja odotuksensa huomioiden. (Urry 1990, 104; Rooijackers 2001, 171.) Toisaalta kyse on paikallisesta (tai kansallisesta) projektista, jossa omaa, erityistä kulttuuria esitellään Toisille. Vaikka paikallisuuden korostamisen näkökulma onkin prosessissa monesti vahvasti mukana, eivät turismiteollisuuden perinnetuotteet koskaan voi olla pelkästään paikallisia kulttuuriperinnön suojeluun liittyviä projekteja. Markkinataloudessa tuottaja on riippuvainen ostajasta, vierailijamäärää isäntää.

Perinnesovelluksia ohjaavat matkailumarkkinoiden säännöt sekä yhteisesti sovitut arvot: sitä tarjotaan mille on kysyntää. Kun arvioidaan, mikä menneisyyden ilmiö on arvokas, katsomisen arvoinen tai jopa pyhä, liikutaan kulttuurisidonnaisen sopimusevaraisuuden alueella (Selänniemi 1994; 12, 130). Turistien ennakko-oletukset matkakohteestaan ovat voimakkaita ja ohjaavat katsomisen ja näkemisen kokemusta. Sitä kautta ne ohjaavat myös matkailukohteen tuottajaa. Turismi itsessään on ritualisoitunutta toimintaa, ja sitä ohjaavat tietynlaiset käyttäytymismallit. Esimerkiksi matkakohteen valintaan liittyy matkailualan sisäinen arvohierarkia hyvistä ja mielenkiintoisista kohteista. Tätä tietoa välittävät mainokset sekä erilaiset matkailuoppaat ja -esitteet. (Urry 1990; 66, 129.)

Turismia ja turisteja tutkinut John Urry toteaa turistien hakevan katseensa (engl. tourist gaze) kohteeksi ”unelmia”. Halu tutustua paikalliseen kulttuuriin muuttuu tarpeeksi saada kohdekulttuurista kiteytetty, ymmärrettävä kuva, joka sisältää paikallisuuden ”tyypillisiä” piirteitä. Kulttuurista etsitään tiettyä ”henkeä”, jota kohteen katsotaan edustavan. Nämä unelmat ja mielikuvat ovat elokuvien, television ja muiden

medioiden välittämän kuvan kautta syntyneitä oletuksia matkakohteen luonteesta. Turistit ovat kuin semiootikkoja, jotka etsivät tyypillisiä esimerkkejä matkakohteensa kulttuurista.

Yksittäiset ilmiöt eivät sinällään ole kiinnostavia, vaan ne saavat arvonsa ja merkityksensä kuulumisesta laajempaan kontekstiin. Turistit hakevat ”romanttista Pariisia”, teollisuuspaikkakunnan työntäyteistä menneisyyttä ja maaseutuun liittyvää ahkeruuden ja yksinkertaisen elämän ihannetta. (Urry 1990, 2-3.) Turisti hakee elämyksiä, arjestaan poikkeavaa todellisuutta mielellään vieraan kulttuurin parista. Richard Prentice (2001) on määritellyt kokemuksellisen matkailun (engl. experimental tourism) kulttuurimatkailun yhdeksi alalajiksi. Kokemuksellisia matkakohteita ovat esimerkiksi elämyksellisyyttä tarjoavat museot. (Ks. Aarnipuu 2008, 129–130.)

Turismin tunnusmerkkejä on matkailun rajattu ajallisuus. Matkakohteessa käydään lyhyesti, ja tässä ajassa halutaan nähdä ja kokea mahdollisimman paljon. Eksotiikkaa on siis oltava, mutta sopivassa määrin annosteltuna. Matkan menneisyyteen onnistumisen ehtona on, että kävijät ymmärtävät järjestäjiensä käyttämää kulttuurista kieltä. (Salmi-Niklander 1989, 172.) Tutustuminen kulttuuriin tehdään turisteille, lyhyesti paikalla vieraileville ulkopuolisille helpoksi: erilaiset perinnejuhlat, näyttelyt ja tapahtumat tarjoavat ulkopuoliselle vierailijalle tiivistetysti paikallisen kulttuurin mielenkiintoisia ilmiöitä. (Kirschenblatt-Gimblett 1998, 59; Urry 1990, 2-3.) Menneisyyttä avataan kertomusten ja historiasta rakennettujen tarinoiden avulla. Esinedokumenttien ja autenttisten tilojen ja paikkojen informaatioarvoa parantamalla katsojat saadaan tutustumaan ja eläytymään menneeseen. (Aarnipuu 2008, 109.)

Odotusten täyttäminen ja mielikuvien todeksi tekeminen on kuitenkin vaikeaa. Turistit hakevat matkakohteestaan aitouden ja paikallisuuden kokemusta. Tärkeää on myös irtiotto omasta arjesta. Matkalla ei haluta nähdä samoja asioita kuin kotona vaan jotain itselle uutta ja elämyksellistä. (Urry 1990, 3.) Perinteinen suomalainen talonpoikaiselämä muokkasi ihmisten elämänpiiriä tietynlaiseksi maisemaksi, tilaksi, jossa maaseudun hengen ajatellaan yhä elävän. Talonpoikaiskohteeseen tuleva turisti olettaa näkevänsä juuri tämänkaltaisen maaseudun, perinteisen kulttuurimaiseman. Aitouden nimissä on kuitenkin todettava, että nykyinen suomalainen maaseutu on paljon muutakin kuin hirsirakennuksia ja heinäseipäitä. Kulttuurimatkalla oleva turis-

ti ei kuitenkaan halua tutustua maaseudun aaltopeltihalleihin, marketteihin ja liikenneympyröihin kuten hän ei saaristossakaan halua nähdä paikallisten ihmisten nykyistä arkea (ks. 5. luku). Matkailua varten tulisi luoda moderni matkailullinen tila, josta moderni on karsittu mahdollisimman tarkkaan pois. (Isotalo 1999, 75.)

Kulttuurista poimitaan siis edustavia ja mielenkiintoisia näytteitä, joita esitellä vieraille. Kulttuuriperintöä luodaan rakentamalla vanhalle perustalle uutta, uusien vaatimusten mukaista (Åström 2006, 85). Folkloristisen perinne-esityksen kautta turisti ei välttämättä saa kuvaa kohdemaan aidosta menneestä vaan läpileikkauksen siitä, mitä paikalliset (kulttuurituottajat) haluavat omasta menneestään esitellä. Tämä ei välttämättä ole turistille mikään ongelma. Vieraaseen tutustuminen ja kokemuksen saaminen voi olla tärkeämpää kuin aidon ja alkuperäisen tavoittaminen. (Urry 1990, 11.) Turisti pakenee omaa, todellista elämäänsä ihanteelliseen menneisyyteen, ja tuottajat saavat vapaasti esittää omasta historiastaan sellaista kuvaa jota haluavat. Romanttinen mennyt miellyttää molempia toimijoita. (Lowenthal 1995, 49.) Sovellettu paikallisperinne toimii kaksisuuntaisesti: se rakentaa ja vahvistaa paikallisten omaa identiteettiä kiteyttämällä kulttuurin erityispiirteitä, mutta sovelletun ja yksinkertaistetun luonteensa vuoksi se avaa myös ulkopuolisille mahdollisuuden ymmärtää ja osallistua.

Turistit ovat itse tietoisia matkailukohteiden rakennetusta ja sovelletusta muodosta. Kulttuuri- ja perinnematkakohteet ovat itsessään matkailubisneksen ja turismin kehittymisen tulosta, joten ne esittelevät sovellettua ja rakennettua kuvaa kulttuurista. Aito muinaisjäänne tai reliikki muuttuu matkailulliseksi nähtävyydeksi sillä hetkellä, kun ensimmäinen turisti näkee sen. (MacCannel ks. Anttonen 2005, 45, 49.) Todellisuus ja aitous pakenee vielä kauemmaksi, kun ajatellaan tuotteistettua perinnettä, jonka soveltaminen on tehty tietoisena siirtymänä aidosta uuteen, nykyaikaiseen versioon. Turistit tietävät, että autenttisuus on kuollut, joten he hakevat matkakohteensa kulttuuritarjonnasta ensisijaisesti epäautenttisuutta. (Kupiainen & Sihvo 1994, 302.) Turistit odottavat perinne-matkakohteeltaan hyvin eri asioita kuin vaikkapa mennyttä aikaa tutkiva historioitsija tai kulttuurien tutkija. Folklorismi on osa nykyajan osallistuvaa ja kaupallista elämäntyyliä, ja sitä siltä myös odotetaan.

6.2. Matkakohde: sovellettu mennyt

Turisteja miellyttämään suunnatut perinnesovellukset hakevat menneisyydestä sitä, mitä muilla ei ole tarjolla. Perinnematkailijoille esitellään paikallisia juhlia, tyyppillisiä (perinne)ruokia, vaatteita ja turismia varten henkiinherätettyjä rituaaleja. Paikallinen, erityinen luonne saa stereotyyppisen muodon, jota yksittäiset sovellukset ja perinneilmiöt vahvistavat. (Zimmerbauer 2001, 114.) Asioiden nimeäminen ja ”merkitseminen” tärkeäksi ja ainutlaatuiseksi on matkailukohteiden synnyttämisen perusta. Kyseisen ilmiön, kuten rakennuksen, esineen, muistokiven tai minkä tahansa historiasta tähän päivään säilyneen kohteen, arvo matkailukohteena on kiinni sen tunnettavuudesta. Kohteen nimeäminen historiallisesti merkittäväksi tekee siitä katsomisen ja kokemisen arvoisen, ja esittely matkaoppaassa johdattaa turistit paikalle. (Lowenthal 1995, 27; Urry 1990, 10.)

Historiallinen monumentti kertoo menneisyydestä, mutta tapa, jolla mennyt esitetään, kertoo nimenomaan ajasta, jolloin menneen tulkinta on tehty (Aarnipuu 2008, 129). Turisteille räätälöidyn perinnekohteen voi nähdä esittelevän enemmänkin nykyisyyttä kuin mennyttä. Mennyt on mielenkiinnon kohde, arvo sinällään, ja sitä esitetään nykypäivän käsittein ja metodein. Nykyihmisen näkökulma sekä esityksen katsojan tarpeet ja toiveet muokkaavat sekä kokemusta että esiteltävän ilmiön luonetta jo lähtökohtaisesti. (Zimmerbauer 2001, 114.) Tapahtuman tekijät omaavat tietyn kuvan menneisyydestään, ja heillä on kuva siitä, mitä he haluavat näyttää ja kertoa. Turisti tulee paikalle omien tarpeidensa ja toiveidensa kanssa, jotka kumpuavat hänen omasta kulttuuristaan. Turisti haluaa tutustua eksoottiseen ja vieraaseen taval-la, joka sopii hänen omaan maailmankuvaansa. (Kirschenblatt-Gimblett 1998, 59.) Ulkomaanmatkailussa koko kohdemaan kulttuuri on vieras, mutta eksoottisuutta ei aina tarvitse hakea maantieteellisesti kaukaa. Joskus ajallinen siirtymä riittää. Kotimaanmatkailussa paikalliskulttuurien erot sekä astuminen menneeseen luovat tarvittavaa eksotiikkaa.

Maaseutukulttuuri oli ennen osa tavallista elämää; sillä ei ollut nykyisenkaltaista arvoa ja nostetta. Matkailun merkityksen kasvaessa siitä on muodostunut erityinen kulutuksen kohde. Kaupunkilaisille maaseutu on jokapäiväisestä

elämästä erillinen, alueellisesti, ajallisesti ja kuvaannollisesti etäinen ”jokin toinen paikka. (Kahila 2001, 146.)

Suomalainen mennyt voi eksoottisuudessaan vetää vertoja ulkomaisille kohteille. Kun esitettävä aika on tarpeeksi kaukana, ei ihmisellä enää ole siihen henkilökohtaista kosketusta. Silloin siirrymme katsomaan myös omaa kulttuuriamme ulkopuolisen silmin. (Mathisen 1993, 36.) Ajan kuluessa kulttuurin lukutaito voi kadota ja ymmärrys siitä katketa, ja silloin omakin mennyt näyttäytyy vieraana. Perinne täytyy siis muuntaa muotoon, jossa se aukenee nykypäivän katsojalle. Yksittäiset menneen ilmiöt yhdistetään kokonaisuudeksi kerronnallisuuden kautta, menneisyys esitetään historiallisessa ajassa eteenpäin kulkevana tarinana johon objektit ja dokumentit liittyvät. Menneistä ajoista kertovat tilat heräävät henkiin niihin liittyvien tarinoiden ja narratiivien kautta. Kerronnan kautta rakennetaan menneestä tulkinta, jonka konkreettisina todisteina historialliset paikat, tilat ja esineet toimivat. (Ks. Aarnipuu 2008, 35.)

Tärkeää on myös että katsoja saa haluamansa. Kyse ei ole vain tiedon välittämisestä vaan tuotteen myymisestä ja matkailualan palvelujen tarjoamisesta. Kaivattu eksootiikka on vierasta mutta turvallisella tavalla tuttua. Matkailulliset sovellukset pitävät huolen siitä, ettei vierautta ole liikaa vaan turistilla on aina mahdollisuus saada ote paikallisesta perinteestä. Tämänkaltainen soveltaminen vie perinnettä helposti näyttämötaiteen suuntaan, suunnitelluksi ja käsikirjoitetuksi esitykseksi. Turisteille tarjottavat perinne-esitykset ovatkin monesti ammattimaisten folklore-ryhmien esittämiä ja valmistamia. Perinteen välittäminen muuttuu prosessissa enemmän teatteriksi, joka hakee teemansa menneisyydestä. Toiminnan ainoa tarkoitus ei enää ole esittää mennyttä, vaan tärkeä painopiste on esityksen muodossa. Sen täytyy olla sellainen, jonka turisti kykenee vastaanottamaan. Raja perinteen esittämisen ja viihdyttämiseen tähtäävän shown välillä hämärtyy. (Kirschenblatt-Gimblett 1998, 64.)

Tällaisia ammattimaisesti perinne-esityksiä tuottavia toimijoita ovat esimerkiksi Dunja Rihtman-Augustinin kuvailemat ”New Folk”-idealla toimivat tekijät, jotka rakentavat esityksensä yleisön tarpeet huomioiden. Ne vetoavat nostalgisiin tunteisiin, ja niihin on siksi helppo samastua, vaikka kyse ei alkuperäisestä perinteestä tai sen suorasta kopioinnista olekaan. Tällöin perinteen roolina ei enää olekaan aitouden

edustaminen, vaan perinne on mukana eksoottisena lisänä. Kulttuuri-ilmiön aiempi muoto tai sisältö ei ole sovelluksen kannalta tärkeää, merkittävää on se, että uusi tuote henkii perinteikkyyttä ja saa siten menneestä lisäarvoa. ”Sense of traditional” vetoaa yleisön nostalgiseen kaipaukseen jostain olleesta ja menneestä. (Rihtman-Augustin 1978, 168.)

Teatraalisuus ja draamallisuus korostavat tapahtuman elämyksellisyyttä. Yleisö kaipaa kokemuksia ja elämyksiä (Lehtonen 2001, 99). Kun menneen dokumentit eivät riitä, tarjotaan esityksiä ja draamaa. Pelkän katsomisen sijaan museokohteissa vierailijoille tarjotaan mahdollisuuksia kokeilla ja eläytyä esiteltyyn aikaan esimerkiksi pukeutumalla aikakauden vaatteisiin, tehden töitä perinteisin menetelmin ja välinein sekä tarjoamalla heille perinteisiä ruokia. (Lowenthal 1995, 298.) Todellisuuden dramatisointia, osallistumista ja elämyksellisyyttä edustavat parhaimmillaan erilaiset festivaalit ja paikallisjuhlat, jotka tarjoavat kokemuksia kaikille aisteille. Osallistuminen lisää ymmärrystä kulttuurin luonteesta eläytymisen kautta. (Kirschenblatt-Gimblett 1998, 59; Selberg 2002, 23–24.)

Historialliset paikat ja kohteet muuntuvat moderneiksi kulttuurikeskuksiksi, mennyt herätetään henkiin. Esimerkiksi entiset teollisuuspaikkakunnat voivat kehittyä teollisuuden historiaa esitteleviksi keskuksiksi, joissa entiset tuotantolaitokset muuttuvat museoiksi ja kulttuuritaloiksi. Talonpoikainen elämä esitellään paikallisessa talomuseossa, jossa kohteen suojelua ja museotoimintaa vahvistetaan esityksillä, aikakauden vaatteisiin puetun henkilökunnan avulla, sekä tapahtumapäivillä, joissa turistit saavat osallistua entisajan töihin. (Urry 1990, 104–107.) Kun kyseessä on menneen representointi matkailun nimissä, ei päämääränä edes ole museaalinen pyrkimys esittää katsojalle autenttisia todistuskappaleita menneestä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö folkloristiset perinnesovellukset ja performanssit voisi lisätä katsojan ymmärrystä menneestä. Ymmärrys ei tässä tapauksessa tule aitouden vaan elämyksen kautta. Vaikka niin paikka, tapahtumat ja esineistö olisivat uutta ja turismia varten tuotettua, on katsojan kokemus aito. Turisteja tyydyttävä kokemus edellyttää elävää ”perinnettä”, oikeasti vierailijan silmien edessä tapahtuvia rituaaleja ja toimintoja. (Urry 1990, 9.)

Matkailun tarpeisiin perinnesovelluksia tekevien haasteena onkin esittää mennyttä myyvässä muodossa, sortumatta silti ylimääräiseen kaunisteluun tai jopa historian vääristelyyn. Tällöin kokemuksen ohella välittyisi myös todenmukaista tietoa. Mennyttä kuitenkin kaunistellaan. Siihen johtavat sekä kuluttajien että tuottajien omat mennyttä koskevat toiveet ja ihanteet. Kadonnut mennyt herättää nostalgisia tunteita molemmin puolin. Mennyt nähdään miellyttävänä ja kauniina, perinteiseen elämään ei haluta liittää todellisen elämän ongelmia tai vastakkainasetteluja. Näytteille asetettu mennyt on usein kaunis, valikoitu luomus. (Bendix 2000, 41.) Nostalgia vaikuttaa siis myös tuotteistamisen taustalla. Syy on sama kuin kulttuuriperinnön suojelijoilla, ihmiset kaipaavat kaunista ja ihanteellisena nähtyä mennyttä. Kaupalliseksi käännetyn kaipausta on syy raottaa lompakkoa.

Surumielinen nostalgia johtaa menneen yksipuoliseen tarkasteluun: menneestä suljetaan pois kaikki epämukava. Joskus perinnesovelluksen tekijää voi vaivata tarkoituksellinen ”muistinmenetys”. Turistien oletetaan haluavan positiivisia kokemuksia, joten todellisuutta muokataan nostalgisten ihanteiden pohjalta. Matkailualalla kulttuurinen muistinmenetys tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että menneisyydestä valitaan elvytettäväksi myönteisenä pidettyjä piirteitä ja kielteiset jätetään huomiotta. (Korhokangas 1999, 172; Petrisalo 2001, 127.) Kaikille sopivaksi sovellettu perinne on helposti markkinoitavissa, tosin oletetun aitouden kustannuksella. Vaikka perinteen elvyttämistä perusteltaisiin säilyttämällä ja suojelulla, voi vaikutus olla päinvastainen. Kun historiaa tulkitaan ”mutkat suoriksi” -mentaliteetilla, päädytään edistämään kulttuurisen ymmärtämisen katkeamista säilyttämisen sijaan. Mahdollisimman yksinkertaisten narratiivien rakennusprosessissa katoaa helposti paljon arvokasta ja kokonaisuuden kannalta myös olennaisen tärkeää tietoa. (Bendix 1997, 191–193.)

6.3. Perinteen elvyttämisen harhapoluilla

Kun paikallisesta kulttuurista lähdetään rakentamaan myyvää ”pakettia”, ei pelkkä historiallisten dokumenttien esiintuominen riitä. Traditioita etsitään ja haetaan, niitä ”löydetään” turismin tarpeisiin ja markkinoitavaksi. Monesti etsimisen prosessi on myös tuotteistamisen prosessi jonka lopputuote on koottu pienistä perinteen pirstaleista. (Anttonen 2005, 112.) Perinnematkailukohteet esittelevät menneisyydestä niitä

puolia, joita pidetään mielenkiintoisina ja säilyttämisen arvoisina. Historiallisia ilmiöitä arvotetaan ja niistä valikoidaan esiteltäviksi sopivia. Mennyttä ja perinteistä tuotteistetaan sopivaan muotoon. Tuottaminen on innovatiivista soveltamista, jossa käytetään hyväksi perinteitä sekä historiallisten aikakausien erityispiirteitä (Anttonen 2005, 106). Ongelmia tuo tuotteistamisen perustuminen taloudellisen hyödyn tavoitteluun, ei kulttuuristen jatkumoiden ylläpitämiseen tai perinneilmiöiden suojeluun.

Kulttuurikohteita tuottavat tahot voidaan nähdä toimijoina, jotka luovat ja jatkuvasti tuottavat käsityksiä siitä, mikä on ”hyvää” ja säilyttämisen arvoista menneisyyttä (Rooijackers 2001, 174). Jokainen aika määrittelee ne arvot, joita se haluaa ylläpitää menneisyydestään. Turisteille suunnatut perinnekohteet ja tapahtumat toimivat kulttuurin näyteikkunoina ulkopuoliselle katsojalle. Jo kuollut perinne on tuotteistamisen kannalta turvallista, mennyt ei palaa vaatimaan oikeuksiaan tai korjaamaan nykypäivän tulkintoja. Perinteellä on oletettu ”oikea” muotonsa, johon on helppo viitata luottaen katsojan ennakkotietoihin ja käsityksiin kyseisestä ilmiöstä. Tuotteen tekijän ei tarvitse miettiä uusia näkökulmia tai kyseenalaistaa ennakkokäsitysten todenmukaisuutta. (Lowenthal 1995, 49; Urry 1990, 110.)

Monesti näytteille tuotu kuva on siloteltu ja pyrkii häivyttämään kaiken negatiivisen ja ristiriitaisen. Kun pyrkimyksenä on miellyttää ja houkutella mahdollisimman laajoja ihmisryhmiä, on perinteestä muokattava kaikille sopivaa. Historiasta nostetaan esiin asioita, jotka eivät herätä suuria tunteita esimerkiksi poliittisuutensa tai ristiriitaisen historian tulkintojen vuoksi. (Bendix 2000, 51.) Turismin piirissä kaikkien raha on samanarvoista, eikä kenenkään haluta kääntyvän pois asenteiden tai mielipiteiden vuoksi. Kun perinteestä muokataan matkailullisia vetonauloja, muuttuu kulttuuriperintömme nähtävyyksiksi ja turisteja houkutteleviksi matkakohteiksi. Historiallinen mennyt ei sellaisenaan monestikaan kelpaa. Monesti perinteisiä ilmiöitä muokataan niin pitkälle, että suhde todelliseen menneeseen katoaa kokonaan. Matkailubisneksen sisällä kasvaa myös tarve luoda perinteitä vaikka tyhjältä, jos tarpeeksi kiinnostavia ilmiöitä ei muuten ole tarjota. (Kahila 2001, 150.) Sovellettua perinnettä syytetään monesti pilatuksi perinteeksi, eikä aivan syyttä suotta.

Pitäisikö pohjalaistalon olla ensi sijassa museaalinen, aito perinnekohde vai annetaanko markan pyöriä? (Kahila 2001, 145.)

Monesti pyrkimyksenä on palvella molempia tarpeita. Pienen perinnekohteen toimintaa on vaikeaa rahoittaa pelkästään museokävijöiden lipputuloilla, toiminta on riippuvaista tuottavuudesta. Pelkkä museotoiminta harvoin riittää takamaan kohteen elinvoimaisuuden tai antaa mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseksi. Paikallismuseoiden ongelmana on monesti niiden samankaltaisuus keskenään, tietyn paikkakunnan erikoisuus ei suuressa mittakaavassa eroa riittävästi muista. Talonpoikaista elämää esittelevien museoiden suuri lukumäärä hukuttaa alleen yksittäisen kohteen tarjoaman ”erityisyyden”. (Kahila 2001, 154; Korhonen 1989, 117.)

Kotiseutumuseoiden tavallinen tarjonta ei aina vastaa vierailijoiden toiveita elämyksellisyydestä ja tapahtumarikkaudesta. Museotoimintaa voidaan kehittää erilaisten tapahtumien avulla, mutta monesti kohteeseen luodaan kokonaan uutta toimintaa. Tyypillisiä ovat maatilamatkailulliset kohteet sekä museon käyttö juhla- ja kokoustiloina. Vetovoimaisuutta lisätään myös erilaisilla tapahtumilla. (Kahila 2001, 150.) Kun kartoitetaan, mitä maksavat asiakkaat haluavat, ja nämä toiveet asetetaan soveluksen ensisijaiseksi perustaksi, rakennetaan perinnetoimintaa markkinoiden näkökulmasta käsin.

Paikallisesta kulttuuriperinnöstä voidaan antaa täysin väärä kuva, jos vain rakennetaan jotakin myyvän oloista, välittämättä alueen oikeiden ihmisten oikeasta elämästä (Petrisalo; Kahila 2001, 156). Joskus alkuperäistä historiaa vääristellään tietoisesti. Jos tuottaja ajattelee vain sitä, mitä matkailija haluaa, ei aitoudesta välttämättä piitata lainkaan. Katriina Petrisalon väitöskirjassaan (2001) kriittisesti tarkastelema perinneturistatkohteen, Korpiselkä-talo, toimii hyvänä esimerkkinä matkailullisesta perinnesovelluksesta, jossa kohteen esittelemä kulttuuri on irrotettu alkuperäisestä kulttuurisesta kehityskaaresta. Matkailullisiin tarkoituksiin rakennetun kohteen lähtöideana oli elvyttää ja esitellä paikkakunnan omaleimaista ortodoksista perinnettä. Lopullinen toteutus kuitenkin nostaa esiin ristiriitoja, joita tekijöiden ja paikallisväestön välille voi syntyä: kysymyksen siitä, kenen perinnettä elvytetään?

Petrisalon esittelemä matkailukohteen on suunnattu turisteille, joille tarjotaan mahdollisuutta tutustua pienen kylän perinteitä ylläpitävään elämään. Sitä kautta paikalliset ihmiset ovat tärkeässä roolissa matkailukohteen imagon luonnissa: juuri heidän elämänsä on se, johon uuden perinne-kohteen ”autenttisuus” perustuu. Mutta paikallis-

väestö ei koe omaksensa tapoja ja perinteitä, joita matkailutalossa esitellään. Niiden toteuttajat ovat rakentaneet ”paikallisen elämän” omista lähtökohdistaan, joita markkina-ajattelu ja turismin tavoitteet ohjaavat. Talolla esitelty uskonto ei vastaa tavallisten paikallisten käsitystä ortodoksisuudestaan, ja henkiinherätetyt ”paikallisperinteet” ovat keksittyjä eivätkä siten perustu ihmisten todelliseen menneeseen tai nykyisyyteen. (2001, 91, 103.)

Lopputulos ei vastannut paikallisten käsitystä omasta kulttuuristaan. Matkakohde edusti pienen tuottajapiirin näkemyksiä ja visioita. Koko talo näyttäytyy ”nykykulttuurin perinnesovelluksena,” ja monet sen toiminnoista keksittynä perinteenä erona oikeasti tapahtuneeseen kehitykseen ja kulttuuriin. (Petrisalo 2001, 63–64.) Kohde toimii valaisevana esimerkkinä perinnesovelluksesta, jossa perinteellä ja menneisyydellä on vain nimellinen markkina-arvo. Turisteille välitettävä kuva ei kerro paljoakaan paikkakunnan historiasta tai asukkaiden todellisesta kulttuurista, vaikka matka voikin vierailijan näkökulmasta olla onnistunut. Paikallisella tasolla kohteen esittelemä kulttuuri aiheuttaa lähinnä hämmennystä. Koko perinteen elvytykseksi nimetty projekti kulki enemmän markkinoiden kuin suojelutyön nimissä.

Ihanne kai olisi, että perinnekohde tai -tapahtuma välittäisi menneestä esittelemänsä yhteisön piirissä jaettua ja hyväksyttyä tietoa innostavasti ja elämyksellisesti. Toiminnan perustana tulisi olla perinteen ja kulttuuriperinnön elvyttäminen ja sen keskeisen aineksen suojeleminen, kuten aiemmissa luvuissa olen todennut. Mutta tämä on ihanne vain museaalisesta näkökulmasta. Perinnesovellusten tuottajilla voi olla moninaisia intressejä, kuten rahan tekeminen, jotka ovat ristiriidassa suojelun ja säilytyksen ihanteiden kanssa. Näiden tarpeiden yhdistämisen ongelmaksi muodostuu soveltamisen tapa sekä uuden tuotteen suhde alkuperäiseen. (Kahila 2001, 150.)

”Perinne vs. bisnes” -kysymys nousee ongelmaksi siinä vaiheessa, kun esimerkiksi alkuperäisessä asussaan olevaa museotalon pihapiiriä ruvetaan entisöimään matkailuteollisuuden tarpeisiin. Kulttuurikohteita voidaan hyödyntää paikallishistorian nimissä, kotiseuturakkaudesta tai kun paikkakunnan matkailua halutaan piristää, mutta riskinä on alkuperäisen idean, eli paikallisen kulttuurin ja sen perinteiden hukkuminen uuden, tuotteistetun kulttuurin alle. (Esim. Isotalo 2001, 141; Kahila 2001, 150.) Esimerkiksi historiallisen rakennuksen muuttaminen turisti-kohteeksi edellyttää tilo-

jen ottamista entisestä poikkeavaan käyttöön sekä erilaisten tapahtumien ja palvelujen kehittämistä. Kuinka paljon perinnetalossa tai -kohteessa saa tehdä, ennen kuin toiminta tuomitaan perinteikkyyden pilaamiseksi ja ehkä markkinavoimien muokkaamaksi aidon irvikuvaksi? Entä kenen tulisi päättää soveltamisen ja säilyttämisen rajoista?

On muistettava, ettei kulttuuri itsessäänkään ole ”luonnonvarainen” ilmiö, joka muuntuisi ja muuttuisi ihmisistä riippumatta. Kulttuuri on ihmisten elämän konteksti ja muuttuu meidän toimintamme kautta. Folkloristinen tuotteistaminen on yksi muutoksen muoto, jota yleensä ohjataan hyvinkin tietoisesti joko aatteellisten tai kaupallisten perustelujen pohjalta (Laaksonen 1974, 163). Vastuu tuotteistamisen ja perinteen suhteesta on ensisijassa soveltajalla. Voisiko perinteen hyötykäyttöä ohjailta enemmän kulttuuriperintöä suojelemaan suuntaan? Tällöin esiin täytyy nostaa myös perinteiden uudelleenkäytön ja sovellusten tekemisen hyvätkin puolet.

6.4. ”Second life to dead sites and dying economics”

Kulttuurisen ja identiteettiin liittyvien perinneprojektien lisäksi taloudelliset tekijät ovat keskeisiä perinneteollisuudessa. Perinnetalot ovat museaalisen tallennus- ja suojelutyön lisäksi samalla myös investointeja tulevaisuuteen uusia elinkeinoja luovina paikkoina. (Bendix 2000, 51.) Matkailukohteina ja viihdeteollisuuden palveluntarjoajina ne houkuttelevat ihmisiä kiinnostumaan ei vain tietyn seudun tai alueen menneisyydestä vaan myös kyseisen paikan nykyisestä luonteesta houkuttelevana turistikohdeena. Siksi perinnetalot kiinnostavat myös päättäjiä ja taloudellisia toimijoita. Ne voivat toimia yksittäisten kohteiden, paikkakuntien tai jopa laajemman seudun elvyttäjinä. (Kirschenblatt-Gimblett 1998, 7.)

Historiallisen matkailun ja turismibisneksen kohdalla yksi keskeinen ilmiö on työn luonteen ja laadun yhteiskunnallinen muutos. John Urry on nostanut esimerkiksi entisen (raskaan teollisuuden) tehtaan, joka aikaisemmassa roolissaan oli paikkakuntansa keskeisin työnantaja ja määrittänyt myös sen luonteen teollisuuspaikkakuntana. Teollisuuden siirryttyä pois alueelta otettiin tehdas uuteen käyttöön: siihen remontoitiin tiloja kulttuurialan toimijoille sekä erilaiseen matkailukäyttöön. Tehdas tuottaa yhä,

vaikkakin teollisuudenala on eri kuin aiemmin. Kulttuuritehdas tuottaa tapahtumia: näyttelyitä ja esityksiä, joiden kautta turisteilla on mahdollisuus tutustua paikkakunnan historiaan sekä menneen ajan töihin. (Urry 1990, 107.) He saavat haluamansa kosketuksen työteliääseen menneisyyteen sekä ihannoituun yksinkertaiseen työläiselämään. Tehdas, myös nykyisessä käytössään, tuo yhä toimentulon paikallisille.

Tavallaan entisaikojen työtä esittelevä kohde edustaa juuri kulttuurisen jatkumon ja ajallisten kerrostumien rakentamaa kokonaisuutta. Mennyt on kiinteästi osa nykyisyyden elämää, työntekoa ja toimeentuloa. Tehdas, joka aikaisemmin määritteli ja ehkä jopa synnytti kyseisen yhteisön tarjoamalla työtä, on tänä päivänä sen matkailullinen ja kulttuurinen voimavara. Perinne tarjoaa sijoituksen molemmille osapuolille: turisti kerryttää kulttuurista pääomaa ja tietoa tutustumismatkoillaan menneeseen; paikallisille matkailukohteiden ylläpito tuo työtä sekä rakentaa seudullista identiteettiä kiinteästi menneisyyden pohjalle. Kulttuuriyhteisöt käyttävät hyväksi matkailuteollisuutta ja sen työllistäviä mahdollisuuksia sopeutuessaan muuttuviin yhteiskunnallisiin oloihin (Petrisalo 2001, 60).

Perinnematkailu ja historiasta ammentavat turistikohteet ovat laajasti paikalliseen elämään vaikuttavia ilmiöitä. Yhden kohteen ympärille voi kasvaa runsaasti erilaista toimintaa, joka tuo uutta elinvoimaisuutta seudulle ja sen asukkaille. Kohteiden aitoutta arvioitaessa on huomioitava perinteiden säilyttämisen näkökulma laajemmin. Kaikkia perinteisiin kohteisiin ja tapoihin liittyviä muutoksia ei tarvitse – eikä voi-kaan – laittaa turismin syyksi. Maaseutu on joutunut ja joutuu jatkuvasti vastaamaan teollistumisen ja kaupallistumisen haasteisiin, eikä mennyttä elämänmuotoa sellaisenaan voi säilöä. Kulttuuri on jatkuvassa muutoksessa myös ilman aktiivista soveltamista. (Esim. Dorson 1978, 33; Pieterse 1995, 54.)

Itse asiassa matkailuelinkeinot voidaan nähdä yhtenä mahdollisuutena säilyttää edes jotakin perinteisistä elämänmuodoista jatkuvan muutoksen keskellä. Tällöin turistibisneksenkin perinnesovellukset edesauttavat nimenomaan perinteen säilymistä, eivät sen katoamista, niin kuin monesti pelätään. (Dorson 1978, 33.) Turisteille suunnattuja esityksiä ja rituaaleja ei tarvitse pitää pelkästään negatiivisena tuotteistamisena ja riistona, koska usein turistien aiheuttama kysyntä auttaa pitämään vanhoja tapoja ja taitoja elossa (esim. Laaksonen 1974, 164; Zimmerbauer 2001, 125). Turismi

luo kysyntää, joka tekee kansanperinteestä taloudellisesti kannattavaa. Jotta paikallisia erikoisuuksia voidaan esitellä, on jonkun myös tiedettävä, mitä ne ovat. Turistien toiveisiin vastaaminen voi haastaa soveltajat tutustumaan paremmin omaan kulttuuriinsa.

Erityishuomiota voisi kiinnittää myös menneestä esitettyyn kuvaan ja siitä kertoviin narratiiveihin. Nostalgia, sekä halu korostaa oman kulttuurin hienoutta ja arvoa, johdavat pelkästään positiiviseen kerrontaan ja kaiken negatiivisen unohtamiseen. Kun mennyttä sovelletaan turisteja vieraita varten, lähdetään yleensä liikkeelle kulttuurisesta menestyksestä ja kauneudesta. Tämä ei kuitenkaan ole ainoa mahdollisuus. Menneen esittäminen ongelmien tai vaikeiden aikojen kautta ei palvelisi kulttuurisen kuvan kiillottamista tai välttämättä edes viihteellisyyttä, mutta se avaisi uusia näkökulmia ja tapoja ajatella, oppimisen mahdollisuuksia. (Vrt. Aarnipuu 2008, 188.)

On toki selvää, että vanhojen tapojen tuotteistaminen matkailun tarpeisiin tuo omia ongelmiaan. Monesti vanhoja tapoja on sovellettava reilulla kädellä, jotta niiden tuottaminen matkailubisnekselle riittävän nopeasti ja riittävällä volyymillä onnistuu. Tärkeintä on silloin tasapainottelu ”aidon” ja tuotteistetun välillä. Esimerkiksi perinteisten käsitöiden tekeminen alkuperäisellä tavalla voi olla liian hidasta. Massatuotantoon soveltuvaksi muokattu käsityö ei puolestaan kerro vanhasta käsityöperinteestä, ja mallitkin ovat voineet muuntua vieraaksi. (Petrisalo 2001, 98.) Kaiken ei tarvitse olla toteutettu juuri kuten sata vuotta sitten, mutta ilmiön keskeinen sisältö on oltava tunnistettavissa. Esimerkiksi paikkakunnan erikoisherkkuruuan tulee olla valmistettu oikeista raaka-aineista vaikka sen tekotapaa olisi nopeutettu modernin keittiötekniikan avulla (Isotalo 1999, 76). Kyse on kulttuurin keskeisen aineksen tunnistamisesta ja sen välittämisestä eteenpäin nykypäivän vaatimukset huomioiden (ks. 4. luku).

Perinteen uudet muodot ovat myös monien tapojen säilymisen ehto, joten kaiken soveltamisen ja tuotteistamisen vastustaminen on turhaa ja perusteetonta. Kun hieman tingitään autenttisuuden ihanteista, voidaan kysyä, eikö tärkeintä ole, että tieto leviää edes jotakin reittiä? Tiedonvälittyminen sinänsä on tärkeää, ja se on myös matkakohteiden keskeinen valtti. Ne tarjoavat tietoa ja elämyksiä jostakin vieraasta, johon ihmiset haluavat saada kosketuksen. Soveltamisen teatraalisuus on hyväksyttävää ja

jopa toivottavaa, jos se edesauttaa tiedon omaksumista ja ymmärtämistä. Elämys ja kokemus toteutuvat vain, jos turisti ymmärtää, mistä perinne-esityksessä tai kulttuurisessa ilmiössä on kyse. (Urry 1990, 112.) Matka menneeseen voi tuoda kävijälle halun tietää lisää myös omasta historiastaan ja siten luoda pohjaa kulttuurisen jatkuvuuden sekä kulttuuristen kokonaisuuksien ymmärtämiselle (Vilkuna 2007, 14–15).

Vahvasti paikalliselta pohjalta rakennetun tapahtuman haasteena on olla ymmärrettävä myös paikallisyhteisön ulkopuolisille. Vieras kulttuuri ei helposti aukea vieraalle, ellei sitä erikseen muokata helposti lähestyttäväksi ja ymmärrettäväksi. Perinne uudessa muodossaan on monesti hajanaisten tapojen ja merkitysten kiteymä, helposti omaksuttava ja ymmärrettävä valmiiksi mietitty kokonaisuus. (Kirschenblatt-Gimblett 1998, 59.) Kaikkea ei kuitenkaan tarvitse ”avata” täysin valmiiksi, vaan matkailijoiden kaipaamia elämyksiä tulee monesti juuri itseoivaltamisen ja löytämisen kautta. Erilaiset näkökulmat toimivat myös avaimina kulttuuristen erojen ymmärtämiseen. (Rooijackers 2001,174.) Historiallista kriittisyyttä korostava mutta silti kaupallisuuden asettamat vaatimukset huomioiva kontrollointi voisi ohjata sovellusprosesseja nykyistä kannattavampaan suuntaan. Rakennettaessa perinnekohdetta tulisi huomioida sekä historialliset tosiasiat että paikallisten ihmisten omakohtainen kokemus ja näkemys menneestä. (Rooijackers 2001, 178; Siivonen 2006, 20–21.)

7. Päivä kotiseutumuseossa

Paikallislehdessä näkemäni mainos houkutteli osallistumaan punkalaitumelaisille kesäjuhlille. Talomuseon pihassa olisi mahdollisuus kokea talonpoikainen elämänmeno, viikonlopuksi henkiinherätetty mennyt. Saavun paikalle lauantaina tapahtuman ollessa jo hyvää vauhtia käynnissä. Olen katsonut lehdestä ohjelman, ja tiedän mitä odottaa: työnäytöksiä, perinneruokia, maatalouskoneita ja erikoisuutena muutamaa päivää aiemmin sytytetty tervahautta. Liput myydään porttivajan edestä, kävelen pääsylippuni kanssa karjapihan puolelle. Piha on täynnä ihmisiä, ja monilla on yllään vanhahtavat vaatteet: naisilla on essu ja huivi päässään, pellavaisia puseroita. Miehillä on myös pellavavaatteet, jotkut ovat laittaneet ylleen kansallispuvun. Yleisö on kesäisesti ja modernisti pukeutunutta, sää suosii ja ihmiset istuvat pihapiiriin asetetuille pitkillä penkeillä. Kaikkien aikojen maatalousnäyttely alkakoon!
(Kenttäpäiväkirja.)

Innokkaana kotiseutumuseoiden kävijänä haluan ehdottomasti osallistua pitäjänjuhliin ja vieraila perinnepäivillä aina kesän kunniaksi. Tällä kertaa lomamatkani on kuitenkin hieman toisenlainen, ”perinnefriikkiyden” lisäksi lähdän matkaan myös perinteen soveltamisesta pro gradua tekevänä etnologian opiskelijana. Aiemmissa luvuissa esittelemäni soveltamisprosessien erottelut ja käsitteiden määrittelyt ovat mielessäni, kun kesäkuun viimeisenä päivänä 2007 saavun ”Kaikkien aikojen maatalousnäyttelyyn” Punkalaitumen Yli-Kirraan.

Vaikka olen Punkalaitumen kesäjuhlilla ensimmäistä kertaa, ovat samantyyppiset tapahtumat minulle tuttuja ja käsitykseni niiden sisällöstä vakiintunut ja stereotyyppi-soitunut. Olen tullut paikalle katsomaan, kuinka paikalliset perinteet ja mennyt aika elävät museon kesätapahtumassa. Odotan näkeväni elvytettyjä perinteitä, vanhojen taitojen osajia sekä museoympäristön tuomaa aidon ja alkuperäisen tunnelmaa. Odotuksiani ohjaavat käsitykseni kesäisistä paikallisjuhlista sekä roolini perinteen soveltamista ja elvyttämistä tutkivana etnologina. Turisti-tutkija katsoo tapahtumia kahdesta eri näkökulmasta. Turistille kokemus voi olla täysin tyydyttävä ja onnistunut, koska autenttisuuden vaatimus on toinen kuin tutkijalla.

Tutkija arvioi esitystä sovellettuna perinteenä, ja näkee sen siten epäaitona ja keino-
tekoisena. Turistit hakevat elämyksiä ja eksoottisia kokemuksia, autenttisuus tai epä-
autenttisuus ei ole keskeinen kriteeri esityksen hyvyyttä tai huonoutta arvioitaessa.
(Urry 1990, 11.) Toisaalta sovelletun perinteen tutkijalle turistiryvät ja uusperinneta-
pahtumat ovat juuri se kenttä, johon halutaan päästä: sovellettua perinnettä aidossa
ympäristössä. Jos turistina haen tapahtumasta ideaalikuva suomalaisesta menneestä,
tutkija-minäni toivoo löytävänsä aitoa soveltamista ja perinteenelvytystä. (Vrt. Lacy
& Douglass 2002, 6.) Vierailuni Yli-Kirraan antoi minulle mahdollisuuden elää hetki
tutkimassani maailmassa, henkiinherätetyssä menneessä.

Nähdäkseni tapahtuman, johon itse osallistun osana laajempaa, vastaavien juhlien ja
kesäpäivien kokonaisuutta, on minun myös perehdyttävä paikallismuseoiden toimin-
taan perinnepäivien pitopaikkoina ja elämyksellisen menneen tuottajina.

7.1. Museoitu paikallisuus

Kesätapahtumat ovat erottamaton osa suomalaista kesää. Lämmin vuodenaika avaa
maahamme valtakunnallisen Suomi-näyttämön, jonka perinteikkäitä esityksiä pääsee
ihastelemaan eri paikkakuntien kesätapahtumissa (Åström 2006, 86). Paikallisjuhlan
tapahtumapaikkana on luonnollisesti paikkakunnan kotiseutumuseo, perinnetalo tai
vastaava historiallista aitoutta edustava paikka, joka luo sopivat puitteet juhlan tapahtu-
mille. Kun kotiseutumuseo muuttuu kesäjuhlien tapahtumapaikaksi, muuttuu sen
arkinen merkitys ja rooli.

Tavallisesti museo edustaa museaalisia ihanteita, siellä säilytetään ja pidetään näyt-
teillä todistuskappaleita menneisyydestämme. Tapahtumapäivät herättävät museon
esittelemän menneen henkiin täyttämällä pihapiirin toiminnalla ja työnäytöksillä. Ta-
lonpoikainen elämä on nyt myös koettavissa ja kokeiltavissa, ei vain katseltavissa.
Paikalliset perinnetaapahtumat kertovat menneestä, mutta ne ovat myös osa paikka-
kunnan nykyisyyttä. Tapahtumissa korostetaan alueellisia erityispiirteitä ja vahviste-
taan sekä oman yhteisön identiteettiä että näytetään sitä edustavasti muille. (Rooijak-
kers 2001, 174.) Paikallismuseoissa yhdistyy kaksi eri menneen säilyttämisen tapaa,
ja niiden toiminnallinen yhteys kotiseututyöhön on alusta alkaen ollut hyvin läheinen
(Kostet 2000, 24). Toisaalta kyse on museoista, jotka noudattavat museaalisen työn

ihanteita, toisaalta paikallisperinnettä halutaan säilyttää osana ihmisten elämää ja arkea.

Ensimmäiset maaseutumuseot perustettiin kuitenkin jo 1800-luvulla kertomaan maaseudun elämästä kaupunkilaisille. Museoiden keskeisenä tarkoituksena oli välittää kuvaa yhtenäisestä kulttuurista ja saada myös kaupunkilaistuneet suomalaiset kokemaan maaseudun perintö omakseen. Monesti paikallismuseoiden perustana on vanha rakennus tai rakennusryhmä, joka on haluttu suojella ja siksi määrätty museokäyttöön. Aluksi pienten paikallismuseoiden esineistö asetettiin näytteille ajan hengen mukaan typologisen luokituksen mukaan. Ongelmaksi muodostui silloin esineiden irtoaminen niiden oikeasta kontekstista ja käyttötarkoituksesta. Näyttelyt esittelivät kauniita ja mielenkiintoisia esineitä, mutta näyttelykielen puutteista johtuen ne eivät antaneet todellista tai kokonaista kuvaa entisajan elämästä. (Korhonen 1989, 105–106, 115.)

Aidompaa ja oikeampaa kuvaa kulttuurista haluttiin välittää museoimalla kokonaisia rakennuksia sekä pihapiirejä. Tällöin esineistökin asettui paikoilleen osaksi kokonaisuutta, ja museo antoi yleisölle laajemman kuvan entispäivän arjesta ja sen eri osatekijöistä. Tukholmaan 1890-luvulla perustettu ulkomuseo Skansen edusti tätä uutta museoimisen tapaa. (Korhonen 1989, 114.) Suomen ensimmäinen ulkomuseo perustettiin Helsingin Seurasaareen Skansenin mallin mukaan. Perustaja Axel Olai Heikel halusi tuoda näytteille rakennuksia koko Suomen alueelta, kaikista maakunnista. Ensimmäinen rakennusryhmä, Niemelän torppa Keski-Suomesta Konginkankaalta siirrettiin museoon 1909. Seuraavien vuosien aikana museoon kerättiin koko Suomesta edustava joukko rakennusryhmiä, jotka yhdessä muodostavat ulkomuseon, Suomen pienoiskoossa. (Valonen 1973, 5-6.) Tämä pienoisuomi on nykypäivän vierailijalle varsin eksoottinen matkakohde.

Alun perin ulkomuseot rakennettiin siirtämällä rakennuksia uudelle, museoalueeksi valitulle paikalle. Myöhemmin ulkomuseoiden kehitys johti rakennusten ja pihapiirien museoimiseen niiden alkuperäisessä ympäristössä. (Vilkuna 2007, 27.) Aluksi suojeltiin ainoastaan niin sanottuja ”tärkeitä” rakennuksia. Monesti museolla oli näytteillä vain asuinrakennus, luhti, aitta ja tuulimylly. Tuulimyllyä pidettiin niin tärkeänä, myös esteettisenä tekijänä, että sellainen siirrettiin jopa eheän ja alkuperäi-

sen rakennusryhmän lisäksi museota täydentämään. Täydellinen, talusrakennuksetkin sisältävä pihapiiri nousi arvoonsa vasta sotien jälkeen, jolloin nopea yhteiskunnallinen murros sai museoihmiset huomaamaan, että nämä vähäpätöisinä pidetyt rakennukset muuttuivat myös katoavaksi kansanperinteeksi ja siten suojelun arvoisiksi. (Korhonen 1989, 115–116.)

7.2. Talonpoikaimuseo Yli-Kirra

Esimerkkinäni toimiva Yli-Kirran talomuseo Punkalaitumella on tyypillinen paikallismuseo, joka esittelee oman kunnan ja kylän kulttuurihistoriaa (ks. Kostet 2000, 24). Siinä missä Helsingin Seurasaari esittelee mennyttä elämää valtakunnallisella laajuudella, Yli-Kirra esittelee satakuntalaista ja erityisesti punkalaitumelaista talonpoikaiskulttuuria vahvasti paikallisessa hengessä. Museon toiminta perustuukin koti-seututyöhön ja -aatteeseen sekä pitkään jatkuneeseen perinnetietouden keräämiseen. (Anttila 1989, 405.)

Yli-Kirran taloryhmä on paikalleen museoitu kohde, johon on pyritty rakentamaan mahdollisimman tarkasti alkuperäistä tilaa esittelevä kokonaisuus. Kaikki rakennukset eivät ole alkuperäisiä, mutta paikalle tuodut talot ja piharakennukset on valittu ajallisesti ja tyyllisesti kokonaisuuteen sopiviksi. Kokonaan uudet rakennukset on rekonstruoitu vanhojen, jo kadonneiden pohjalta. Museon pihapiiri muodostaa kuitenkin eheän kokonaisuuden, ja sen voi määritellä edustavan ns. kylämuseota laajuutensa ja historiallisen edustavuutensa ansiosta. (Korhonen 1989, 119.) Talonpoikaimuseo on tuttu monille suomalaisille Mauri Kunnaksen ”Koiramäen talona”, jonka esikuvana talo on toiminut.

Jotta paikallismuseo pystyisi aidosti välittämään tietoa juuri kyseisen paikkakunnan historiasta, on museon esittelemän menneen perustuttava paikalliseen tutkimukseen. Talomuseoiden kohdalla on tärkeää perehtyä juuri kyseisen talon historiaan ja sen eri vaiheisiin. Ilman tällaista kohdekohtaista tietoa on riskinä, että museo esittelee yleistä ja stereotyyppistä kuvaa menneestä, ilman todellista sidettä paikallisuuteen tai museona toimivan rakennuksen historiaan. (Korhonen 1989, 117.)

Yli-Kirran talolla on pitkä paikallinen historia. Se sijaitsee Talalan kylässä, lähellä Punkalaitumen nykyistä keskustaa. Paikalla on ollut vakituista kylämuotoista asutusta jo 1200-luvulta lähtien. Seudun asutus edusti pitkään länsisuomalaista ryhmäkylätyyppiä. Taloja oli pienellä alueella paljon, jopa ahtaudeksi asti. 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa suoritettu isojako ja tilojen halkominen levitti asutusta laajemmalle alueelle. (Anttila 1989, 407.) Tuolloin syntyi myös Yli-Kirran tila, joka lohkottiin Kirran talosta. Yli-Kirrasta tuli itsenäinen talo 1700-luvun lopulla. Nykyiselle paikalleen se siirrettiin vuosien 1809 ja 1839 välisenä aikana, jolloin osa rakennuksista siirrettiin paikalle entiseltä tilalta ja osa rakennettiin suoraan uuteen pihaan. Pihapiiri talousrakennuksineen on ollut valmiiksi rakennettu 1800-luvun loppuun mennessä. 1900-luvulla talossa oli enää muutamia asukkaita ja se siirtyi kunnan haltuun, kun perillisiä ei enää ollut. (Hakala & Valonen 1991, 2–4.)

Satakunnassa yleisin rakennusmalli on ollut niin sanottu umpipiha, jossa kaikki rakennukset ovat vieretysten muodostaen suljetun pihan. Myös Yli-Kirran tila on umpihamuotoinen edustaen näin paikkakunnalle ja seudulle tyypillistä 1800-luvun talonpoikaistaloa. (Anttila 1989, 412.) Pihapiiri jakautuu kahteen aidalla toisistaan erotettuun osaan: miespihaan ja karjapihaan. Miespihan puolella ovat asuinrakennukset ja luhti, karjapihassa talli ja navetta. Kulku pihaan tai talon takaisille niityille ja metsään tapahtui karjapihan kautta. Maantien puolella oli porttivaja, metsään ja niityille kuljettiin porttia vastapäätä olevan veräjän kautta. Tie siis kulkee pihapiirin läpi, ja se oli mahdollista sulkea portilla. Tilaan kuuluu myös joukko pihapiirin ulkopuolella olevia rakennuksia. Paloturvallisuussyistä sauna, paja, liiteri, riihet ja aitat rakennettiin pihan ulkopuolelle syrjään asuin- ja eläintiloista. (Hakala & Valonen 1991, 4.)

Pihapiiri on nykyisellään entisöity ja rakennettu muistuttamaan mahdollisimman tarkasti alkuperäistä Yli-Kirran tilaa. Paikalle muualta tuodut talot edustavat kaikki alueen tyypillistä rakennuskulttuuria. Tila museoitiin ja avattiin yleisölle 1952. Yli-Kirran museo pyrkii näyttämään tilan sellaisena kuin se on ollut valmistuessaan 1800-luvun lopulla. Alkuperäisiä, nykyiselle paikalleen rakennettuja rakennuksia tilalla on neljä: asuinrakennus eli pirttirivi, salirivi eli pytinki sekä puuliiteri ja perunakuoppa. Perunakuopassa on ainoa Yli-Kirrasta löydetty rakennusajankohdasta kertova vuosiluku, 1839. (Hakala & Valonen 1991, 5–12.)

Alkuperäisten talojen lisäksi pihapiirissä on paikalle myöhemmin museota varten siirrettyjä sekä alkuperäisen mallin mukaan rekonstruoituja rakennuksia. Muualta, lähiseudun tiloilta ja kylistä tuotuja rakennuksia on entisen sivurakennuksen paikalle siirretty Kankaanpään torppa Koskioisilta. Museon kahvila toimii tässä rakennuksessa. Alueelle tuotuja rakennuksia ovat myös luhti, paja ja sysikoppi. Miespihan ulkopuolella sijaitsevat riihi, sauna, tuulimylly, niittylato sekä aitat ovat myöskin muualta siirrettyjä. Kokonaan uusia mutta vanhan mallin mukaan rakennettuja ovat luhdin jatkona sijaitsevat talli ja porttivaja. (Hakala & Valonen 1991, 7-14.) Nykyisen museon alueella on myös sinne siirretty mäkitupa, lato, ansa-alue sekä vanhoja maatalouskoneita esittelevä näyttely, jotka palvelevat yleistä tiedon välittämistä entisestä kyläelämästä ja sen elinkeinoista.

Yli-Kirrassa järjestetään erilaisia perinne-tapahtumia ja tiloja vuokrataan yksityiskäyttöön museon ollessa suljettuna. Yli-Kirran talomuseo on erikoistunut talonpoikaiskulttuuriin, ja se kuuluu suomalaisten maatalousmuseoiden Museoraitti-verkostoon. Museoraitti toimii maatalousmuseo Saran alaisuudessa ja edustaa maatalousaiheisia museoita tiedottaen ja markkinoiden museoita yhteisillä internetsivuilla sekä Museoraitti-julkaisun avulla. (Kuisma 2006, 3.) Yli-Kirran suurin vuotuinen tapahtuma on heinäkuussa järjestettävä ”Kaikkien aikojen maatalousnäyttely”, joka kerää vuosittain erityisesti paikallisia asukkaita museolle. Maatalousnäyttelyn aikaan perinnepiha herää eloon: vierailija voi tutustua vanhoihin kädentaitoihin sekä seurata vanhoilla koneilla ja tekniikoilla toteutettuja työnäytöksiä. Kävijöillä on myös mahdollisuus itse kokeilla ja osallistua vanhan ajan töihin.

Perinnepäivillä esiin nousevat aitouden ja sovelletun perinteen rajat, sekä toiminnan erilaiset motiivit: museon tehtävä on palvella paikallisia ihmisiä sekä tiedonvälittäjänä menneestä että nykyisen yhteisöllisyyden rakentajana. Toiminnan keskeisin tavoite ei ole pelkkä dokumentointi, vaan perinteen säilyttäminen elävänä osana ihmisten nykypäivää.

7.3. Paikallisuus ulkopaikkakuntalaisen silmin

Museon pihapiiri näyttää tutulta kun astun portista sisään. Yli-Kirran talo on Mauri Kunnaksen kirjojen Koiramäki. Vammalasta kotoisin oleva Kunnas käytti Yli-Kirran taloryhmää ja pihapiiriä mallinaan piirtäessään talonpoikaiskoirien kodin ja elämänpiirin. Koiramäki on kaikessa herttaisuudessaan laajasti jaettua kuvaa suomalaisesta menneestä. Ennen etnologian opintojani omakin käsitykseni talonpoikaiselämästä perustui näiden koirien temmellykselle enemmän kuin kansatieteelliselle ”faktiselle” kirjallisuudelle. Kyse on ehkä ensisijaisesti lapsille suunnatusta teoksesta, mutta toimii myös tietopakettina aikuiselle lukijalle, vanhat termit tai työkalut eivät ole kaikille itsestään selvästi tuttuja. Koiramäen tuntemus saa minut näkemään punkalaitumelaisen paikallismuseon tuttuna ja helposti lähestyttävänä. (Kenttäpäiväkirja.)

Koiramäen väkeä on käytetty houkuttelemaan vieraita, erityisesti lapsia, museokäynneille. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan museossa Oulussa on lapsille tarkoitettu Koiramäki- osasto. Yli-Kirran museon kahvilassa on myynnissä Koiramäki-aiheisia tuotteita ja ensimmäinen, taloa ja sen elämää esittelevä kirja ”Koiramäen talossa” on esillä ja vieraiden luettavissa. Koirahahmoja tai maskotteja ei kuitenkaan näy, ja itse asiassa on todettava, ettei Yli-Kirran talomuseo erityisemmin korosta yhteyttään Kunnaksen kirjoihin. Ehkä asia on paikkakunnalla niin itsestään selvä, ettei sitä tarvitse erikseen esitellä?

Ulkopuoliselle kävijälle Yli-Kirran yhteys Koiramäkeen voi kuitenkin olla uusi, ja itse museovieraana olisin kestänyt enemmänkin Koiramäki-viittauksia. Ehkä syynä on myös museon ja sen rakennusten itsensä korostaminen, Yli-Kirra on aito tila, ei kopio fiktiivisestä Koiramäestä. Voisiko lastenkirjojen maailman tuominen museoon viedä huomiota aitoudelta ja todelliselta menneisyydeltä, jota museo esittelee? Vammalassa toimii Herra Hakkaraisen talo, kulttuurikeskus, jonka tapahtumat ja ohjelmat on nimetty Kunnaksen kirjojen hengessä. Toimintoja on siis jaettu, Yli-Kirran edustaessa ensisijaisesti ihmisten rakennus- ja paikallishistoriaa.

Koirämäki-tuotteistamista ei siis ole nähtävillä, eikä itse asiassa paljoa muutakaan markkinahumuun viittaavaa. Tapahtuman nimen pohjalta odotin hieman enemmän myyntihenkistä tapahtumaa, mutta Kaikkien aikojen maatalousnäyttely on todellakin enemmän museaalinen tapahtuma kuin matkailubisneksen tuote. Se on myös enemmän paikallistapahtuma kuin turisteja varten suunnattu ”happening”.

Yli-Kirran pihan ohjelma rakentuu vanhalle miljöölle, työnäytöksille sekä ympäröivän museon ja esineiden luomalle ilmapiirille. On jopa hämmentävää, ettei museon pihalla tai sen edustalla ole ainuttakaan ”ulkopuolista” myyntikojua. Ei paikallisten käsityöyrittäjien pöytää, ei yhdistyksiä tai seuroja esittelemässä toimintaansa. Varsinaista matkamuistokauppaakin on vain museon pysyvästi paikalla olevassa kahviossa, jossa Koirämäki-tuotteet ovat tietysti hyvin edustettuina.

Miksi olen näin yllättynyt, miksi ajattelin että täällä olisi markkinahumua ja helppoheikki -meininkiä? Hämääkö tapahtuman nimi ajattelemaan jotain kaupallisempaa tapahtumaa? Vai olenko vain lukenut liikaa perinteen tuotteistamisesta ja hyväksikäytöstä? (Kenttäpäiväkirja.)

Kyse on erilaisten kesätapahtumien eri luonteista. Kirsti Salmi-Niklanderin (1989, 190) mukaan pitäjäjuhlat eivät ole perinteen elementtien hyväksikäyttöä vaan uuden perinteen luomista. Pitäjäjuhlat elvyttävät ikivanhaa paikallisjuhlan traditiota, mutta enemmänkin sosiaalisena ilmiönä kuin tietoisena kulttuurituotteena. Maatalousnäyttelyn ideana on siis ylläpitää talonpoikaista, yhteisöllistä elämää osana nykyistä punkalaitumelaisuutta, ei tuotteistaa paikallista kulttuuria ulkopuolisille. Juhliin osallistujilla on useimmiten henkilökohtainen side kyseiseen paikkakuntaan. He tuntevat kuuluvansa yhteisöön joko vakituisina asukkaina, mökkiläisinä tai sukulaissuhteiden kautta. Juhlan todellinen merkitys on paikallisen yhteisön ymmärtämä ja jakama, mutta ”vieraalle” tarkastelijalle tapahtuma voi näyttää vain yhdeltä suomalaiselta kesäjuhralta niin kovin monien muiden joukossa. (Salmi-Niklander 1989, 192.) Pitäjänjuhla ei ole tuotteistettu turistivirtoja varten.

Moderni, globalisoituva maailma selitetään monesti juurettomuutta tuottavaksi tilaksi, jossa kaikki on liikkeessä ja tulevaisuus on epävarma ja auki. Tämä ”kodittomuuden” tila luo tarvetta paikallisuuden uudelle korostamiselle ja esiintuomiselle. Nope-

asti muuttuvan nykyisyyden rinnalle halutaan kokemus ajallisesti hitaasti muuttuvasta, tutusta ja turvallisesta kodista. (Le Goff 1998, 146; Robertson 1995, 35.) Nykyisyys ja sen tuomat haasteet on hyväksyttävä, mutta niihin vastaamiseen voidaan hakea tukea menneestä. Paikallisten pitäjänjuhlien taustalla on perusjännite menneisyyden ja nykyisyyden välillä. Juhlan avulla etsitään toisaalta vahvistusta paikalliselle identiteetille menneisyydestä ja toisaalta pyritään sopeutumaan nykyisyyteen, muuttuneeseen ja muuttuvaan tilanteeseen. Tärkeää on paikallisista ihmisistä ja yhteisöllisyydestä muodostuva tunnelma, joka perustuu yhteishenkeen ja jaettuun kokemukseen. (Salmi-Niklander 1989, 177.)

Kyläjuhlien ja perinnetapahtumien sisältö muodostuu usein erilaisista esityksistä, kuten tanssista, musiikista tai vaikkapa työnäytöksistä, jotka esittelevät ”perinteistä” toimintaa. Tapahtumat esittelevät sekoituksen vanhoja ja uudempia tapoja, yleensä paikallisilla ominaispiirteillä väritetyillä. (Alver 1992, 68.) Perinne-esityksillä ja tapahtumilla luodaan kuvaa elinvoimaisesta paikallisesta kulttuurista, joka ei ole unohnut mennyttä. Ne luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta, ja esityksillä myös pyritään rakentamaan ja vahvistamaan tätä yhteisöllisyyttä. (Virtanen 1999, 184.) Sovelletuista perinteistä tulee osa todellisuutta, jossa elämme.

Paikallinen nuori toteaa tapahtuman olevan tärkeä kylän kannalta. Hän on muuttanut pääkaupunkiseudulle, mutta kertoo käyvänsä aina ”Kaikkien aikojen maatalousnäytelyssä”. Täällä yleensä tapaa kaikki tutut. Hän myös toteaa tapahtuman olevan ainoita tilaisuuksia, jossa kyläläiset ylipäätänsä tapaavat. Nykyään kaikilla on oma elämänsä, joten on hyvä että edes kerran kesässä suurin osa tulee samaan paikkaan samaan aikaan. Olen hyvin tietoinen olevani ulkopaikkakuntalainen paikallistapahtumassa. Tajuan Koiramäki-yhteyden olevan minulle ainoa henkilökohtaisesti ”tuttu” ilmiö, ehkä siksi sitä niin etsiskelinkin.

Paikallinen kuvaaja on asettanut pirttiin näytteille 385 valokuvaa, yhden kuvan vuoden jokaiselta päivältä. Ne näyttävät paikallista arkea, pihapiirejä ja rakennuksia eri vuodenaikoina, ihmisiä työssään, mies kantamassa porsasta, naisia bussipysäkillä. En tunne kuvien ihmisiä, myös kuvauspaikat ovat vieraita. Mietin kuinka hauskaa olisi etsiä kuvista tuttuja kasvoja, omaa pihatiötä tai talonnurkkaa. (Kenttäpäiväkirja.)

Paikallisesta aspektista huolimatta myös ulkopaikkakuntalainen saa tapahtumasta paljon irti, mutta eri asioita tietenkin kuin paikallisyhteisön jäsenet. Paikallisten lisäksi kesätapahtumissa vierailee ulkopaikkakuntalaisia, joskus myös ulkomaalaisia. Tällaisille vierailijoille linkki kotiseutuun tai paikalliseen identiteettiin ei ole se, mitä haetaan, vaan tapahtumaan tullaan katsomaan ”talonpoikaista mennyttä”. Paikalla olevat rakennukset ja pihapiiri, esineet ja työnäytökset symboloivat kokonaista kulttuurista ajanjaksoa ja siihen liitettyjä ilmiöitä ja arvoja. (Urry 1990, 3.) Oletus siitä, miten talonpoikaista aikaa representoidaan on vahva. On myös huomioitava nykypäivän kävijän odottavan omaan maailmankuvaansa ja mieltymyksiinsä sopivaa menneen elvytystä.

Ostan lautasellisen herkullista ohrapuuroa, joka sopi mainiosti päivän tunnelmaan. Myönnän itselleni: jos tarjolla olisi ollut perinteisellä reseptillä valmistettua sisäelinsoppaa tai suolimakkaroita, olisi perinnehenkinen lounas voinut jäädä ostamatta. Mutta mitäpä siitä? Istun vinttikaivon kannella, kestäuuli puhaltaa ja jälkiruuaksi ostamani pullaviipale maistuu taivaalliselta. Olen elämysmatkalla suomalaisessa menneisyydessä. (Kenttäpäiväkirja.)

Kaivonkannella istuskellen nautittu kahvikupillinen poikkeaa normaalista kahvihetkestä. Historiallinen ympäristö ja menneen esineelliset dokumentit luovat ympäristön, joka tekee arkisestakin asiasta elämyksellisen hetken menneessä. Vanhan ajan esineet ja nykypäivästä poikkeava tila tuo toimintaan menneisyyden merkityslisää. (Aarnipuu 2008, 140.)

7.4. Perinne elää ja kehittyy

Menneisyyden arvojen ja ihanteiden lisäksi perinnematkailija haluaa nähdä myös konkreettisia kulttuurin tuotteita, mielellään myös niiden autenttista valmistusta silmiensä edessä. Menneessä matkailevat arvostavat aikaisempien sukupolvien taitoja ja töitä, kädentaitoja ja osaamista ihailaan. (Hänninen 2000, 131.)

Edellissyksyn tilkkutyö-kurssin sato on näytillä, työt ovat kauniita ja kaikki niin erilaisia keskenään. Ihmisten mieltymykset vaihtelevat, mutta tilkkutyön

tekniikka yhdistää valmiita töitä, ja saa kaipaamaan ompelukoneen ääreen. Näyttely kiinnostaa minua erityisesti, olenhan itsekin tehnyt tilkkutöitä. Mutta kuinka vanhaa tilkkutöiden tekeminen Suomessa oikeastaan on? Pirtin ikkunan ääressä on vanha kehto, ja siihen on kauniisti aseteltu lapsen peitto, huomattavasti vanhempaa tilkkutyötä kuin nyt näytteille asetetut. (Kenttäpäiväkirja.)

Perinteisten tekniikoiden esittely herättää ihmisissä sekä halun tehdä itse että huolen taitojen katoamisesta. Voidaan puhua ilmiöiden kulttuurihistoriallisesta uhanalaisuudesta, jonka huomaaminen ja ymmärtäminen herättää ihmisissä halua osallistua suojelutyöhön. (Hänninen 2000, 131.) Perinnepäivät ja niiden työnäytökset esittelevät kadonnutta talonpoikauskulttuuria, samalla kuitenkin todistaen, ettei kaikkea vielä ole menetetty. Innovointi ja vanhojen töiden soveltaminen saattavat myös antaa aivan uutta elinvoimaa esimerkiksi paikalliselle käsityöperinteelle. Alpakat strutsit ja bisonit eivät kuuluneet perinteiseen talonpoikaishintaan, mutta eläimiä on aina ollut ja niistä saatavilla tuotteilla keskeinen merkitys omavaraistaloudessa. Luonnonantimilla on roolinsa myös nykypäivän elämässä, ehkei koko elinkeinona mutta ainakin harrastuksissa.

Sivurakennuksessa on käsityöläisten tila, nykypäivän paikalliset osaajat jatkavat vanhoja perinteitä. Huoneessa valmistuu sukkia, lapasia, punoksia. Ikkunan ääressä ovat kangaspuut. Seinällä roikkuu hevosen loimi, se on kudottu hevosenkarvasta kehrätystä langasta. Näytteillä on muitakin tätä-et-saa-kaupasta- tuotteita: lankaa, joka on tehty valokuvassa ystävällisesti hymyilevän Pyreneitten koiran karvasta, ja pehmeistä pehmeintä alpakkaa. Kylällä on kuulemma alpakan kasvattaja, häneltä saadaan karvaa. Edellisenä vuonna alpakat olivat keränneet tapahtuman aikaan paljon yleisöä, mutta tänä vuonna ne olivat tiineenä eivätkä voineet tulla tänne ihmeteltäviksi. (Kenttäpäiväkirja.)

Museossa kävijä voi tutustua esivanhempien arkeen ja töihin sekä nähdä myös hie- man toisenlaista ajankuvaa. Museoalueen perällä, metsän siimeksessä, on Mäkipirtti. Museolla oleva rakennus on siirretty sinne Alastarolta, jossa mäkitupalaisten asu- mukset ovat olleet hyvin samantapaisia kuin Punkalaitumellakin. (Hakala & Valonen

1991, 16.) Vauraan talonpoikaistilan rinnalla mäkipirtti on kovin vaatimaton. Mäkitupalaiset olivat yhteiskunnan vähävarainen ryhmä, jotka elättivät itsensä pienellä vuokratiljelyllä sekä tekemällä kiireaikoina töitä talollisille. Mäkitupalaisen vaatimaton asumus laajentaa museokävijän saamaa ajankuvaa ja asettaa talonpoikaiselämän uuteen kehykseen. Kävijä ei enää vertaa tilaa vain nykypäivän asumiseen, vaan myös oman aikansa muuhun elämään ja sen edellytyksiin. Mennyt näyttäytyy tietystä hetkestä pysäytettyä ”kuvaa” laajempaan ja elävämpään kokonaisuutena, johon nykypäivän moninaisuutta on helpompi verrata.

Myös alueella näytteillä olevat vanhat työvälineet antavat mahdollisuuden tutustua entisaikojen elämään. Museolla on nähtävillä pärehöylä, plankkusaha, hevosvoimalla kierrettävä puimakone sekä samoin hevoskierrosta voimansa saava tiilikraana, jolla pystyttiin sekoittamaan savea tiilien valmistusta varten. Ennen elettiin omavaraisesti, kaikki elämiseen tarvittava tehtiin talossa itse. Nykypäivän kävijä voi miettiä talon töitä ja niiden runsautta sekä ihailla entisajan työteliäisyyttä. (Urry, 1990, 107.) Mahdollisuus katsoa omaa menneisyyttä vieraana ja toisena antaa meille vapauksia, voimme poimia menneestä haluamamme osion ja nähdä sen ihanteellisena ja ylevänä. Raskaasta työstä tulee merkityksellisen ja sisältörikkaan elämän symboli, kaipauksen ja nostalgian kohde. (Korkiakangas 1999, 172.)

Mietin aidon ja tuotetun perinteen eroa kulkiessani alueella. On selvää, että vanhaa on sovellettava, jotta se voisi toimia osana nykyistä, mutta alkuperäisen hengen säilyttäminen pitää entisen perinteen elossa osana kulttuurista jatkumoa. Jotta perinne voisi säilyttää mielekkyytensä, on sen asetettava uudessakin muodossaan osaksi ihmisten elämää. Perinne voi elää vain sosiaalisessa ja kulttuurisessa kokonaisuudessa, ei siitä irrotettuna erillisenä ilmiönä. (Bendix 1997, 175.) Mitä perinteestä sitten säilytetään, riippuu yleisesti jaetuista käsityksistä menneestämme. Vanhaa elvytetään ja siitä irrotetaan elementtejä, jotka symbolisoivat menneen niitä piirteitä, joita siihen haluamme liittää. (Selberg 2002, 13.)

Museot edustavat ja esittelevät symbolista järjestystä, jonka kävijä tunnistaa ja omalla katseellaan myös vahvistaa. Museokäynti on näytteilleasettajan ja kävijän välistä rituaalista viestintää, jossa viestit välittyvät symbolisesti esitettyjen, yhteisesti jaettujen merkitysten ja arvojen kautta. (esim. Hänninen 2000, 135; Kaitavuori 2007, 284.)

Visuaaliset viittaukset menneeseen lisäävät tapahtuman elämyksellisyyttä ja helpottavat eläytymistä esiteltyyn aikaan. Katsojan mahdollisuutta kokea mennyt omakohtaisesti autetaan kuvatun ajan henkiinherättämisellä: henkilökunnan vanhaa aikaa henkivällä vaatetuksella, mahdollisuudella itse kokeilla vanhoja työvälineitä ja -tekniikoita ja tarjoamalla aikakaudelle tyypillisiä ruokia. Menneen tutut ja tunnistettavat symbolit avaavat perinne-esityksen merkityksiä. (Lowenthal 1995, 298.)

Kaikki talkoolaiset ovat pukeutuneet vanhan tyylisiin vaatteisiin, ja näyttävätkin oikein ”aidoilta” ja tunnelmaan sopivilta. Tavallinen kesäpäivän vieras ei puutu historiallisiin yksityiskohtiin tai materiaaleihin. Yksi talkoolaisista toteaa olevansa melko väärin pukeutunut, mutta hänellä ei ollut sopivaa valkoista paitaa. Hänen paitansa on siksi musta, intianpuuvillaa Ellokselta. Se on kuitenkin huomaamattoman näköinen. Esiliinan hän ompeli vanhoista raidallisista tyynynliinoista. Totean että kokonaisuus on aivan hyvä. Oikeastaan päähän kiedottu ruudullinen liina ja nilkkoihin ulottuva hame riittävät luomaan tietyn mielikuvan hänen vaatetuksestaan ja harva katsoo yksityiskohtia. Huivi on avain, se riittää kertomaan ihmisille että kyseessä on yksi ”talonväestä”, entisajan talonpoikaisnainen. (Kenttäpäiväkirja.)

Saran johtaja Juha Kuisma määrittelee maatalousmuseoiden valtiksi niiden konkreettisen suhteen historiaan ja menneeseen. ”Maa, aurinko, kasvit, eläimet ja ihmisen työkalut ovat ’syvää todellisuutta’, joka lisää ihmisen ymmärrystä historiastaan”, todetaan Museoraitin johdannossa. (Kuisma 2006, 3.) Museoiden erityispiirteenä verrattuna muihin perinnematkailukohteisiin ovat juuri museoiden kokoelmat: aidot ja alkuperäiset esineet, rakennukset ja joskus kokonainen kulttuurimaisema ja -ympäristö. Museovieras voi kulkea paikoilleen museoidussa pihapiirissä tietäen, että talon aikaisemmat asukkaat ovat kulkeneet juuri tässä, tehneet töitä juuri täällä ja eläneet ympäröivässä miljöössä oikeasti. Konkreettinen aitous auttaa kävijää eläytymään museon esittelemään elämäntyylisiin.

Elämyksien ja kokemusten tarjoamisen haasteeseen ulkomuseot vastaavat hyvin juuri tapahtumien ja perinnenäytösten kautta. Museoiden esittelemä pysäytyskuvaomainen mennyt herää eloon työnäytösten ja entisajan henkeen pukeutuneiden ihmisten voimin. Kun henkiinherätys tapahtuu riittävän laajasti jaettujen ja ymmärrettyjen

symbolien kautta, aukenee se sekä paikallisille että vieraammillekin. Päivän aikana kohtaan kuitenkin myös rajani kansanperinteen kuluttajana.

Yksi näyttelyn aikainen erikoisuus on muutamaa päivää aiemmin sytytetty tervahauta. Tämä on todella mielenkiintoista, en ole koskaan nähnyt moista. Valtava kasa maata joka savuaa, kytee. Kävelen savun alapuolelle ja tervan haju on huumaava, mutta omalla tavallaan raikas. Haudan vieressä on kuumaa enkä voi seistä kauaa paikallani, tuoksu alkaa pyörryttää. Haudan alapuolella on hana josta tervaa valuu keruuastiaan. Paikalla on myös myyntipöytä täynnä pieniä tervapulloja. Tässöpä olisi matkamuisto kotiin!

En vain tiedä mitä ihmettä tekisin pienellä pullolla ”Punkalaitumen tervaa”. Susan M. Pearce on kirjoittanut matkamuistojen olevan henkilökohtaisia, omista kokemuksista muistuttavia esineitä. Niillä on monesti nostalginen sävy, ne muistuttavat ihmistä hänen saavutuksistaan, tapahtuman tai ilmiön haltuunottamisesta. (1992, 72.) Tulin, näin, voitin? Minäkin etsin itselleni jotain kotiinviemistä, mutta jostakin syystä tervapullo ei tunnu oikealta.

Ehkä se on juuri tuossa voittamisessa ja haltuun ottamisessa? Avaimenperä tai hiirimatto tai mikä tahansa oman arkeni käyttöesine olisi helposti hallittavissani, mutta pullollinen tervaa? Se on liian kaukana minun suomalaisesta todellisuudestani. Tervapullo kirjahyllyssä ei kertoisi menestyksestäni, vaan todistaisi lähinnä tappiostani kadonneen kulttuurisen ymmärryksen äärellä. (Kenttäpäiväkirja.)

7.5. Paikallisperinne museossa

Talomuseon tarkoituksena on toisaalta suojella ja pitää kunnossa vanha, paikallishistoriallisesti merkittävä rakennusryhmä, toisaalta välittää tietoa menneistä ajoista ja elämästä. Museaalinen toiminta on suojelua ja säilytystä, sekä opetusta ja tiedonvälitystä. (Esim. Kinanen 2007, 168.) Talonpoikaismuseo on sinällään pysyvä näyttely, jossa vanhoilla esineillä sisustetut rakennukset näyttävät pysäytyskuvan omaisesti hetken menneestä elämästä. Museon tiloilla järjestetty juhla tapahtumineen voidaan

nähdä kahden, aiemmin esiteltyjen soveltamisen ja elvyttämisen tapojen yhdistelmänä. (Laaksonen 1974, 163.)

Kesäjuhlat ja erilaiset perinnetapahtumat, samoin kuin museotkin, ovat aina myös osa viihteen ja huvitusten maailmaa. Museot ja historialliset nähtävyydet ovat turistikohteita, ja niiden toiminnan lähtökohtana on avoimuus yleisölle. Talousajattelussakin on kaksi puolta: nykyinen markkinahenkisyys pitää ihanteena rahan tekemistä ja tienaamista, ja monesti tuottavuus on kulttuurikohteidenkin toiminnan ehto. Toisaalta museot ja kyläyhdistykset tarvitsevat rahaa toimintansa ylläpitämiseksi, joten vilpittöminkin perinteenvaalija joutuu huomioimaan taloudelliset ja markkinoinnin näkökulmat etsiessään yleisöä museolleen tai tapahtumalleen. Vetovoimaisuus on keskeinen tekijä, jolla kilpaillaan matkailijoista. Matkailijat hakevat nykyään entistä enemmän elämyksiä, joita tavallinen kotiseutumuseo voi vain rajoitetusti tarjota. (Kahila 2001, 150.)

Yli-Kirra on ensisijaisesti museaalinen kohde, jossa perinteeseen suhtaudutaan kunnioittaen ja jonka toiminnalla halutaan välittää tietoa ja tunnelmaa vanhasta ja ”aidosta”. Ehkä osittain Koiramäen perheestä johtuen paikka henkii lähes yltiöidyllistä suomalaisuutta. Museo henkii sitä romanttista kuvaa, jossa kaikki oli kaunista, ahkeaa ja tarkoituksenmukaista. Mutta minkäs sille voi, että aurinko paistaa ja pelakuu ikkunalla näyttää niin kauniilta vasten seinän ruskeaa hirttä? Samalta se on näyttänyt 1800-luvullakin, eikä idylli siinä kohdassa valehtelee.

Erilaisten museoilla järjestettävien paikallisjuhlien ja -tapahtumien aikana mennyt herätetään henkiin mahdollisimman ”aidosti” vanhaan tyyliin pyrkien. Samalla tapahtumat ovat kuitenkin paikkakunnan nykypäivää, ja monesti myös matkailullisia vetonauloja. Punkalaitumen pitäjänjuhlat asettuvat tutkimukseni kannalta ilmiselvästi perinteen elvytyksen, ylläpidon ja kotiseututyön piiriin. Jos folklorismiksi määritellään markkinavetoinen tuotteistaminen, ei sitä paikalta löydy oikein etsimälläkään. Myöskään työnäytökset eivät edusta ammattimaisia, vierailijoille sovellettuja esityksiä, eivätkä niiden tekijät olleet ”alan ammattilaisia” vaan tavallisia talkoolaisia, jotka olivat paikalla vain hyvästä tahdostaan, eivät palkan tai elinkeinon takia.

Pitäjänjuhlilla menneisyyden soveltaminen näyttäytyy vain keinona mahdollistaa perinteen elämä nykypäivässä, sitä ei ole lähdetty tuotteistamaan matkailijoiden houkuttelemiseksi. Jos perinnettä esittelevät tapahtumat jaetaan tuotteistettuihin turistikohteisiin ja kotiseututyön ideoita vaaliviin paikallistapahtumiin, edustaa ”Kaikkien aikojen maatalousnäyttely” jälkimmäistä. (Ks. Kirschenblatt-Gimblett 1998, 66; Salmi-Niklander 1989, 190.) Pitäjänjuhlat edustavat tyypillistä paikalliskulttuurin rakennustyötä, jossa pyritään elämään ajan muutospaineiden kanssa perinteitä ylläpitäen.

Vietin päivän museossa. Sekoittelin punamultamaalia, haistelin tervahautaa ja sain tuulahduksen menneestä idyllistä rakennusryhmää kierrellessäni. Lämminhenkinen tunnelma oli aito ja paikallisuus ja yhteisöllisyys vahvasti esillä. Museolla esitelty perinteinen elämäntapa voi olla muuntunutta ja uuteen kontekstiin asettunutta, mutta sen aitous on kiinni sen sidoksesta oikeaan elämään ja kokemiseen. (Bendix 1997, 175.) Perinne elää, museoidussa maisemassa. Jätän kesätapahtuman taakseni, ja palaan alkuperäisen kysymykseni äärelle: mitä on folklorismi ja mikä on sen suhde perinteiden elvyttämiseen ja säilyttämiseen?

Ennen lähtöäni alueelta käyn kahvilassa ostamassa museota esittelevän kirjan, postikortin sekä nekun. Nekku kestää yli tunnin, ja jos minulla olisi hampaissani paikkoja, ne kaikki olisivat irronneet perinteisen karkkikokemukseni aikana. (Kenttäpäiväkirja.)

8. Kohti kulttuurisesti kannattavaa perinteen soveltamista

Työssäni olen määritellyt perinteen paikkaa osana suomalaista nykyisyyttä. Tarkastelun kohteenani ovat erityisesti perinteen saamat uudet, sovelletut muodot, jotka voidaan määritellä folklorismiksi. Folklorismin käsite on kuitenkin merkitykseltään liikkuva ja monesti negatiiviseksi arvotettu. Olen pyrkinyt määrittelemään folkloristisia ilmiöitä arvottamatta, lähtien liikkeelle soveltajien ja tuottajien erilaisista tarpeista ja pyrkimyksistä.

Kulttuuriperinnön säilytys osana nykyistä, elävää kulttuuriamme, edellyttää menneen arvojen valikointia ja uuden kulttuurisen kokonaisuuden rakentamista haluttujen ilmiöiden pohjalta. Perinne nykypäivässä on symbolinen konstruktio, johon sisältyvät ne entisajan kulttuurin piirteet, joita haluamme tuoda ja säilyttää myös nykyisyydessä. (Esim. Aarnipuu 2008; Selberg 2002, 13.) Folklorismi murtaa ajatusta perinteen koskemattomuudesta, ja sen kuulumisesta vain menneisyyteen. Folkloristisen soveltamisen kautta perinne säilyy osana nykypäivän kulttuuria ja nykypäivän ihmisten elämää.

Folklorismi on tietoista menneen elementtien hyödyntämistä ja uusintamista nykykulttuurin tarpeisiin. Jotta sovellusprosesseja ja perinteen saamia uusia muotoja voidaan arvioida ilman lähtökohtaista määrittelyä huonoksi tai pilatuksi, on folklorismi määriteltävä itsessään neutraaliksi käsitteeksi. Folklorismin tuotteita joko pilattuna tai onnistuneesti sovellettuna perinteenä voidaan tarkastella vasta yksittäisten ilmiöiden tasolla.

8.1. Folklorismi ja kulttuurinen muutos

Folklorismia on määritelty monin tavoin, sen on sanottu edustavan esimerkiksi perinteen hyväksikäyttöä, tuotteistamista, perinteen uutta elämää, fake-lorea, soveltamista ja henkiinherättämistä uudessa muodossa. Hans Moser toi termin käyttöön alun perin luodakseen neutraalin termin ilmiölle, jota ei enää voinut kutsua "aidoksi" tai alkupe- räisessä muodossa olevaksi perinteeksi. (Moser 1965; Bendix 1997, 176.) Termi on

kuitenkin tullut yleiseen käyttöön lähinnä negatiivisena, pilattua perinnettä kuvaavana käsitteenä.

Mutta mikä sitten on folklorismin määrittely suhteessa elvytettyyn perinteeseen? Kuten aiemmissa luvuissa olen todennut, määritellään se monesti juuri tuotteistetuksi ja markkinoille suunnatuksi perinteen hyväksikäytöksi, joka voidaan erottaa aidosta uudesta perinteestä (ks. esim. Salmi-Niklander 1979; Kurkela: Kupiainen & Sihvo 1994). Toisenlainen, laajempi määritelmä näkee folklorismin käsittävän myös aatteellisen suojele- ja säilytystyön (esim. Laaksonen 1974; *Perinteentutkimuksen terminologia* 2001, 13).

Keskeistä kaikissa määrittelyissä on folklorismin suhde aitoon ja autenttiseen. Kansanperinne on nähty luovana ja innovatiivisena kulttuurinmuotona verrattuna modernisaation mukanaan tuomaan teolliseen tuotantoon ja massakulttuuriin. Nämä kaksi ilmiökenttää on monesti nähty toisilleen vastakkaisina ja täysin erillisinä kokonaisuuksina. (Selberg 1993, 201–202.) Folklorismi on syntynyt massatuotannon aikana, ja monesti folkloristiset perinnesovellukset tehdään teollisen tuotannon reunaehdot huomioiden, tuotteistamalla ne markkinoille sopivaan muotoon. Folkloristiset perinnesovellukset ovat kuitenkin kiinteässä suhteessa perinneilmiöiden aiempiin muotoihin. Pitkällekin sovellettu perinne on aina viittaussuhteessa vanhaan, ja kantaa mukanaan jotain alkuperäisen perinteen tunnusmerkkejä. (Esim. Laaksonen 1974; Rihtman-Augustin 1978.)

Aidon ja sovelletun perinteen suhteen ymmärtämiseksi on pohdittava aitouden olemusta tämän päivän kulttuurissamme. Nykyään autenttisuus elää mielikuvissa ja stereotyyppioissa. Perinteenä esitellään autenttista ja aitoa, joka kuitenkin osoittautuu räätälöidyksi, myytäväksi tuotteeksi. (Zimmerbauer 2001, 125.)

Sekä ”autenttiset” että ”epäautenttiset” kulttuuripiirteet ovat kulttuurisia representaatioita ja sosiaalisesti tosia (rakennukset, turistipolut, kaupalliset järjestelmät, mainokset). Tässä mielessä myös ”epäautenttisimmatkin” kulttuuripiirteet ovat kulttuurisesti tosia ja autenttisia, eli aitoja kulttuuripiirteitä. Turismin representaatiota voidaan pitää kulttuurin muutoksen, nykykulttuurin ja yhteiskunnallisen nykytilanteen ilmaisuina, ja myös ”epäautenttinen” kulttuu-

riaines muuttuu nopeasti autenttiseksi nykykulttuuriksi pelkän olemassaolonsa kautta. Tässä mielessä Euro-Disneyland on autenttista ranskalaista nykykulttuuria. (Urry: Kupiainen & Sihvo 1994, 302.)

Jos siis katsomme asiaa nykykulttuurin näkökulmasta, kaikki, sovelletutkin sekä tyhjästä luodut uudet ilmiöt ovat autenttista kulttuuria. Perinteen autenttisuus on määritelty sen kiinteäksi ja muuttumattomaksi suhteeksi ”alkuperäiseen” muotoon. Jos kuitenkin haluamme huomioida perinteen roolin osana ihmisten sosiaalista ja kulttuurista kenttää, on meidän myös huomioitava sen muuttuminen muun kulttuurin mukana. Perinnettä ei voi irrottaa omaksi, kulttuurista erilliseksi ilmiökseen, vaan se on nähtävä nimenomaan osana inhimillisen kulttuurin kokonaisuutta (Bendix 1997, 175). Tällöin ilmiön aitoutta voidaankin mitata sen suhteesta ihmisten elämään ja heidän todelliseen kulttuuriinsa.

Menneen ymmärtäminen auttaa meitä käsittämään nykyisyyttämme. Jotta tämä tiedonvälittyminen onnistuisi, on kulttuuri nähtävä laajana, aina muuttuvana prosessina. Kenneth Hudsonin Suuri museo näyttää maailman sellaisena kuin se on, siis aitona. Tämä kulttuurinen kokonaisuus sulkee sisäänsä menneen ja myös nykypäivän ilmiöt: perinnesovellukset, perinteiden tuotteistamisen ja uskikäytön osana tämänpäiväistä todellisuuttamme. Folklorismi muokkaa vanhoja kulttuuri-ilmiöitä uuteen aikaan sopivaa keräten, valikoiden ja tutkien. Samalla se myös välittää meille tietoa menneistä ajoista.

8.2. Folklorismi perinteen uutena elämänä

Folklorismin määrittelemisen kattamaan laajasti kulttuurin perinteisiä ja perinteistä ammentavia ilmiöitä antaa mahdollisuuden tarkastella mennyttä osana nykyistä suomalaista kulttuuria. Kulttuurin perinteinen aines kantaa monenlaisia merkityksiä erityisesti identiteettiin liittyen sekä ajallisuuden hahmottamisen kannalta. Nykykulttuurin ilmiöt asettuvat osaksi kulttuurista kokonaisuutta, kun niitä arvioidaan osana pidempää kehitystä sekä laajempaa kulttuurista kontekstia. Folklorismi mielletään usein perinteiden pilaamiseksi ja hyväksikäytöksi. Erityisesti markkinoinnin tarpei-

siin tehdyt sovellukset näyttäytyvät menneen tuotteistamisena ilman säilyttävää ja kunnioittavaa asennetta.

Suhtautumisemme kulttuuriin on usein hyvin kunnioittavaa ja varovaista. On olemassa ihmisiä, joille kansallisen kulttuurin tuotteistaminen kuulostaa pyhäinhäväistykseltä. (Isotalo 1999, 89.)

Perinne ei kuitenkaan elä ilman suojelua ja sopeuttamista nykyisyyden vaatimuksiin (Bendix 2001, 39). Markkinavoimien kanssa on eletävä, ja perinne kuuluu osaltaan siihen kulttuuriseen kokonaisuuteen, josta myytävät tuotteet ja ihanteet etsitään esimerkiksi matkailubisnekselle. Folklorismia ja tietoista soveltamista ei tarvitse tuomita, jos muistamme, ettei lähtökohtaisena ideana ole perinteen pilaaminen. Ylilyönnit ja epäonnistuneet sovellukset voidaan karsia vain, jos otamme soveltamisen vakavasti: myönnämme sen olevan oleellinen osa suomalaisen perinteen säilymisen mahdollisuuksia nykypäivänä.

Mahdollista sovellusprosessien kehitystä ja “laadunvalvontaa” voi hidastaa sitkeässä oleva ajatus, että heti kaupallisen ajattelun astuessa kuvaan kaikki aitous ja hyvyys katoaa. Uudistaminen ja soveltaminen kohtaavat usein vastustusta etenkin, jos ajatellaan niiden sisältävän taloudellisten intressien ajamista perinteiden suojelun kustannuksella. (Isotalo 1999, 85.) Kulttuurin alistaminen taloudelle on kuohuttava ajatus, ja monesti pelkästään kaupallisen näkökulman huomiointi voi aiheuttaa ajatuksen perinteen pilaamisesta.

Perinteen elvyttämisen ja soveltamisen kentällä toimivat esimerkiksi kotiseutuyhdistykset, juhlainstituutiot, kaupalliset markkinointikoneistot ja matkailuteollisuus. Eri-laisilla toimijoilla on erilaisia pyrkimyksiä menneen hyödyntämisessä. Yhteistä on kuitenkin toiminta nimenomaan menneeseen liittyvien ilmiöiden tuomiseksi osaksi nykypäivää. Joskus elvytys ja henkiinherätystyö ovat lähellä museoiden säilyttävää toimintaa, joskus tuotteistaminen liukuu irti perinteisten ilmiöiden todellisesta luonteesta kohti uutta, mielikuvituksellista kuvaa menneestä. (ks. 4. ja 5. luku.)

Käsitys menneestä on jaettu, ja sitä ohjaillaan eri tasolla toimivien kulttuuri-instituuttien kautta (Rooijackers 2001, 166). Suomalaisuus rakentuu eri aikojen tul-

kinnoille siitä itsestään, ja tätä tulkintaprosessia voi yrittää ohjailla vain tunnistamalla sen eri tekijöitä ja ymmärtämällä eri perinteen käyttäjien ja uusintajien motiiveja ja lähtökohtia. Jos ihanteena on historialliseen kriittisyyteen perustuva näkemys suomalaisesta menneestä, on tutkimuksen katsottava myös niihin tekijöihin, jotka eivät lähdekriittikistä perusta. On pyrittävä ymmärtämään myös tämän hetkisen kulttuurimme vaatimuksia ja tarpeita, joiden kautta mennyt muokkautuu ja muotoutuu osana kulttuuriamme.

8.3. Kestävä kulttuurinen kehitys

Alkuperäinen ja ”aito” mennyt on kadonnut, mutta uudet sovellukset säilyttävät siitä osia. Ilman sovellettuja muotoja ei monilla perinteillä olisi mitään konkreettista tai elävää olomuotoa nykykulttuurissa. (Rihtman-Augustin 1978, 170.) Barbara Kirschenblatt-Gimblett on puolustanut perinteiden soveltamista toteamalla, ettei kyse suinkaan aina ole perinteiden pilaamisesta vaan muutos antaa mahdollisuuden luovuudelle ja uudistumiselle (ks. Anttonen 2005, 50).

Suhtautumista sovellettuun perinteeseen ohjailevat ihanteet ja käsitykset oikeanlaisesta elvytyksestä ja tuotteistamisesta. Perinteen uskäyttöä viihteen, matkailun ja myös työllisyyden ja elinkeinojen tarpeisiin on kutsuttu perinnepolitiikaksi. Perinnepolitiikka ottaa kantaa ja suunnittelee perinteen käyttöä ja soveltamista nykyiseen kulttuuriimme sopivissa muodoissa. Perinnepolitiikka yhteiskunnallisena toimintana pyrkii ohjailemaan perinteiden soveltamista ja uskäyttöä. (Kuusi: Virtanen 1999, 285.) Ohjattu ja tuettu soveltaminen säilyttää tietoa menneisyydestämme, ja uudetkin muodot ja toimintamallit voivat myös inspiroida ihmisiä tutustumaan lisää omaan menneisyytensä ja historiaan. Samalla se tarjoaa mahdollisuuksia uusille elinkeinoille sekä perusteita perinteiden säilyttämiselle. Hyvin tehty soveltaminen ja hyödyntäminen vie kulttuuria eteenpäin mahdollistaen kehityksen samalla jatkuvuutta kunnioittaen. (Isotalo 1999, 85.)

Aiemmissä luvuissa olen käsitellyt perinteen soveltamisen eri toimijoita ja heidän motiivejaan menneen käyttämiselle. Tuottajien ja kuluttajien rinnalla on tärkeää huomioida myös sovellettavan perinteen todelliset tuntijat: paikalliset ihmiset ja hei-

dän todellinen kulttuurinsa. Alueellista kulttuurihistoriaa sekä nykypäivää on mahdoton esittää ilman paikallisten apua, ilman heidän antamaansa tulkintaa ja kokemusta. Kulttuurisesti kestävien perinnesovellusten teko edellyttää kaikkien osallisten tarpeiden huomiointia, puolin ja toisin. Kun paikalliskulttuurin erikoisuuksia esitellään ulkopuolisille, ei näytteille tarvitse asettaa vain menneen ja kadonneen kulttuurin relikkejä. Todellinen oppiminen ja elämyksellisyys tulevat oikean, elävän kulttuurisen kokonaisuuden hahmottamisesta. (Esim. Rooijackers 2001, 178; Siivonen 2007, 16–17.)

Katriina Siivonen (2007, 17) on todennut että kulttuurista suojelua eivät tarvitse ainoastaan arvokkaina pidetyt ilmiöt menneestä vaan myös sen nykyisyys. Ihmisten elämää ja heidän mahdollisuuttaan vaikuttaa omaan kulttuuriinsa tulee suojella, jotta kulttuurista esitettävä kuva voisi olla aito ja oikea. Paikalliskulttuuri ei myöskään saisi muuttua ”museoesineeksi”, vaan sen täytyy olla avoin ihmisten elämälle ja muutoksille. Nykyisyyden kieltäminen estää kulttuurin kehittymisen mahdollisuuden. Perinnematkakohteet toivottavat meidät monesti tervetulleiksi tutustumaan seudun tai paikkakunnan menneeseen. Menneen ihannointi nykyisyyden kustannuksella johtaa helposti kulttuurin uusien ja nykyisten muotojen häivyttämiseen ja kieltämiseen. Ehkä olisi parempi toivottaa kävijät tervetulleiksi nykyisyyteen, joka elää menneen aikaa kunnioittaen ja sen ilmiöitä suojellen.

8.4. Kulttuurin kuvat menneen ja tulevaisuuden välittäjinä

Kulttuurin ymmärtäminen perustuu menneisyyden tuntemiselle sekä muutosten ymmärtämiselle. Sovellettu perinne säilyttää menneen arvoja, tapoja ja ilmiöitä osana nykyisyyttämme. Sovellusprosessien tutkiminen auttaa ymmärtämään perinteen saamia uusia muotoja sekä mahdollistaa perinteen uusien käyttötapojen ja sen uusien muotojen ohjaamisen historiallisesti kestäväällä tavalla. Perinne elää, sovellettuna ja nykypäivään sopeutettuna. Menneen säilyttäminen tukee nykypäivän kulttuurista identiteettiä.

Nykyisyys saa tukea entisaikojen kulttuurista ja sen ilmiöiden säilymisestä osana tämän päivän elämäämme. Jyväskyläläistyneenä tutkijana näen mielenkiintoisena Kes-

ki-Suomen voimakkaan profiloitumisensa nykyisyyden, modernin ajan sekä Jyväskylän kaupungin tiedettä ja teknologiaa korostavan imagon ympärille. Keski-Suomen alueen historia ja kulttuuri ovat sekoitusta sekä itäisistä että läntisistä perinteistä, ja keskisuomalaisuus on historiallisesti uudehko identiteetti. Ehkä siksi vanha, maatalousvaltainen kulttuuri, ei näy tämän päivän seudullisessa imagossa.

Keskisuomalaisuuden kuvan syventämiseksi menneen ajan tuominen osaksi nykypäivää edellyttäisi aikaisempien elinkeinojen ja kyläasutuksen historian tarkastelua. Kuinka savolainen tai hämäläinen kylä on aikojen kuluessa muuttunut keskisuomalaiseksi? Onko moderni ja innovatiivinen maakunta-imago vaikuttanut asukkaiden identiteettiin ja näkemyksiin kotiseudustaan? Minkälaisia kulttuurisia identiteettejä elää nykypäivän Keski-Suomessa, ja kuinka niitä hyödynnetään paikallisella tasolla? Seudullisen identiteetin luominen edellyttää kulttuuripiirteiden kiteyttämistä ja soveltamista haluttua imagoa vastaavaksi. Menneestä ja nykypäivästä valitaan sopivia tekijöitä kuvan vahvistamiseksi. Millainen kuva metso-vaakunan takaa aukeaa, ja mikä on menneen kulttuurin rooli tässä kuvassa?

Tutkimusaineistot

Arkistot:

Museoviraston keruuarkiston kyselyt:

Kodin kristilliset juhlat. Seurasaarisäätiön julkaisussa 1A, 1958.

Pääsiäinen. Museoviraston kyselylehdessä nro. 30, 1983.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkiston kyselyt:

Kaksi joulua - kaksi maailmaa. Kansanrunousarkiston joulukysely 1990.

Uudet elämänmuodot. Kansantieto-lehti 1939.

Kenttäpäiväkirja:

Käsinkirjoitetut muistiinpanot. Punkalaidun, ”Kaikkien aikojen maatalousnäyttely” - tapahtumasta. 30.6 – 1.7.2007. Kenttäpäiväkirja on Pilvi Hämeenahon hallussa.

Kirjallisuus:

Aarnipuu Petja 2008. Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1162, Tiede. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Alver Brynjulf 1992. The Making of Traditions and the Problem of Revitalization. Reimund Kvideland (red.) Tradition and modernisation 1992. NIF Publications 25. Plenary Papers read at the 4th International Congress of the Société Internationale d’Ethnologie et de Folklore. Turku: Nordic Institute of Folklore.

Anttila Veikko 1964. Suomen kotiseuduntutkimus 1894-1920 ja kansanperinteen joukkokeruun alkuhistoria. Kansatieteellinen Arkisto 17. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Anttila Veikko 1989. Talonpoikauskulttuurin perusta. Veikko Anttila, Aimo Hakanen & Jari Niemelä (toim.) Punkalaitumen historia 2. Vammala: Punkalaitumen Historia-toimikunta.

Anttonen Pertti J. 2002. Kalevala-eepos ja kansanrunouden kansallistaminen. Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.) Lönnrotin hengessä 2002. Kalevalaseuran vuosikirja 81. s. 39-57. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Anttonen Pertti J. 2005. Tradition through Modernity. Postmodernism and the Nation-State in Folklore Scholarship. *Studia Fennica. Folkloristica* 15. Helsinki: Finnish Literature Society.

Aro Laura 1999. Identiteetti ja perinne. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo (toim.) Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin. *Tietolipas* 155, 177-187. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Bendix Regina 1997. *In Search of Authenticity. The Formation of Folklore Studies.* Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.

Bendix Regina 2000. Heredity, Hybridity and Heritage from One *Fin de Siècle* to the Next. Pertti J. Anttonen, Anna-Leena Siikala, Stein R. Mathisen & Leif Magnusson (eds.) *Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity. A Festschrift for Barbro Klein*, 37-54. Botkyrka: Multicultural Centre.

Bringéus Nils-Arvid 1990. Människan som kulturvarelse. En introduktion till etnologin. Malmö: Carlssons.

Connerton Paul 1989. *How Societies remember.* Cambridge: Cambridge University Press.

Dorson Rickhard M. 1978. *Folklore in the Modern World.* Richard M. Dorson (ed.) *Folklore in the Modern World*, 11-51. Hague, Paris: Mouton Publishers.

Fingerroos Outi 2003. Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa. Elo-

re 2/2003. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Gothóni René 1997. Eläytyminen ja etääntyminen kenttätutkimuksessa. Anna Maria Viljanen & Minna Lahti (toim.) *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätyöstä*, 136-148. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.

Hakala Sirkka-Liisa & Valonen Niilo 1991. Punkalaitumen museo Yli-Kirra. Vammala: Punkalaitumen Museo- ja Kotiseutuyhdistys.

Heinonen, Jouko & Lahti, Markku 2001. *Museologian perusteet*. Suomen museoliiton julkaisuja 49. Helsinki: Suomen Museoliitto.

Hänninen Kirsi 2000. Minkälainen on monipuolinen museokäynti? Janne Vilkuna (toim.) *Näkökulmia museoihin ja museologiaan*. *Ethnos-toimite* 10, 130-137. Helsinki: Ethnos ry.

Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence 1983. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, Canto edition 1992.

Isotalo Merja 1999. *Suomalainen kulttuuri maaseutuyritysten vahvuudeksi*. Yleisopas. Maa- ja Kotitalousnaisten Keskuksen julkaisuja no 175. Vantaa: Maa- ja Kotitalousnaisten Keskus.

Isotalo Merja 2001. *Maaseudun merkityksenanto matkailun strategioissa ja markkinoinnissa*. Sulevi Riukulehto (toim.) *Perinnettä vai bisnestä? Kulttuurin paikalliset ulottuvuudet*, 130-144. Jyväskylä: Atena Kustannus.

Kahila Petri 2001. *Perinnettä vai bisnestä? Sulevi Riukulehto (toim.) Perinnettä vai bisnestä? Kulttuurin paikalliset ulottuvuudet*, 145-159. Jyväskylä: Atena Kustannus.

Kaitavuori Kaija 2007. *Museo ja yleisö*. Pauliina Kinanen (toim.) *Museologia tänään*. Suomen Museoliiton julkaisuja 57, 279-294. Helsinki: Suomen Museoliitto.

Karjalainen Sirpa 1995. Juhlan aika. Suomalaisia vuotuisperinteitä. Helsinki: WSOY.

Kinanen Pauliina 2007. Museologiset objektit. Pauliina Kinanen (toim.) *Museologia tänään*. Suomen Museoliiton julkaisuja 57, 168-186. Helsinki: Suomen Museoliitto.

Kirschenblatt-Gimblett Barbara 1998. *Destination Culture – Tourism, Museums and Heritage*. Los Angeles: University of California Press.

Knuuttila Seppo 1994. Tyhmän kansan teoria – Näkökulmia menneestä tulevaan. *Tietolipas* 129. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Knuuttila Seppo 2002. Lukijalle. Seppo Knuuttila (toim.) *ITE – Rajoilla*. Nykykansantaiteen vuosikirja 1, s. 8–9. Helsinki: Maahenki.

Korhonen Teppo 1989. *Museoitu Suomi*. Teppo Korhonen & Matti Räsänen (toim.) *Kansa kuvastimessa*. *Tietolipas* 114, 103-134. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Korkiakangas Pirjo 1999. Muisti, muistelu, perinne. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo (toim.) *Kulttuurin muuttuvat kasvot*. Johdatusta etnologiatieteisiin. *Tietolipas* 155, 155-176. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Korkiakangas Pirjo 2007. *Culture, Locality and Identity*. *Ethnologia Fennica* vol. 34, 3-5. Helsinki: Ethnos ry.

Korom Frank J. 2000. *Contested Identities and the Uses of Tradition among Indo-Trinidadians*. Pertti J. Anttonen, Anna-Leena Siikala, Stein R. Mathisen & Leif Magnusson (eds.) *Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity. A Festschrift for Barbro Klein*, 86-99. Botkyrka: Multicultural Centre.

Kostet Juhani 2000. Mikä museo? Muutamia ajatuksia museo-käsitteen sisällöstä ja sen ongelmista. Janne Vilkuna (toim.) Näkökulmia museoihin ja museologiaan. Ethnos-toimite 10, 13-22. Helsinki: Ethnos ry.

Kotiliesi 1937. Nro 11.

Kuisma Juha 2006. Museoraitti. Loimaa: Suomen maatalousmuseo Sarka.

Kupiainen, Jari & Sihvo, Hannes 1994. Turismi ja kulttuurit nykymaailmassa. Kulttuurintutkimus. Johdanto. Jari Kupiainen & Erkki Sevänen (toim.) Tietolipas 130, 293-310. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kuusi Matti 1985. Perisuomalaista ja kansainvälistä. Tietolipas 99. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Laaksonen Pekka 1974. Folklorismi, sovellettua perinnettä. Hannu Launonen & Kirsti Mäkinen (toim.) Folklore tänään. Tietolipas 73. 158-166. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lacy, Julie A. & Douglass, William A. 2002. Beyond authenticity. The meanings and uses of cultural tourism. *Tourist Studies* 2002; 2, 5-21. London; Thousand Oaks; New Delhi: Sage.

Le Goff Jacques 1992. *History and Memory*. New York: Columbia University Press.

Lehtipuro Outi 2003. Voiko perinnettä kerätä? Pekka Laaksonen, Seppo Knuuttila & Ulla Piela (toim.) *Tutkijat Kentällä*. Kalevalaseuran vuosikirja 82, s. 13–33. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lehtonen Jaakko 2000. Museo myytävänä – lähtökohtia ja strategioita museopalveluiden markkinointiin. Janne Vilkuna (toim.) Näkökulmia museoihin ja museologiaan. Ethnos-toimite 10, 93-104. Helsinki: Ethnos ry.

Lehtonen Juhani U. E. 2005. Kansatieteen tutkimushistoria. Pirjo Korhokangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) Polkuja etnologian menetelmiin. Ethnos-toimite 11, 11-24. Helsinki: Ethnos ry.

Leskinen Tatu 2005. Kansa, kansallisuus ja sivistys. J@argonia-elektroninen julkaisusarja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos.

Lowenthal David 1995. The Past is a Foreign Country. Cambridge: Cambridge University Press.

Lönnqvist Bo 1999. Mitä etnologia on? Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo (toim.) Kulttuurin muuttuvat kasvot - Johdatusta etnologiatieteisiin. Tietolipas 155, 13-33. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lönnqvist Bo 2003. Paradigma ja kenttä. Pekka Laaksonen, Seppo Knuutila & Ulla Piela (toim.) Tutkijat Kentällä. Kalevalaseuran vuosikirja 82, s. 34-43. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Manninen Juha 1977. Maailmankuvat maailman ja sen muutoksen heijastajina. Matti Kuusi, Risto Alapuro & Matti Klinge (toim.) Maailmankuvan muutos tutkimuskohteenä, 13-48. Helsinki: Otava.

Maroević Ivo 1995. The Museum Message: between the Document and Information. Eileen Hooper-Greenhill (ed.) Museum, Media, Message, 24-36. New York: Routledge.

Mathisen Stein R. 1993. Folklore and Cultural Identity. Pentti J. Anttonen & Reimund Kvideland (eds.) Nordic Frontiers. Recent Issues in the Study of Modern Traditional Culture in the Nordic Countries. NIF Publications 27, 35-47. Turku: Nordic Institute of Folklore.

Pearce Susan M. 1992. Museums, Objects and Collections: A Cultural Study. Washington D.C.: Smithsonian Institution Press.

Perinteentutkimuksen terminologia 2001. Satu Apo & Eeva-Liisa Kinnunen (toim.)
3. Painos. Helsinki: Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos, folkloristiikka.

Petrisalo Katriina 2001. Menneisyys matkakohteena. Kulttuuriantropologinen ja historiatieteellinen tutkimus perinnekulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 802. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Pieterse Jan Nederveen 1995. Globalization as Hybridization. Mike Featherstone, Scott Lash & Roland Robertson (eds.) *Global Modernities*, 45-68. 2nd edition. London: Sage.

Rihtman-Augustin Dunja 1978. Traditional 'Culture, Folklore and Mass Culture in Contemporary Yugoslavia. Richard M. Dorson (ed.) *Folklore in the Modern World*, 163-172. Hague; Paris: Mouton Publishers.

Robertson Roland 1995. Glocalization: Time – Space and Homogeneity – Heterogeneity. Mike Featherstone, Scott Lash & Roland Robertson (eds.) *Global Modernities*, 25-44. 2nd edition. London: Sage.

Rooijackers Gerard 2001. Identity Factory Southeast. European Ethnology between Heritage and Contemporary Art. Pirjo Korhokangas & Elina Kiuru (eds.) *An Adventurer in European Ethnology*. *Ethnografia* 4, 166-178. Jyväskylä: Atena Kustannus.

Räsänen Matti 1989. Kansankulttuuri kansakunnan identiteetin rakennuspuuna. Teppo Korhonen & Matti Räsänen (toim.) *Kansa kuvastimessa*. *Tietolipas* 114, 10-28. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Räsänen Riitta 1989. Kotiseutualue ja kotiseutuliike suomalais-kansallisessa prosessissa. Teppo Korhonen & Matti Räsänen (toim.) *Kansa kuvastimessa*. *Tietolipas* 114, 143-161. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rönkkö Marja-Liisa 2007. Museon idea ja historia. Pauliina Kinanen (toim.) *Museo-*

logia tänään. Suomen Museoliiton julkaisuja 57, 70–92. Helsinki: Suomen Museoliitto.

Salmi-Niklander Kirsti 1989. Modernin paikallisjuhlan ulottuvuuksia. Jyrki Pöysä (toim.) *Betoni kukkii. Kirjoituksia nykyperinteestä*. Tietolipas 115, 170–194. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Selberg Torunn 1993. *Folklore and Mass Media*. Pentti J. Anttonen & Reimund Kviedeland (ed.) *Nordic Frontiers. Recent Issues in the Study of Modern Traditional Culture in the Nordic Countries*. NIF Publications 27, 201–215. Turku: Nordic Institute of Folklore.

Selberg Torunn 2001. Ideas about the Past and Tradition in the Discourse about Neo-Shamanism in a Norwegian Context. Gábor Barna (eds.). *Politics and Folk Religion. Papers of the 3rd Symposium of SIEF Commission of Folk Religion Szeged, 24-26 September 1999, 65-74*. Budapest: Department of Ethnology, University of Szeged.

Selberg Torunn 2002. Tradisjon, kulturarv og minnepolitikk. Å iscenesette, vandre i og fortelle om fortid. Anne Eriksen, Jan Garnert & Torunn Selberg (red.) *Historien in på livet. Diskussjoner om kulturarv och minnespolitik*. Lund: Nordic Academic Press.

Selänniemi Tom 1994. *Pakettimatka pyhään paikkaan. Suomalaisturistit Ateenassa*. Tutkimuksia 25. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.

Siivonen Katriina 2006. *Kulttuuritoiminnalla kulttuurisesti kestävään kehitykseen – esimerkkinä osallistava alueellinen kulttuuristrategiatyö Varsinais-Suomessa*. Katriina Siivonen (toim.) *Kulttuurista kestävyttä*. Ethnos-toimite 12, 14-31. Helsinki: Ethnos ry.

Siivonen Katriina 2007. *The Right to Stand Outside of Cultural Heritage. A Condition for Sustainable Cultural Development*. *Ethnologia Fennica* vol. 34, 6-19. Helsinki: Ethnos ry.

Skyttä Kyösti 1974. Tiedon ja kokemuksen siirtäminen. Paula Tuomikoski-Leskelä (toim.) Talonpoikaisperinne kunnan kulttuuripolitiikassa, s. 94-100. Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto.

Snellman Hanna 1996. Tukkilaisen tulo ja lähtö. Kansatieteellinen tutkimus Kemijoen metsä- ja uittotyöstä. Scripta Historica 25. Oulun historiaseuran julkaisuja. Oulu: Pohjoinen.

Snellman Hanna 2003. Kansa tietää! Pekka Laaksonen, Seppo Knuuttila & Ulla Piela (toim.) Tutkijat Kentällä. Kalevalaseuran vuosikirja 82, s. 44–61. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sääskilahti Nina 1997. Kansa ja tiede. Suomalainen kansatiede ja sen kohde 1800-luvulta 1980-luvulle. Tutkimuksia 31. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.

Talve Ilmar 1979. Suomen kansankulttuuri. Historiallisia päälinjoja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 355. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Urry John 1990. The Tourist Gaze. Leisure and Travel in Contemporary Societies. London: Sage.

Valonen Niilo 1973. István Rács (toim.) Seurasaari - Ulkomuseo. Helsinki: Otava.

Vento Urpo 1974. Paikallisperinteen tallennus ja tutkimus. Paula Tuomikoski-Leskelä (toim.) Talonpoikaisperinne kunnan kulttuuripolitiikassa, s. 152-157. Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto.

Vilkuna Janne 2000. Menneisyyden tulevaisuus. Janne Vilkuna (toim.) Näkökulmia museoihin ja museologiaan. Ethnos-toimite 10, 8-26. Helsinki: Ethnos ry.

Vilkuna Janne 2007. Yhteinen kulttuuriperintömme. Pauliina Kinanen (toim.) Museologia tänään. Suomen Museoliiton julkaisuja 57, 12-41. Helsinki: Suomen Museoliitto.

Vilkuna Kustaa 1974. Talonpoikaiskulttuurimme. Paula Tuomikoski-Leskelä (toim.) Talonpoikaisperinne kunnan kulttuuripolitiikassa. s. 16-23. Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto.

Virtanen Leea 1999. Suomalainen kansanperinne. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 471. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vuorela Toivo 1976. Suomen kansankulttuurin kartasto 1. Aineellinen kulttuuri. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Väänänen Marjatta 1973. Valtiovallan tervehdys. Paula Tuomikoski-Leskelä (toim.) Talonpoikaisperinne kunnan kulttuuripolitiikassa, s. 9–11. Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto.

Zimmerbauer Kaj 2001. Kulttuurimatkailu mielikuvayhteiskunnassa. Sulevi Riuku-lehto (toim.) Perinnettä vai bisnestä? Kulttuurin paikalliset ulottuvuudet, 114–129. Jyväskylä: Atena Kustannus.

Åström Anna-Maria 2006. Kulttuuri – rakenne, sisältö vai prosessi? Katriina Siivonen (toim.) Kulttuurista kestävyyttä. Ethnos-toimite 12, 80–88. Helsinki: Ethnos ry.

Liitteet

Yhteensä 8 valokuvaa.